

Historisch Vooronderzoek

Niet Gesprongen Explosieven

Amsterdam, Stammerdijk Noordzijde

RO-190262 versie 1.0
17 januari 2020

AT-140 29-08-2019

Historisch Vooronderzoek

Niet Gesprongen Explosieven

Amsterdam, Stammerdijk Noordzijde

Opdrachtgever : Waternet

Kenmerk : 73648 / RO-190262 versie 1.0

Plaats en datum : Riel, 17 januari 2020

Auteur : dhr. T. Dekker, MA

Gecontroleerd door : dhr. R. Frickel, Senior OCE-deskundige

Goedgekeurd door : dhr. M. Taks, Hoofd Advies

REASeuro

dhr. M. Taks
Hoofd Advies

Waternet

dhr. H. Hasenbos
Projectmanager

Informatiebescherming. Op grond van artikel 6:162 BW mag niets uit dit document worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of welke andere wijze, inclusief digitale verwerking, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van REASeuro. De opdrachtgever mag voor intern gebruik duplicaten maken.

INHOUDSOPGAVE

Pagina

1	INLEIDING	3
1.1	AANLEIDING.....	3
1.2	WERK- EN ONDERZOEKSGBIED	3
1.3	DOEL.....	4
1.4	METHODIEK	4
1.5	ONDERZOEKSUITSLUITINGEN.....	5
1.6	LEESWIJZER	5
2	INVENTARISATIE BRONNENMATERIAAL	6
3	OVERZICHT OORLOGSHANDELINGEN.....	10
4	ANALYSE OORLOGSHANDELINGEN.....	13
4.1	BOMBARDEMENT OP 10 MEI 1940	13
4.2	BLINDGANGERS BIJ BYLMERTOL, 7/8 OKTOBER 1940.....	16
4.3	MILITAIRE INFRASTRUCTUUR.....	20
4.3.1	7 ^e Luchtdoelbatterij te Weesper Zandpad	20
4.3.2	Luchtafweergeschut en zoeklicht te Schipholbrug.....	22
4.4	LEEMTEN IN KENNIS	24
5	CONCLUSIE EN ADVIES	25
5.1	CONCLUSIE HVO-NGE.....	25
5.2	ADVIES.....	25
6	BIJLAGEN	26
BIJLAGE 1	BEGRIPPENLIJST (2 BLADEN)	27
BIJLAGE 2	GERAADPLEEGDE LITERATUUR	29
BIJLAGE 3	ARCHIEFONDERZOEK NEDERLANDSE ARCHIEVEN	38
BIJLAGE 4	ARCHIEFONDERZOEK INTERNATIONALE ARCHIEVEN	51
BIJLAGE 5	EOD: MUNITIERUIMING	53
BIJLAGE 6	CARTOGRAFISCH MATERIAAL.....	54
BIJLAGE 7	OVERZICHT LUCHTFOTO'S.....	59
BIJLAGE 8	IN HET VERLEDEN UITGEVOERDE ONDERZOEKEN.....	60
BIJLAGE 9	CHECKLIST WSCS-OCE EN VERZENDLIJST	67
BIJLAGE 10	TEKENINGEN (LOSBLADIG)	68

1 INLEIDING

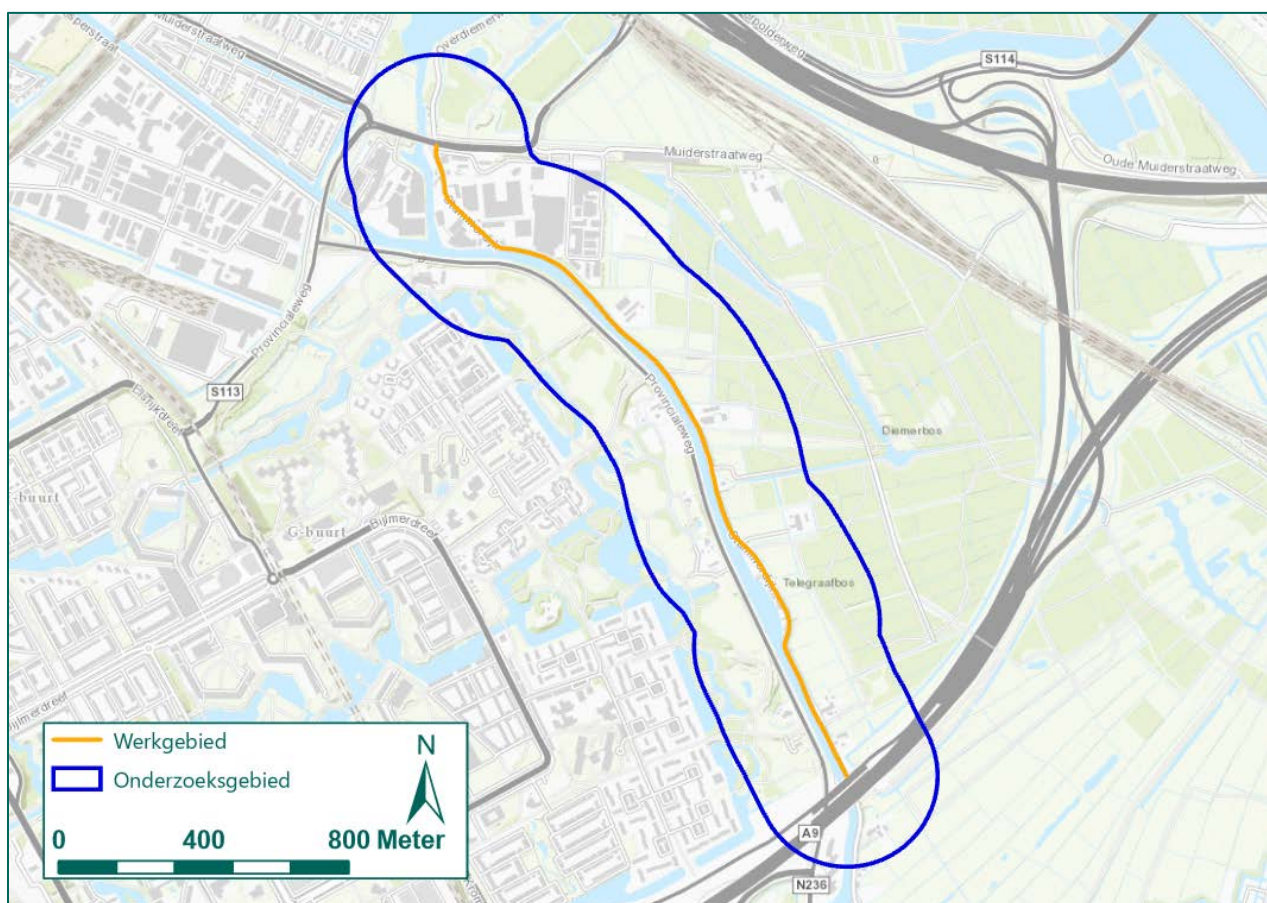
In dit hoofdstuk is beschreven wat de aanleiding is voor het uitvoeren van het Historisch Vooronderzoek-Niet Gesprongen Explosieven (HVO-NGE). Daarnaast zijn het onderzoeksgebied, het doel van het onderzoek en de methodiek beschreven. Het hoofdstuk wordt afgesloten met een leeswijzer.

1.1 AANLEIDING

Waternet is voornemens om dijkverbeteringen te verrichten aan de noordzijde van de Stammerdijk langs de Gaasp. Omdat hierbij grondroerende werkzaamheden plaatsvinden, dient een HVO-NGE te worden uitgevoerd.

1.2 WERK- EN ONDERZOEKSGBIED

Het werkgebied betreft de locatie waar de werkzaamheden aan de noordzijde van de Stammerdijk langs de Gaasp gaan plaatsvinden. Het werkgebied loopt vanaf de kruising met de Muiderstraatweg tot de kruising met de A9. Het onderzoeksgebied betreft een straal van 250 meter rond het werkgebied om een zo compleet mogelijk beeld te krijgen van de omgeving van het werkgebied ten tijde van de Tweede Wereldoorlog.

Figuur 1: Werk- en onderzoeksgebied.

1.3 DOEL

Doel van het HVO-NGE is antwoord te geven op de volgende vragen:

- Is sprake van een NGE-Risicogebied in (gedeelten van) het werkgebied naar de situatie van 1945 (het einde van de oorlog)?
- Welke soort, hoeveelheid en verschijningsvorm van de vermoede Niet Gesprongen Explosieven (NGE) kunnen worden verwacht?
- Wat is het advies met betrekking tot de (voorbereiding op de) uit te voeren werkzaamheden?

1.4 METHODIEK

De rapportage is opgesteld volgens het Werkveldspecifiek certificatieschema voor het Systeemcertificaat Opsporen Conventionele Explosieven (WSCS-OCE, versie 2016). Aan de hand van een aantal bronnen wordt NGE-gerelateerde informatie van het onderzoeksgebied geïnventariseerd. In de inventarisatie van het bronnenmateriaal wordt gezocht naar gebeurtenissen die hebben geleid tot het in de bodem komen van NGE en gebeurtenissen die hebben geleid tot het verwijderen van NGE uit de bodem.

Uit de geraadpleegde (historische) bronnen komen oorlogshandelingen naar voren.¹ Per oorlogshandeling wordt beoordeeld of deze relevant is voor het onderzoeksgebied en of voldoende historische gegevens beschikbaar zijn voor het analyseren van de oorlogshandeling.

Deze beoordeling bestaat uit het beantwoorden van de volgende vragen:

Vond de oorlogshandeling plaats binnen het onderzoeksgebied?

- De oorlogshandeling heeft betrekking op het onderzoeksgebied. De oorlogshandeling wordt opgenomen in de oorlogshandelingenlijst.
- De oorlogshandeling vond buiten het onderzoeksgebied plaats. De oorlogshandeling is niet relevant en wordt niet vermeld in de oorlogshandelingenlijst.

Wordt de exacte locatie van de oorlogshandeling binnen het onderzoeksgebied duidelijk uit het bronnenmateriaal?

- De locatie van de oorlogshandeling kan nauwkeurig worden herleid aan de hand van het bronnenmateriaal. De oorlogshandeling kan worden geanalyseerd.
- De locatie van de oorlogshandeling kan niet met voldoende zekerheid en nauwkeurigheid worden vastgesteld. De oorlogshandeling kan niet nader worden geanalyseerd.

Zijn meerdere bronnen beschikbaar, of wordt de oorlogshandeling door één betrouwbare bron vermeld?

- Er is sprake van één betrouwbare bron of meerdere bronnen die de oorlogshandeling bevestigen. De oorlogshandeling kan worden geanalyseerd.
- Een onvoldoende betrouwbare bron vermeldt de oorlogshandeling. De oorlogshandeling wordt gemeld in de oorlogshandelingenlijst, maar het is niet mogelijk deze te analyseren.

Op basis van analyse van de relevante oorlogshandelingen wordt vastgesteld of binnen het onderzoeksgebied een aantoonbaar verhoogd risico bestaat op het aantreffen van NGE. Als dat het geval is, wordt het NGE-Risicogebied horizontaal afgebakend naar de situatie van 1940-1945 en wordt een advies gegeven. Het eindresultaat betreft deze rapportage en, in het geval van een positief advies, een bijbehorende NGE-Risicokaart.

Bij het opstellen van het HVO-NGE is gebruik gemaakt van ArcGIS Pro 2.4.2². Binnen dit geografische informatiesysteem zijn kaartmateriaal en luchtfoto's ingepast op de hedendaagse topografische kaart.

¹ Oorlogshandelingen worden gedefinieerd als 'gebeurtenissen die kunnen hebben geleid tot de aanwezigheid van NGE'. Voorbeelden van dergelijke gebeurtenissen zijn opgenomen in de begrippenlijst in bijlage 1.

² In het vervolg aangeduid als GIS.

Daarnaast is GIS gebruikt voor het aanduiden van locaties waar oorlogshandelingen hebben plaatsgevonden op basis van de oorlogshandelingenlijst (zie hoofdstuk 3) en het intekenen van NGE-Risicogebieden, militaire infrastructuur etc.

Het onderzoek is uitgevoerd door een projectteam bestaande uit Historici, een GIS-specialist en een Senior OCE-deskundige. Op pagina 1 van dit rapport staan de betrokken deskundigen vermeld.

1.5 ONDERZOEKSUITSLUITINGEN

In overeenkomst met de uitgebrachte offerte, is een aantal onderzoeksuitsluitingen vastgesteld.

In dit HVO-NGE worden de volgende zaken uitgesloten:

- Hoeveelheid achtergebleven NGE. De hoeveelheid achtergebleven NGE is uitsluitend aangegeven indien dit kon worden achterhaald op basis van het geraadpleegde bronnenmateriaal. Indien dit niet mogelijk was, is dit als onbekend genoteerd.
- Contra-indicaties. Ontwikkelingen in de periode 1945 tot heden worden in dit HVO-NGE niet onderzocht. Het vaststellen van contra-indicaties op basis van historisch onderzoek wordt door REASeuro als te beperkt beschouwd. Indien sprake is van een NGE-Risicogebied wordt geadviseerd de contra-indicaties en de gevolgen hiervan in een Projectgebonden Risicoanalyse-Niet Gesprongen Explosieven (PRA-NGE) op te nemen.
- Verticale afbakening. De verticale afbakening van de NGE-Risicogebieden hangt nauw samen met vast te stellen contra-indicaties, zoals het afgraven of ophogen van gebieden. Het nauwkeurig vaststellen van een verticale afbakening wordt om deze reden niet in het historisch vooronderzoek verricht. Indien sprake is van een NGE-Risicogebied, wordt geadviseerd de verticale afbakening vast te stellen in een PRA-NGE. Wel is in dit HVO-NGE een indicatieve maximale penetratiediepte opgenomen ten opzichte van het maaiveld ten tijde van de Tweede Wereldoorlog. De maximale penetratiediepte vormt de ondergrens van de verticale afbakening. Deze wordt hoofdzakelijk bepaald door de weerstand van de bodem en de wijze waarop het betreffende NGE in het gebied terecht is gekomen.

1.6 LEESWIJZER

In hoofdstuk 2 zijn de geraadpleegde bronnen opgenomen. Op basis van deze bronnen is in hoofdstuk 3 een oorlogshandelingenlijst samengesteld. De oorlogshandelingen die als relevant zijn aangemerkt in de gebeurtenissenlijst, worden in hoofdstuk 4 geanalyseerd om vast te stellen of sprake is van een NGE-Risicogebied. Tot slot is in hoofdstuk 5 het advies opgenomen.

Een begrippenlijst ter verduidelijking is opgenomen in bijlage 1. Uitgebreide opsommingen van de geraadpleegde bronnen met aanvullende toelichting zijn weergegeven in bijlage 2 tot en met 8. Bijlage 9 bevat een checklist op basis van het WSCS-OCE. De tekeningen zijn opgenomen in bijlage 10.

2 INVENTARISATIE BRONNENMATERIAAL

In dit hoofdstuk is beschreven welke bronnen zijn geraadpleegd. Per geraadpleegde bron is in de bijlagen een overzicht opgenomen van het verzamelde bronnenmateriaal. Volgens het WSCS-OCE dient een aantal bronnen verplicht en aanvullend te worden geraadpleegd. REASeuro voldoet aan de gestelde eisen in het WSCS-OCE en raadpleegt daarnaast aanvullende bronnen die niet verplicht zijn gesteld. De bronnen die voor dit HVO-NGE zijn geraadpleegd, zijn weergegeven in Tabel 1.

Bron	Verplicht volgens WSCS-OCE	Geraadpleegd voor voorliggend HVO-NGE
Literatuur	☐	■
Nederlandse archieven		
Gemeentelijk archief	☐	■
Provinciaal archief	☐	■
Nederlands Instituut voor Militaire Historie (NIMH)		■
NIOD Instituut voor Oorlogs-, Holocaust- en Genocidestudies (NIOD)		■
Nationaal Archief (NA)		■
Explosieven Opruimingsdienst Defensie (EOD)		
• Munitieruimrapporten	☐	■
• Mijnenveldkaarten	☐	■
• MMOD ³ -archief	☐	■
Luchtfotocollecties		
Bibliotheek Wageningen Universiteit	☐	■
Topografische Dienst Kadaster (Zwolle)		
• Luchtfotocollectie	☐	■
• Geallieerde stafkaartencollectie		■
The National Collection of Aerial Photography (NCAP, Edinburgh)		■
Laurier Military History Archive (LMH, Waterloo)		
Luftbilddatenbank (Estenfeld)		
Internationale archieven		
The National Archives (Londen, UK)		■
Bundesarchiv-Militärarchiv (Freiburg, DE)		■
Bundesarchiv Berlin-Lichterfelde (Berlijn, DE)		■
National Archives and Records Administration (College Park (MD), US)		■
Library and Archives Canada (Ottawa, CA)		■
Overige bronnen		
Verliesregister Studiegroep Luchtoorlog 1939-1945		■
Vergeltungswaffen: V1 en V2 inslagen in Nederland		■
Getuigen / locatiedeskundigen		
In het verleden uitgevoerde NGE-bodemonderzoeken		■

Tabel 1: Geraadpleegde bronnen.

Literatuur

In bijlage 2 is een overzicht opgenomen van de geraadpleegde literatuur. In de literatuur is gezocht naar beschrijvingen van voor het onderzoeksgebied mogelijk relevante gebeurtenissen. Deze gebeurtenissen zijn per tijdvak in de in bijlage 2 opgenomen tabellen weergegeven. Per gebeurtenis is een verwijzing opgenomen naar de betreffende bron en bladzijde.

Gemeentelijk en Provinciaal Archief

Het gemeentearchief van Diemen en Weesperkarspel en het provinciaal archief van Noord-Holland zijn geraadpleegd. In ieder geval is conform de richtlijnen van het WSCS-OCE gezocht naar stukken van de luchtbeschermingsdienst, oorlogsschaderapporten en stukken met betrekking tot geruimde NGE. Daarnaast wordt gezocht naar overige stukken met betrekking tot NGE. In bijlage 3 is een gedetailleerd

³ MMOD staat voor Mijn- en Munitieopruimingsdienst en was een van de voorlopers van de EOD.

overzicht opgenomen van alle geraadpleegde archieven en inventarissen en de informatie die in de archieven en inventarissen is aangetroffen.

Nederlands Instituut voor Militaire Historie (NIMH) in Den Haag

Het NIMH beheert onder andere de collecties Gevechtsverslagen en –rapporten mei 1940 (Collectie 409), De strijd op Nederlands grondgebied tijdens de Wereldoorlog II / De Groene Serie (Collectie 492) en Duitse verdedigingswerken (Collectie 575). De collecties 409 en 575 dienen volgens het WSCS-OCE te worden geraadpleegd indien er aanwijzingen zijn dat grondgevechten hebben plaatsgevonden in mei 1940 of dat er Duitse stellingen hebben gelegen. Om vast te stellen of binnen het onderzoeksgebied sprake was van grondgevechten is de collectie 492 geraadpleegd. De collectie 575 is ter aanvulling geraadpleegd. De resultaten van het raadplegen van het NIMH zijn verwerkt in bijlage 3.

NIOD instituut voor oorlogs-, holocaust- en genocidestudies (NIOD) in Amsterdam

Het NIOD beschikt over de archieven van de diverse bezettingsautoriteiten tijdens de Tweede Wereldoorlog. Voorbeelden hiervan zijn archieven van de Duitse politie-instanties en de archieven van de Duitse militaire staf in Nederland. In het NIOD is relevante informatie aangetroffen voor het onderzoeksgebied, zie bijlage 3.

Nationaal Archief (NA) in Den Haag

In het NA zijn onder andere het archief van de Inspectie Bescherming Bevolking tegen Luchtaanvallen, het archief van de Commissie van Proefneming en het Bunkerarchief geraadpleegd. Dit heeft informatie opgeleverd voor het onderzoeksgebied, zie bijlage 3.

Explosieven Opruimingsdienst Defensie (EOD)

De EOD heeft de inventarissen van de munitieruimrapporten⁴ beschikbaar gesteld. Dit zijn de munitieruimingen die zij van 1971 tot en met heden door heel Nederland hebben uitgevoerd. In bijlage 5 is een overzicht opgenomen van de in het onderzoeksgebied verrichte ruimingen.

Daarnaast is bij de EOD nagevraagd of in het onderzoeksgebied mijnenvelden of mijnenverdachte gebieden hebben gelegen. De EOD heeft overzichtskaarten aangeleverd die informatie bieden over de mogelijke aanwezigheid van mijnenvelden binnen het onderzoeksgebied, zie bijlage 6.

Tot slot is het MMOD-archief geraadpleegd. De MMOD is een voorloper van de EOD en heeft direct na de oorlog veel munitie geruimd. Het MMOD-archief is ondergebracht bij het de Semi-Statisch Informatiebeheer (SIB) van het Ministerie van Defensie in Rijswijk. In het MMOD-archief is geen informatie voor het onderzoeksgebied aangetroffen.

Geallieerde stafkaart

Bij de afdeling GEO-informatie van het Kadaster in Zwolle is de geallieerde stafkaart besteld. De geallieerde stafkaart is gebruikt om te achterhalen of bombardementen in het onderzoeksgebied hebben plaatsgevonden. Tijdens de Tweede Wereldoorlog maakten de geallieerden gebruik van het zogenaamde Nord du Guerre-coördinaatsysteem. Deze coördinaten staan op de stafkaart vermeld.

Op de stafkaart zijn de voor het onderzoeksgebied relevante kaartvierkanten geselecteerd, zie bijlage 6. Met behulp hiervan is vastgesteld of er bombardementen binnen de kaartvierkanten of de onderliggende coördinaten hebben plaatsgevonden.

Naast de reguliere versie van de stafkaart is ook gezocht naar een versie met een *defence overprint*. Op deze versie staan bij de geallieerde inlichtingendiensten bekende Duitse stellingen aangegeven. Deze defence overprint is niet beschikbaar gebleken.

---

⁴ Beschikbaar van 1971 tot heden. De munitieruimrapporten worden ook wel MORA's of UO's genoemd.

Luchtfoto's

De volgende luchtfoto-instanties zijn geraadpleegd voor het verkrijgen van luchtfoto's van tijdens en vlak na de oorlog:

- Luchtfotocollectie van de Universiteit Wageningen, afdeling Speciale Collecties (Wageningen UR).
- Luchtfotocollectie Topografische Dienst Kadaster Zwolle, afdeling GEO-informatie (Kadaster).
- Luchtfotocollectie The National Collection of Aerial Photography in Edinburgh (NCAP).
- Luchtfotocollectie National Archives and Records Administration in Washington DC, Verenigde Staten (NARA).
- Luchtfotocollectie Laurier Military History Archive in Waterloo, Canada (LMH).

In bijlage 7 is een overzicht opgenomen van de gegeorefereerde en geanalyseerde luchtfoto's van het onderzoeksgebied en is de selectie van deze luchtfoto's gemotiveerd. De luchtfoto's geven informatie over de situatie in oorlogstijd en mogelijk zijn sporen van de oorlog, zoals kraters en verdedigingsstellingen, waar te nemen. De luchtfoto's zijn ingepast in tekening 01A tot en met 01F.

The National Archives (TNA) in Londen

REASeuro beschikt over kopieën van diverse gegevens uit The National Archives in Londen. Onder deze kopieën zijn Operations Record Books (ORB's) van de Engelse luchtmacht en War Diaries van Britse en Canadese eenheden die in Nederland hebben gevochten. Deze documentatie is opgenomen in een doorzoekbare database. In deze database is gezocht naar primair bronnenmateriaal met betrekking tot oorlogshandelingen die hebben plaatsgevonden in het onderzoeksgebied. In bijlage 4 is deze informatie opgenomen.

Bundesarchiv-Abteilung Militärarchiv (BAMA) in Freiburg

De database van REASeuro bevat diverse stukken uit het Bundesarchiv-Abteilung Militärarchiv in Freiburg. Deze afdeling van de Duitse nationale archieven bevat stukken van de Duitse krijgsmacht tussen 1495 en 1990. REASeuro beschikt over krijgsdagboeken, kaarten, correspondentie en luchtfoto's van de Duitse luchtmacht en marine uit de Tweede Wereldoorlog. In deze stukken is gezocht naar relevante informatie voor het onderzoeksgebied. Het raadplegen van het BAMA heeft geen relevante resultaten opgeleverd voor dit HVO-NGE.

Bundesarchiv in Berlin-Lichterfelde (BaBL) in Berlijn

In het Bundesarchiv in Berlijn, locatie Lichterfelde, zijn de afdelingen *Zentrale Verwaltungsangelegenheiten*, *Archivtechnik und zentrale fachliche Dienstleistungen*, *Bereitstellung* en *Filmarchiv* ondergebracht. Door REASeuro zijn verschillende stukken geraadpleegd met betrekking tot neergekomen bommen en locaties waar schade was ontstaan als gevolg van de Tweede Wereldoorlog. Voor voorliggend onderzoek heeft het raadplegen van het Bundesarchiv Berlin-Lichterfelde relevante informatie opgeleverd, zie bijlage 4.

National Archives and Records Administration (NARA) in College Park (MD)

REASeuro beschikt over een collectie archiefstukken uit de Amerikaanse National Archives and Records Administration. Het betreft stukken met betrekking tot de activiteiten van de Amerikaanse luchtmacht, zoals de Mission Reports, luchtfoto's en stukken van de militaire inlichtingendienst. Het raadplegen van de NARA heeft geen relevante resultaten opgeleverd voor dit onderzoek.

Library and Archives of Canada (LAC) in Ottawa

Het LAC bevat de archieven van het Canadese leger. Een deel van de collectie is digitaal beschikbaar. In de digitale collectie is gezocht naar relevante stafkaarten met *defence overprint*. Het raadplegen van het LAC heeft geen relevante informatie opgeleverd.

Verliesregister Studiegroep Luchtoorlog (SGLO)

De Studiegroep Luchtoorlog 1939-1945 houdt een onlineregister bij van alle militaire vliegtuigverliezen in Nederland tijdens de Tweede Wereldoorlog. Het betreft een overzicht van meer dan zesduizend neergekomen vliegtuigen. Dit register is geraadpleegd, de resultaten zijn verwerkt in bijlage 2.

V1- en V2-inslagen

De website <http://www.vergeltungswaffen.nl> geeft een overzicht van neergekomen *Vergeltungswaffen* (Vergeldingswapens) in Nederland. Het vormt een aanvulling op de overige bronnen over V-wapens zoals de gemeentearchieven. Vanaf 1944 probeerde het Duitse leger het tij van de oorlog te keren door de inzet van speciale V-wapens. De V-1 is een onbemand straalvliegtuig met explosieve lading, de V-2 is een ballistische raket met explosieve gevechtsskop. Het raadplegen van de website heeft geen resultaten opgeleverd voor dit HVO-NGE.

Getuigen en locatiedeskundigen

Voor dit HVO-NGE zijn geen getuigen gehoord, omdat de bovenstaande bronnen voldoende informatie met betrekking tot het onderzoeksgebied bevatten.

In het verleden uitgevoerde NGE-bodemonderzoeken

In de database van REASeuro is gezocht naar in het verleden uitgevoerde NGE-bodemonderzoeken die relevant zijn voor het voorliggende HVO-NGE. Mogelijk relevante NGE-bodemonderzoeken omvatten historische vooronderzoeken, projectgebonden risicoanalyses, detectierapporten en proces-verbalen van oplevering. In bijlage 8 is weergegeven welke in het verleden uitgevoerde onderzoeken in de omgeving zijn uitgevoerd.

3 OVERZICHT OORLOGSHANDELINGEN

Uit het geraadpleegde bronnenmateriaal zijn diverse oorlogshandelingen in en in de omgeving van het onderzoeksgebied naar voren gekomen. In dit hoofdstuk worden deze oorlogshandelingen gevat in een chronologische oorlogshandelingenlijst. Per oorlogshandeling staat beschreven welke bronnen beschikbaar zijn voor elke oorlogshandeling. Daarnaast wordt de datum van de eerstvolgende, beschikbare luchtfoto vermeld die na de desbetreffende oorlogshandeling is genomen. Ten slotte wordt per oorlogshandeling in de lijst vermeld of deze al dan niet relevant is voor het onderzoeksgebied (zie ook paragraaf 1.4). Aan de hand van de oorlogshandelingenlijst wordt bepaald welke oorlogshandelingen in hoofdstuk 4 worden geanalyseerd. De locaties waar de oorlogshandelingen hebben plaatsgevonden zijn ingetekend in GIS en zijn weergegeven in Tekening 03: Oorlogshandelingenkaart.

Bronnenmateriaal			Bronnenmateriaal			Analyse	
Datum	Omschrijving	Literatuur	Nederlandse archieven	Internationale archieven	Luchtfoto	Relevant?	Paragraaf
Vooroorlogs	Opstelling Regiment Infanterie in vak Naarden.	ZOM 40	NHA, toegang 18, inv. 3739 NIMH, toegang 409, inv. 499028	-	-	Nee, buiten het onderzoeksgebied.	N.v.t.
	Luchtdoelkanonnen gaven waarschuwingsschoten.	HER 56	-	-	-	Nee, geen melding van neergekomen blindgangers. Tevens wordt er geen NGE-Risicogebied afgebakend naar aanleiding van luchtafweergeschut.	N.v.t.
	Gevechtstellingen Groep Naarden	BAK 53	NIMH, toegang 409, inv. 489027	-	-	Nee, artillerieopstellingen buiten onderzoeksgebied.	N.v.t.
10 mei 1940	Luchtaanval op 7 ^e luchtafweerbatterij.	HER 47-48, 64, 65-66 en 68 AND ZOM 52 BEE 184 BAK 67-70	SA, toegang 398, inv. 768 en 1896 NA, toegang 2.04.53.15, inv. 76 NIMH, toegang 409, inv. 480040a, 489010 en 489027	-	17 mei 1940 29 oktober 1940 10 februari 1941	Ja, bombardement en locatie batterij binnen onderzoeksgebied.	4.1 en 4.3.1
Na de capitulatie	Luchtverdediging werd ingericht bij de Schipholburg.	REU 13 SGLO	-	-	10 februari 1940 9 april 1945	Ja, luchtverdediging binnen het onderzoeksgebied.	4.3.2
	Explosieven onder de Schipholbrug aangebracht.	REU 13	-	-	-	Nee, op basis van vernielingsladingen wordt geen NGE-Risicogebied afgebakend.	N.v.t.
17 mei 1940	Bezetting van Weesp.	ZOM 58	-	-	-	Nee, heeft geen betrekking op NGE.	N.v.t.

Bronnenmateriaal			Bronnenmateriaal			Analyse	
Datum	Omschrijving	Literatuur	Nederlandse archieven	Internationale archieven	Luchtfoto	Relevant?	Paragraaf
24 mei 1940	Diefstal onderdelen uit opslag luchtafweergeschut.	ZOM 60	-	-	-	Nee, heeft geen betrekking op NGE.	N.v.t.
8 juli 1940	Bommen afgeworpen bij Aetsveldsepolder.	-	NA, toegang 2.04.53.15, inv. 76	-	-	Nee, Aetsveldsepolder ligt buiten het onderzoeksgebied.	N.v.t.
12 juli 1940	Meerdere bommen in polder Bijlmermeer gevallen	-	NA, toegang 2.04.53.15, inv. 76	-	-	Nee, geen exacte locatiebeschrijving.	
23 juli 1940	Bommen neergekomen in polder Bijlmermeer.	BAK 124	-	-	-	Nee, buiten het onderzoeksgebied.	N.v.t.
27 augustus 1940	Een niet-gedetoneerde granaat afkomstig van luchtafweergeschut werd gevonden.	-	NIOD, toegang 077, inv. 1328	-	-	Nee, naar aanleiding van blindgangers afkomstig uit luchtafweergeschut wordt geen NGE-Risicogebied afgebakend.	N.v.t.
4 oktober 1940	Niet ontbrande staaftbrandbom gevonden bij Bijmerringkade A.76	-	NA, toegang 2.04.53.15, inv. 76	-	-	Nee, datum neergekomen brandbom onbekend en geen verdere bronnen.	N.v.t.
	Luchtgevecht boven Bijlmermeer A.81	-	NA, toegang 2.04.53.15, inv. 76	-	-	Nee, naar aanleiding van beschietingen wordt er geen NGE-Risicogebied afgebakend.	N.v.t.
7/8 oktober 1940	In een polder bij Diemen zijn er 5 brisantbommen terechtgekomen.	-	NIOD, toegang 077, inv. 1328	-	-	Nee, geen exacte locatiebeschrijving.	N.v.t.
8 oktober 1940	Op de verkeersweg bij de Bylmetol [Bijlmertol] zijn twee blindganger gevonden.	BAK 65 en 126-128	NIOD, toegang 007, inv. 1328	TNA, AIR 25/93, 27/141, 27/491, 27/543, 27/655 en 27/660	29 oktober 1940 10 februari 1941	Ja, Bijlmertol ligt nabij het onderzoeksgebied.	4.2
26 juli 1942	Bommen neergekomen in onder andere de gemeente Weesperkarspel.	-	-	BaBL, toegang R 58, inv. 3580	-	Nee, geen exacte locatiebeschrijving.	N.v.t.
1 mei 1943	Eén brisant- en drie fosforbrandbommen neergekomen in de gemeente Weesperkarspel.	-	-	BaBL, toegang R 58, inv. 3581	-	Nee, geen exacte locatiebeschrijving.	N.v.t.
11 juni 1943	Een geallieerd vliegtuig stortte in het weiland van C. Hennipman in Overdiemen neer.	REU 27 SGLO T2438	-	TNA, AIR 25/256 en 25/93 BaBL, toegang R 58, inv. 3581	-	Nee, vliegtuig buiten het onderzoeksgebied neergestort	N.v.t.
Begin 1944	Deel Diemeerpolder, Venserpolder en	BEE 186	-	-	-	Nee, heeft geen betrekking op NGE.	N.v.t.

Bronnenmateriaal			Bronnenmateriaal			Analyse	
Datum	Omschrijving	Literatuur	Nederlandse archieven	Internationale archieven	Luchtfoto	Relevant?	Paragraaf
	Bijlmermeerpolder werd geïnundeerd.						
Na 5 september 1944	Bunker aan Hartveldse weg, de ophaalbrug, Prins Hendrikkade en Weesperstraat werden met mitrailleursnesten versterkt. Ook springstof op bruggen aangebracht.	REU 34 BEE 189	-	-	-	Nee, mitrailleursnesten en ondermijnde bruggen buiten het onderzoeksgebied.	N.v.t.
18 maart 1945	Bommen neergekomen bij spoorbrug	REU 26	-	-	-	Nee, bommen neergekomen buiten onderzoeksgebied.	N.v.t.
April 1945	In de Diempolder zijn enkele verdedigingswerken aangelegd. Ook zijn er vernielingsladingen in de Venserpolder ingegraven.	REU 42	-	-	-	Nee, verdedigingswerken buiten onderzoeksgebied.	N.v.t.
10 april 1945	Bunker aan de Hartveldseweg opgeblazen.	ANN 50	-	-	-	Nee, bunker lag buiten onderzoeksgebied.	N.v.t.
Naoorlogs	Schade aan gebouwen	-	GD, toegang 30546, inv. 3252 SA, toegang 398, inv. 768 en 1896	-	-	Nee, geen specificatie van toedracht schade.	N.v.t.
17 mei 1945	Bevrijding van Weesp.	ZON 212	-	-	-	Nee, heeft geen betrekking op NGE.	N.v.t.
2-9 juni 1945	Duitse bom laten springen.	-	-	TNA, WO 175/5336	-	Nee, ligging bom buiten onderzoeksgebied.	N.v.t.

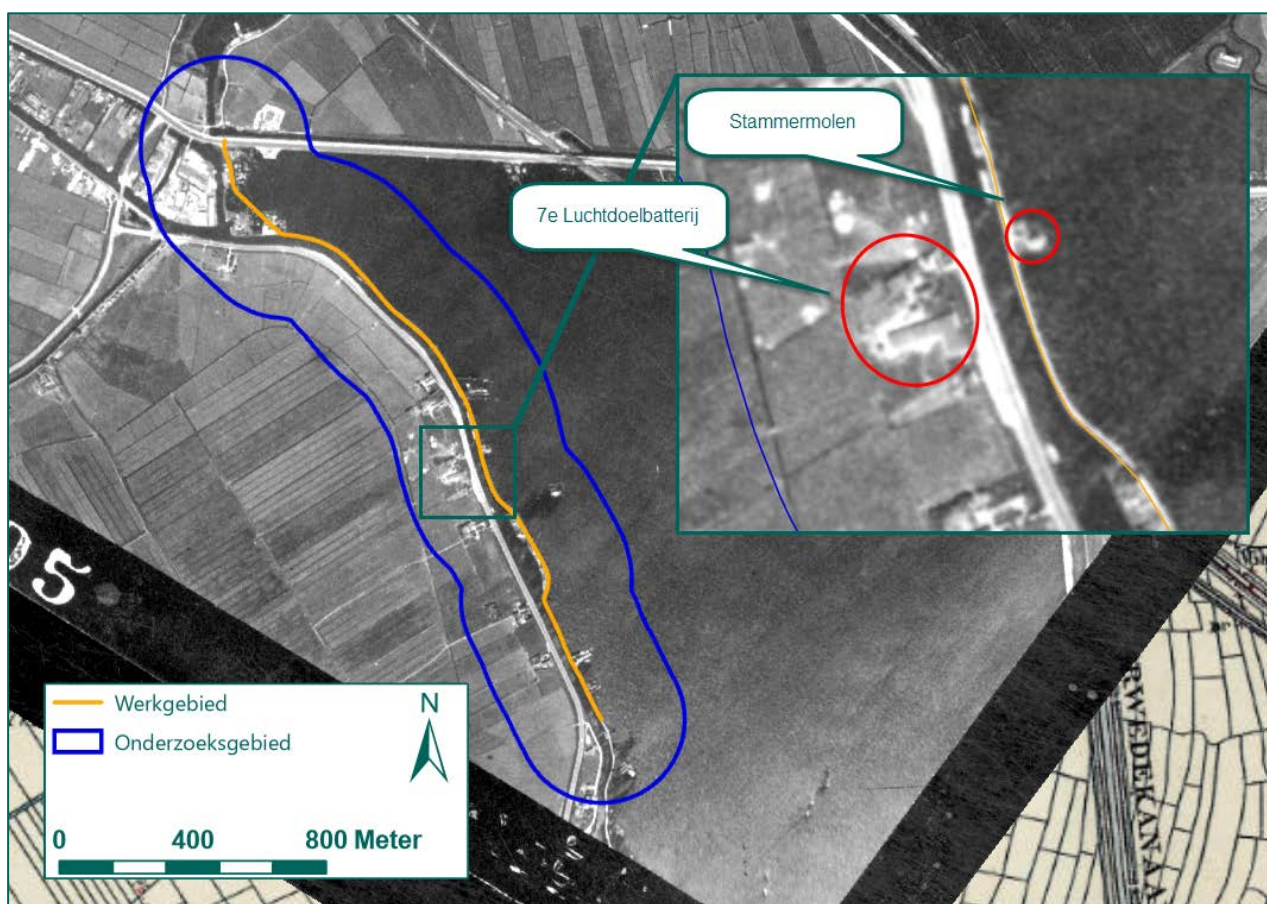
Tabel 2: Chronologische oorlogshandelingenlijst.

4 ANALYSE OORLOGSHANDELINGEN

Uit de inventarisatie van het bronnenmateriaal is gebleken dat verschillende oorlogshandelingen hebben plaatsgevonden binnen het onderzoeksgebied. De oorlogshandelingen die in hoofdstuk 3 als relevant zijn aangemerkt, worden in dit hoofdstuk nader geanalyseerd. Op basis van deze analyse is vastgesteld of sprake is van een NGE-Risicogebied.

4.1 BOMBARDEMENT OP 10 MEI 1940

Uit verschillende bronnen is gebleken dat op 10 mei 1940 een Duits bombardement op de Nederlandse 7^e Luchtdoelbatterij plaatsvond, zie bijlage 2 en 3. Deze luchtdoelbatterij bevond zich aan het Weesperzandpad tussen Diemen en Weesp tegenover de Stammermolen. Zie paragraaf 4.3 voor meer informatie omtrent deze opstelling. De precieze locatie van de batterij is aangegeven in Figuur 2.

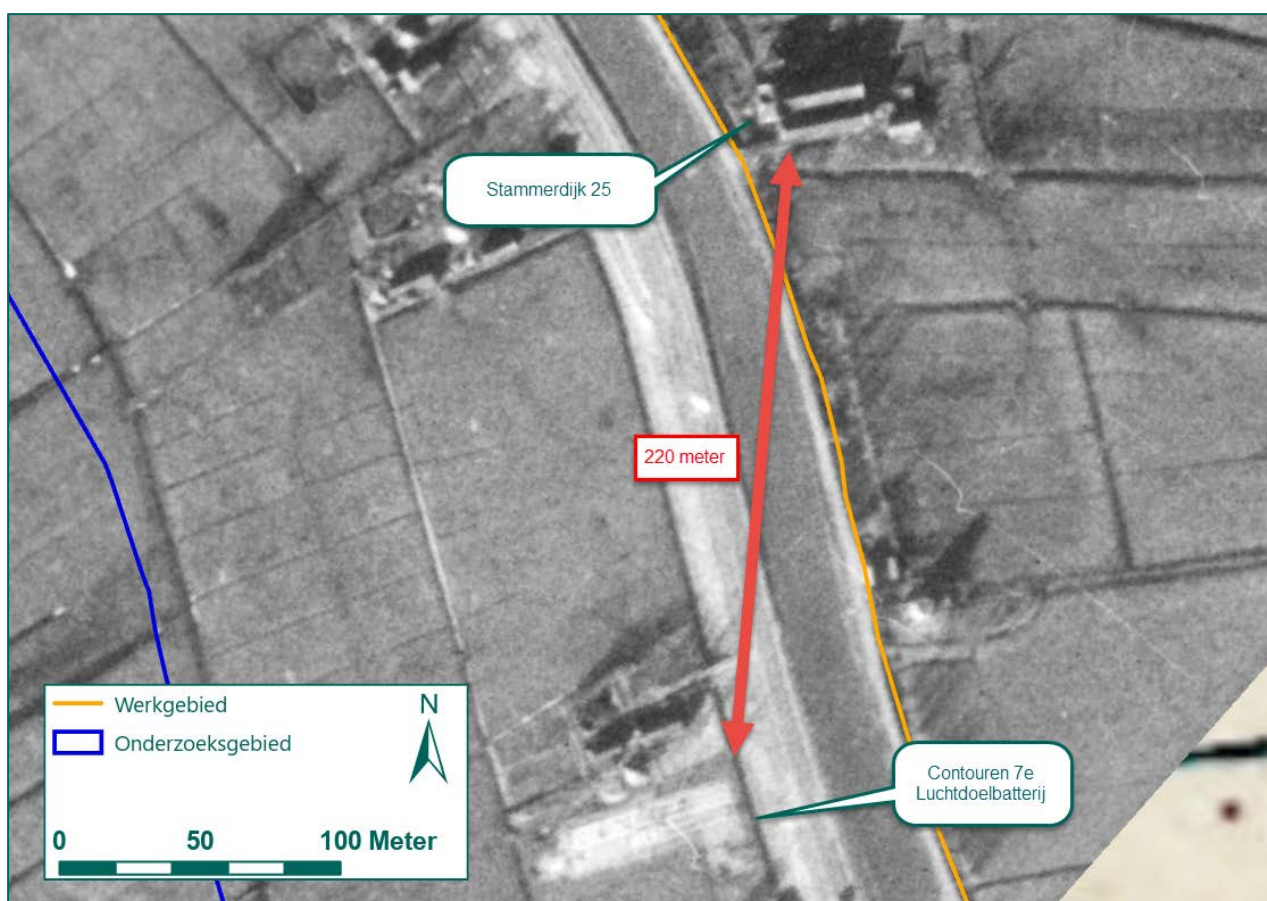

Figuur 2: Locatie 7^e Luchtdoelbatterij zichtbaar op luchtfoto d.d. 17 mei 1941 (Bron luchtfoto: NCAP, bron ondergrond: Topotijdreis.nl).

Op 10 mei 1940 begon de Tweede Wereldoorlog voor Nederland. Op deze dag vlogen de eerste Duitse bommenwerpers de grens over en bombardeerden Nederlandse doelen. De 7^e Luchtdoelbatterij was een van de eerste doelen die aangevallen werd. Zo vertelde sergeant Co Volkers van de 7e Luchtdoelbatterij in de uitzending "De zevende batterij op 10 mei 1940" van *Andere Tijden*, zie bijlage 2, dat op deze dag een groep Duitse Heinkel-111 bommenwerpers over de batterij heen vloog. Na elders te hebben aangevallen, kwam één Heinkel uit westelijke richting terug over de batterij. Deze heeft toen een tweetal bommen afgeworpen die over de batterij en de Weespertrekvaart heen vielen en uiteindelijk neerkwamen in de Stammerdijk aan de oostzijde van het kanaal. De bommen sloegen een gat in de dijk, waardoor het water

de polder inliep. Uit het boek *Diemens Oorlog* blijkt dat dit om kwart over vijf 's ochtends, iets meer dan twee uur nadat de Duitse aanval op Nederland begon. Dit wordt bevestigd door Eleonore Hertzberger in haar boek *Door de mazen van het net*. Zij was de echtgenote van de kapitein van de 7^e Luchtdoelbatterij, Eddie Hertzberger, en woonde enkele weken met haar man in een woonboot naast de batterij. Ook zij beschrijft de locatie het bombardement dat op 10 mei plaatsvond. Volgens haar sloeg een bom in de dijk ter hoogte van de locatie waar de woonboot had gelegen, deze was een dag eerder toevallig weggesleept. De precieze ligging van de woonboot is echter niet geheel duidelijk, maar het zou ongeveer tegenover de batterij zijn. Verder noemt zij geen exact aantal neergekomen bommen. Het boek *Weesp in Oorlogstijd* meldt dat de batterij ook onder mitrailleurvuur is genomen, echter wordt dit niet bevestigd door andere bronnen. Ook wordt hier de exacte locatie noch de hoeveelheid afgeworpen bommen beschreven.

Een verslag van de toenmalige gemeentesecretaris M. van Silfhout, zie bijlage 8, is specifiek. Hierin wordt beschreven dat een Duits vliegtuig een bom afwierp op de dijk ter hoogte van perceel Stammerdijk 13 of 23 (het getal is niet goed leesbaar). In het gemeentearchief van Diemen is gezocht naar deze huisnummers. Hieruit blijkt dat deze nummers omgenummerd zijn en dat nummer 13 tegenwoordig nummer 25 is en 23 nu 40. Nummer 40 ligt tegenwoordig op ongeveer één kilometer van de batterij. Nummer 25 ligt slechts 200 meter ten noordoosten ervan. Het is dus waarschijnlijker dat in het verslag van Van Silfhout nummer 13 wordt bedoeld.

Figuur 3: Afstand tussen luchtdoelbatterij en Stammerdijk 25 aangegeven op een luchtfoto d.d. 10 februari 1941 (Bron luchtfoto: NCAP, bron ondergrond: Topotijdreis.nl).

Hierbij moet wel worden opgemerkt worden dat Van Silfhout geen ooggetuige van het bombardement was en dat het verslag in 1945 is opgesteld. Hierdoor is het niet met zekerheid te zeggen of deze vermelding accuraat is.

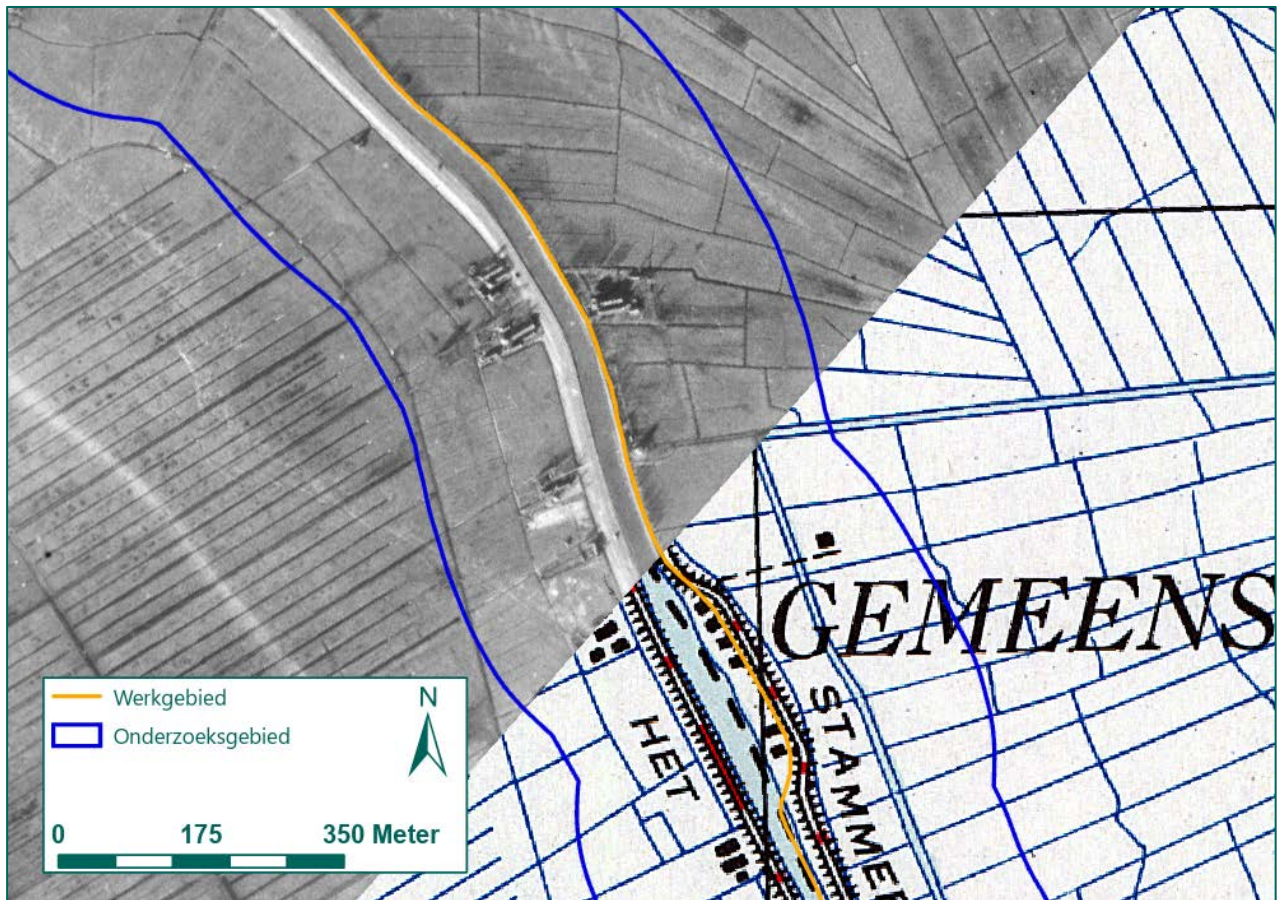
Naar aanleiding van de beschrijvingen van het bombardement in de literatuur en het archiefmateriaal is in buitenlandse archieven gezocht naar vermeldingen van de luchtaanval. Hier is echter geen informatie over deze aanval teruggevonden. Veel archiefmateriaal van Duitse oorlogshandelingen is verloren gegaan. Tevens is gezocht naar luchtfoto's van kort na het bombardement. De eerste luchtfoto van het gebied is op 17 mei 1940 genomen, zie Figuur 4. Op deze luchtfoto is te zien dat de gehele Gemeenschapspolder nog onder water stond. Hierom kan met behulp van deze foto de inslaglocatie niet worden achterhaald.

Figuur 4: Luchtfoto d.d. 17 mei 1940 (Bron: NCAP).

De eerstvolgende luchtfoto waarbij het water uit de polder was gepompt, is genomen op 10 februari 1941. Deze foto is in Figuur 5 weergegeven. Hierop zijn echter geen sporen van een krater in de dijk te zien. Ook zijn er verder geen MORA's die een vermelding hebben van een aangetroffen bom nabij de voormalige luchtafweer batterij.

Figuur 5: Luchtfoto d.d. 10 februari 1941 (Bron luchtfoto: NCAP, bron ondergrond: Kadaster).

Het archiefmateriaal blijkt niet eensgezind te zijn over de locatie van het neerkomen van de bom en of het er slechts één of meerdere waren neergekomen. Daarbij kan uit de luchtfotoanalyse de inslaglocatie niet worden opgemaakt. Ook kan op basis van de informatie uit het bronnenmateriaal niet worden bepaald of er slechts één of mogelijk twee bommen zijn neergekomen. Door dit gebrek aan informatie is het niet mogelijk om een NGE-Risicogebied ter plaatse van het werkgebied af te bakenen.

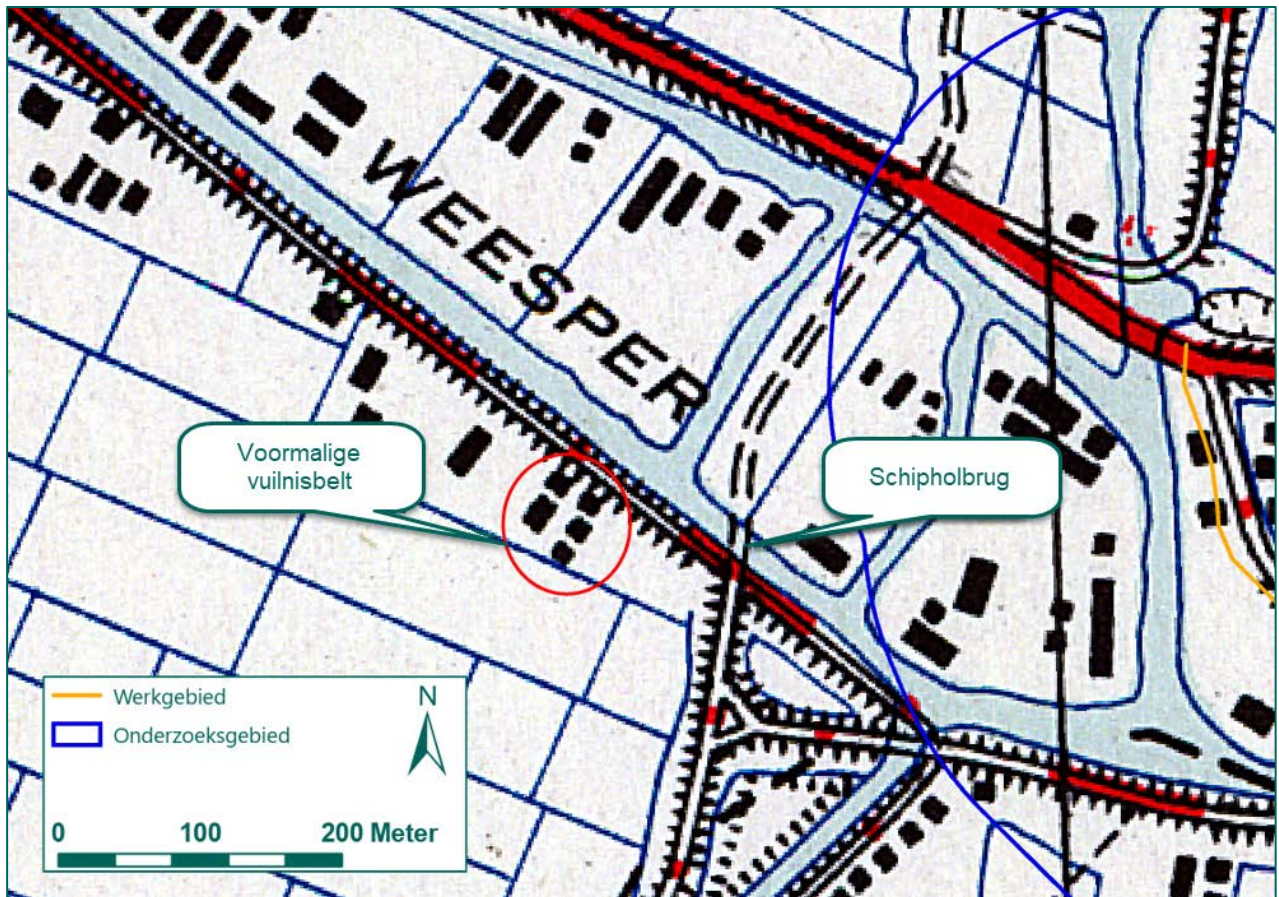
Conclusie

Naar aanleiding van het bombardement van 10 mei 1940 op de 7e Luchtdoelbatterij wordt geen NGE-Risicogebied afgebakend in de Weespertrekvaart.

4.2 BLINDGANGERS BIJ BYLMERTOL, 7/8 OKTOBER 1940

Uit het bronnenmateriaal blijkt dat bij de Schipholbrug een Duitse afdeling luchtafweer werd opgesteld, zie paragraaf 4.3.2. Deze opstelling was mogelijk het doelwit van een bombardement dat op deze locatie is uitgevoerd. Zo blijkt uit de het boek *Diemen 1940-1945* dat verschillende bommen bij de vuilnisbelt aan het Weesperzandpad zijn neergekomen. Hier werd ook vermeld dat het doel van dit bombardement de Duitse afdeling zoeklichten nabij de Schipholbrug was. Een datum van het bombardement of hoeveelheid afgeworpen bommen wordt echter niet gegeven. Wel blijkt uit het vooronderzoek RO-130139 van REASeuro op 22 januari 2014, zie bijlage 8, dat de vuilnisbelt ter hoogte van de huidige papierrecycling aan de Weesperstraat 136 was gelegen, zie Figuur 6. Dit is ongeveer 70 meter ten westen van de Schipholbrug.

Figuur 6: Locatie voormalige vuilnisbelt ten opzichte van de Schipholbrug (Bron ondergrond: Kadaster).

Naar aanleiding van deze informatie is het NIOD geraadpleegd. Uit de archieven blijkt dat er op 7/8 oktober 1940 een melding is gemaakt waarin is genoteerd dat er vijf "Sprengbommen" [brisantbommen] in een weiland te Diemen zijn neergekomen. Een tweede melding geeft meer duidelijkheid over de exacte locatie van het bombardement. In deze melding wordt beschreven dat twee brisantbommen bij de 'Bylmertol' op 8 oktober 1940 waren neergekomen, zie het onderstaand figuur.

19.) Am 8.10.40, in Amsterdam, am Verkehrsweg bei Bylmertol 2 Blindgänger gefunden.

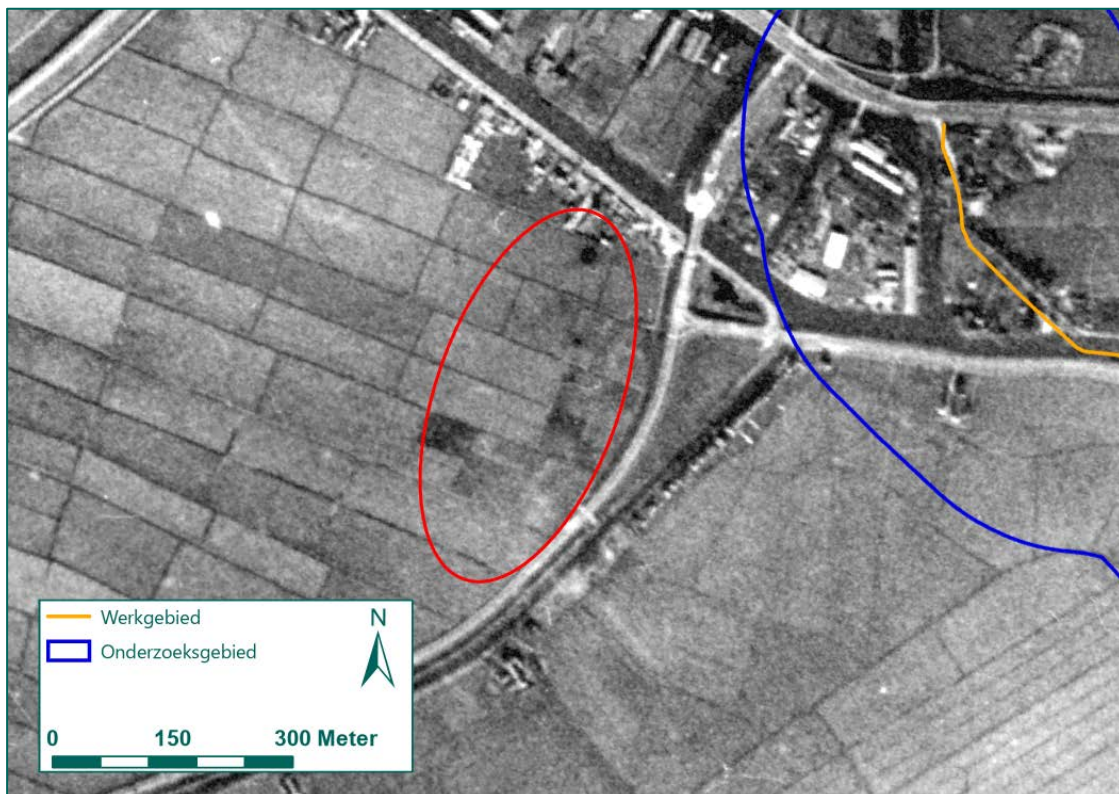
Figuur 7: Uitsnede NIOD, toegang 077, inv. 1328.

Hoewel er geen tolhek met de naam Bijlmertol officieel heeft bestaan, is het waarschijnlijk dat hier het hek bij de Schipholbrug werd bedoeld. Zo is de Weespertol of het Weesper tolhek wél bekend en deze was gelegen nabij de Bijlmerringsloot. Uit het boek *Diemens Oorlog* blijkt dat deze locatie ook wel eens gemakshalve met Bijlmertol aangeduid werd. Verdere aanwijzingen dat het om een locatie bij de Schipholbrug gaat, komt eveneens uit dit boek. Hierin wordt een melding van de burgemeester van Diemen aangehaald: "Der Bürgermeister von Diemen bittet um schnelle Beseitigung der Blindgänger, da die Verkehrsstrasse Haarlem-Hilversum, über Schiphol, gesperrt werden musste." De weg die hier wordt aangeduid was de verkeersweg die tot aan de Schipholbrug liep.

Uit de ORB's blijkt dat in de nacht van 7 op 8 oktober 1940 een aanval door verschillende Armstrong Whitley's van No. 4 Group Bomber Command is uitgevoerd. Hierbij waren de havens van Amsterdam en de Fokkerfabriek het doelwit. Uit de verslagen blijkt dat het slecht weer was, waardoor het vooropgestelde doelwit niet altijd goed waargenomen konden worden. Ook de resultaten werden omwille van het slechte

weer niet altijd waargenomen. Verder is bekend dat er bij deze aanval 250 lbs G.P. en 500 lbs S.A.P. bommen zijn afgeworpen. Elk vliegtuig had vijf 250 lbs bommen en twee 500 lbs bommen met zich mee. Ook hadden alle vliegtuigen zestig zogenaamde *Deckers and Razzels* met zich mee. Dit zijn licht ontvlambare brandplaatjes met fosfor, die als brandbommen dienden. Deze bevatten echter geen explosieve stof.

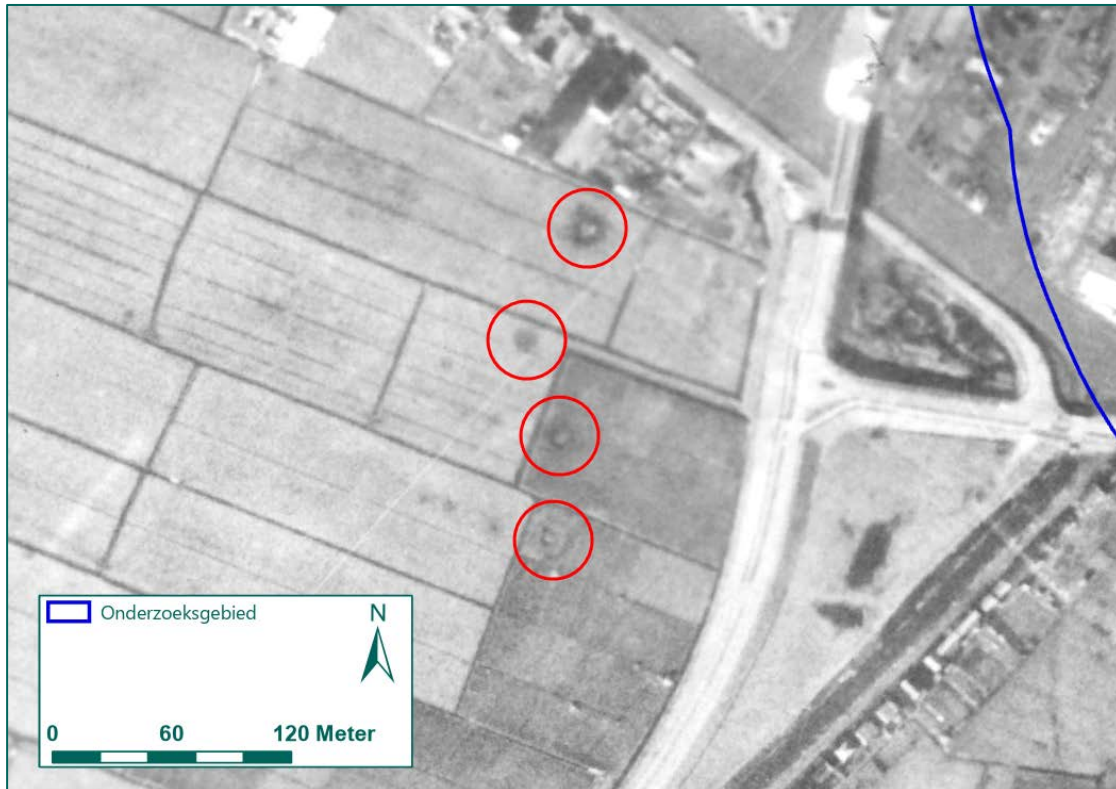
Het effect van de brandplaatjes is niet op een luchtfoto te zien, aangezien deze geen explosieve stof bevatten waardoor er geen inslagkraters ontstaan. Brisantbommen laten daarentegen wel een zichtbare inslagkrater achter. Om deze reden is een luchtfoto besteld van het gebied waar de bommen vermoedelijk zijn neergekomen. De eerstvolgende kwalitatief goede foto van het gebied na 8 oktober 1940 bleek genomen te zijn op 29 oktober 1940. Op deze foto zijn enige verstoringen waar te nemen, zie Figuur 8.

Figuur 8: Luchtfoto met verstoringen in het rood aangegeven d.d. 29 oktober 1940 (Bron: NCAP).

Aangezien deze luchtfoto niet erg scherp is, is er voor het voorliggend onderzoek gebruik gemaakt van een luchtfoto welke op een latere datum genomen is. Op deze foto van 10 februari 1941 zijn vier individuele kraters van zes meter doorsnee zichtbaar.

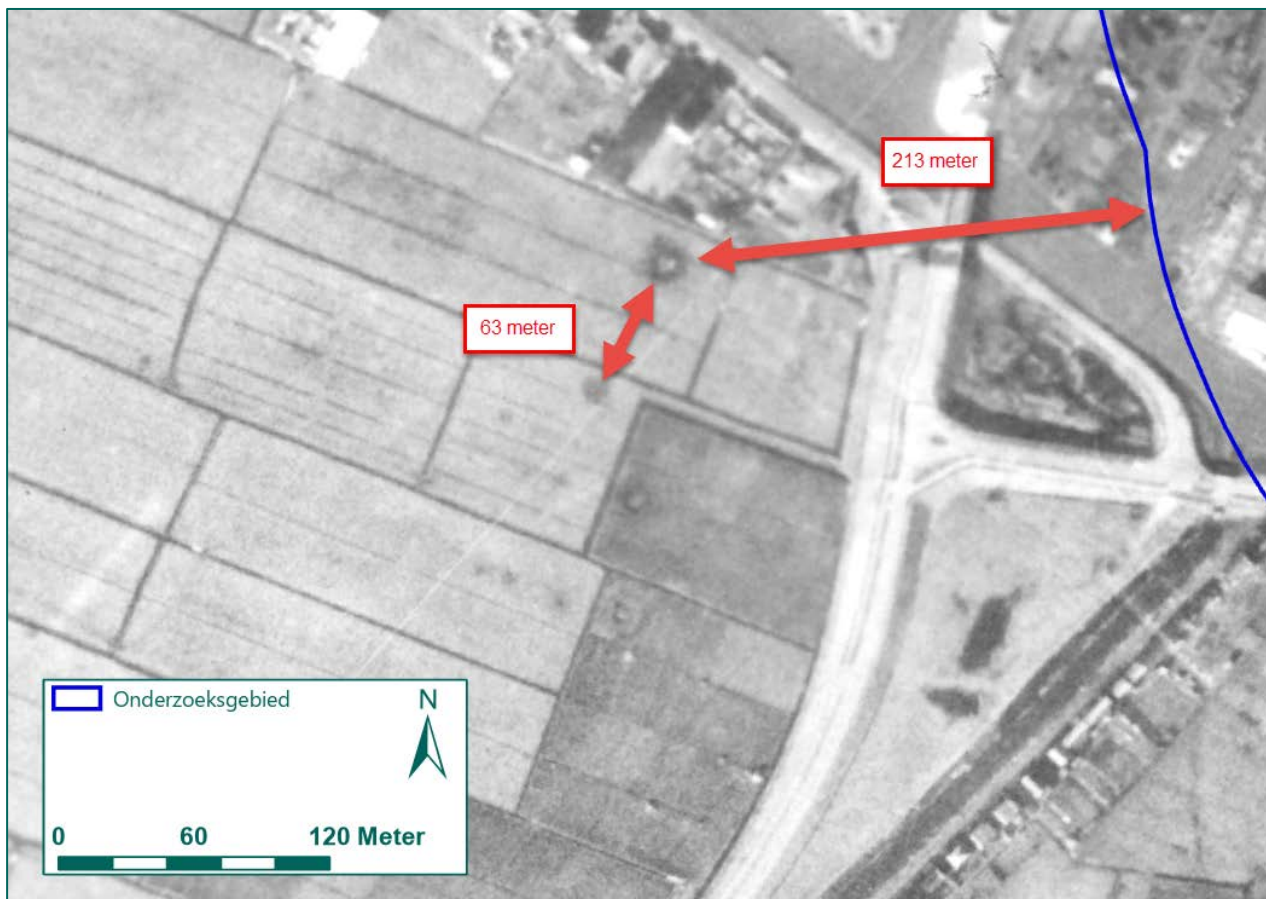

Figuur 9: Luchtfoto d.d. 10 februari 1941 met hierop (rood omlijnt) vier kraters aangegeven (Bron: NCAP).

Aangezien uit de ORB's blijkt dat er zeven brisantbommen zijn afgeworpen, er vier kraters zichtbaar zijn en in de melding uit het NIOD over twee blindgangers gesproken wordt, is er één bom op een onbekende locatie als blindganger terecht gekomen. Het WSCS-OCE biedt richtlijnen voor het afbakenen van een bombardement. Omdat Whitley vliegtuigen niet voor duikbombardementen ingezet werden, wordt dit bombardement volgens de richtlijnen van een tapijtbombardement behandeld. Deze bombardementen zijn gericht om zo veel mogelijk schade binnen een gebied of bij een bepaald doel aan te richten. Bij de afbakening van een NGE-Risicogebied naar aanleiding van een tapijtbombardement wordt de maximale afstand tussen twee opeenvolgende inslagen binnen een inslagpatroon bepaald en aan de hand daarvan een verdacht gebied afgebakend. Hier moet ook de cartografische onnauwkeurigheid van de luchtfoto en de horizontale ondergrondse verplaatsing van de mogelijke blindganger worden bijgerekend. In dit geval blijkt de grootste afstand tussen twee kraters 63 meter te zijn. De cartografische onnauwkeurigheid is bij deze luchtfoto 10 meter en de horizontale ondergrondse verplaatsing van 250 lbs of 500 lbs bommen betreft 8 meter. Bij elkaar wordt er een verdacht gebied van 81 meter rondom de kraters verwacht. Aangezien krater die het dichtst bij het onderzoeksgebied ligt al meer dan 213 meter daarvan verwijderd is, wordt naar aanleiding van dit bombardement geen NGE-Risicogebied ter plaatse van het werkgebied afgebakend.

Figuur 10: Luchtfoto d.d. 10 februari 1941 met hierop de grootste afstand tussen de kraters en de afstand tussen de kraters en het onderzoeksgebied aangegeven (Bron: NCAP).

Conclusie

Naar aanleiding van het bombardement op 8/9 oktober 1940 nabij de Bijlmertol wordt geen NGE-Risicogebied afgebakend.

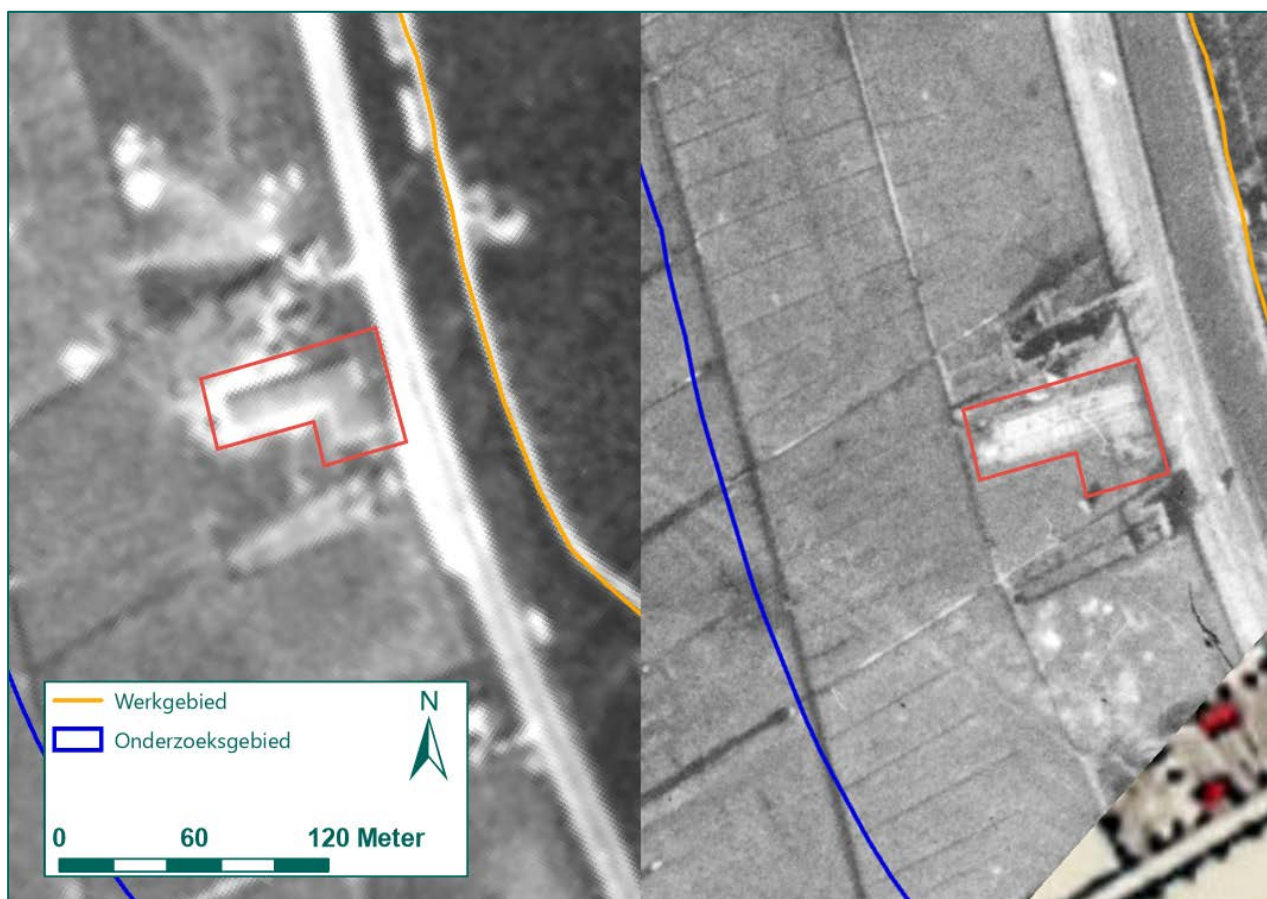
4.3 MILITAIRE INFRASTRUCTUUR

Zoals al in paragrafen 4.1 en 4.2 al blijkt, is er voor en tijdens de bezettingsjaren zowel Nederlandse als Duitse militaire infrastructuur binnen het onderzoeksgebied aangebracht. In beide gevallen gaat het om geschutopstellingen. Dit zijn posities voor het opstellen van grotere wapens, zoals stukken artillerie of luchtafweergeschut. In dit geval betreft het op beide locaties om luchtafweergeschut dat aan het Weesperzandpad respectievelijk de Schipholbrug opgesteld stond. Deze worden hieronder apart uiteengezet.

4.3.1 7^e Luchtdoelbatterij te Weesper Zandpad

Zoals al in paragraaf 4.1 gemeld is, was de 7^e Luchtdoelbatterij langs de Weespertrekvaart aan het Weesperzandpad gelegen, ongeveer tegenover de Stammermolen. Hier stond een barak, de Kleyburcht gedoopt en die aan 108 mannen onderdak kon bieden, een munitieopslag ter hoogte van boerderij "Geen Rust", een medische post in boerderij "Ora et Labora", een vuurgeleidingssysteem en een opstelling van twee mitrailleurs en drie luchtafweerkanonnen. Deze drie luchtafweerkanonnen waren van het kaliber 7,5 cm TL (tegen luchtdoelen) van het merk Vickers Armstong. De mitrailleurs, te gebruiken bij laag overvliegende vliegtuigen, waren M.25 (Spandau) mitrailleurs van het kaliber 7,92 mm.

Uit de literatuur is gebleken dat de luchtdoelbatterij slechts drie keer heeft geschoten. Allereerst op 9 november 1939 toen een onbekend vliegtuig overvloog. Hierbij is het vliegtuig niet geraakt. Hetzelfde gebeurde in januari 1940. De derde en laatste keer dat de luchtdoelbatterij in actie moest komen was op 10 mei 1940. Zoals hierboven reeds vermeld is, werd Nederland die dag door Duitse troepen binnengevallen waarbij ook verschillende vliegtuigen ingezet werden. Uit het archiefmateriaal blijkt dat de batterij die dag veelvuldig op overtrekkende vliegtuigen heeft geschoten. Het gevolg hiervan was dat na de eerste oorlogsdag de gehele munitievoorraad van de luchtdoelbatterij op was geschoten. Deze is niet meer aangevuld in de dagen erna. Na mei 1940 is de batterij afgebroken. De locatie voor en na de afbraak is in het onderstaande figuur weergegeven.

Figuur 11: Luchtfoto d.d. 17 mei 1940 respectievelijk 10 februari 1941 met de (voormalige) barakken en geschutopstelling rood omlijnd (Bron luchtfoto's: NCAP, bron ondergrond: Topotijdreis.nl).

Aangezien de gehele geschutopstelling aan het Weesperzandpad was gelegen en deze van de Stammerdijk is gescheiden door de Weespertrekvaart wordt ter plaatse van het werkgebied geen NGE-Risicogebied afgebakend. Er zijn geen meldingen dat er militairen de vaart hebben overgestoken en daarbij munitie met zich mee droegen.

Per ongeluk achtergelaten of gevallen munitie wordt enkel aan de oostkant van de van de vaart verwacht. Daarbij schrijft het WSCS-OCE dat een verdacht gebied van 25 meter (plus cartografische onnauwkeurigheid van in dit geval vijf meter) rondom het hart van de geschutopstelling moet worden afgebakend. Hierbij wordt een waterweg ook als afbakeningsgrens opgegeven. Aangezien de stelling op meer dan 60 meter van het werkgebied lag en door een waterweg werd gescheiden, wordt er naar aanleiding van de aanwezigheid een geschutopstelling geen NGE-Risicogebied ter plaatse van het werkgebied afgebakend.

Verder zijn er in de geraadpleegde bronnen geen vermeldingen gevonden van het neerkomen of vinden van niet-gedetoneerde granaten van het luchtdoelgeschut. Het is echter altijd mogelijk dat enkele granaten van een luchtdoelkanon niet goed hebben gefunctioneerd, waardoor ze niet in de lucht zijn gedetoneerd (waar ze een vliegtuig moeten beschadigen). In sommige gevallen detoneert een granaat alsnog wanneer deze op de aarde valt, echter kan deze ook in de bodem als blindganger achterblijven. Omdat granaten van luchtdoelgeschut een dracht van vele kilometers hebben en het niet bekend is in welke richting is gevraagd, is het niet mogelijk een NGE-Risicogebied af te bakenen voor eventuele blindgangers.

Conclusie

Naar aanleiding van de aanwezigheid en het gebruik van de geschutopstelling aan het Weesperzandpad wordt ter plaatse van het werkgebied geen NGE-Risicogebied afgebakend.

4.3.2 Luchtafweergeschut en zoeklicht te Schipholbrug

Zoals in paragraaf 4.2 reeds is gemeld, was er bij de oprit naar de Schipholbrug een onderdeel van de Duitse luchtbeschermingsdienst opgesteld. Dit onderdeel bestond uit een stuk 8,8 cm luchtafweergeschut (Flak), afliuisterapparatuur en een zoeklicht waar omheen een aarden wal was opgericht. De soldaten zelf waren ten oosten van de oprit in barakken gehuisvest. Ook was er een tankval voor de brug aangelegd.

Op de kaart 'Widerstandspunkt en inundaties' aangeleverd door de Studiegroep Luchtoorlog 1939-1945 is ook een Duits verdedigingswerk aangemerkt ten noorden van de Schipholbrug, zie bijlage 2 en 8. Deze locatie is met W4 aangegeven, zie Figuur 12. Deze kaart bevat echter geen legenda, waardoor niet wordt gespecificeerd het verdedigingswerk uit bestond.

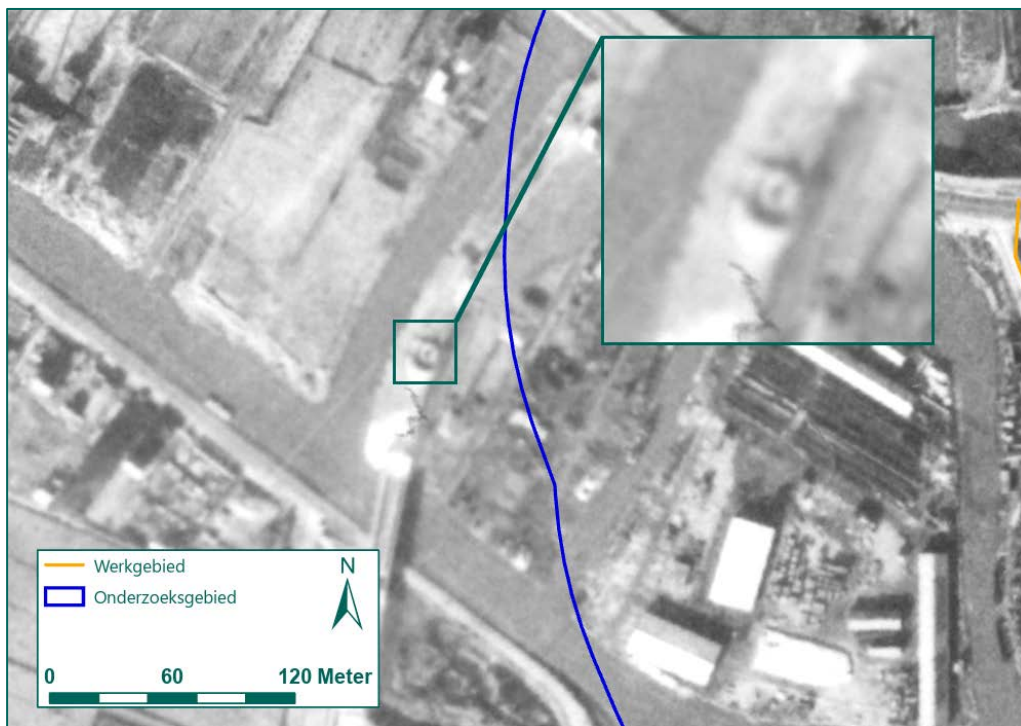

Figuur 12: Kaart 'Widerstandspunkte en inundaties' (Bron: SGLO).

Op basis van deze informatie is er in verschillende archieven gezocht naar vermeldingen van het luchtafweergeschut bij de Schipholbrug. Zo is onder andere het National Archives and Record Administration geraadpleegd. Dit archief beschikt over vele buitgemaakte Duitse archiefstukken. Ook zijn er verschillende Duitse archieven geraadpleegd. Geen van de archieven hebben aanvullende informatie over de stelling opgeleverd.

Naar aanleiding van de informatie uit de literatuur en van de kaart zijn de beschikbare luchtfoto's geanalyseerd. De eerste foto waar het vermoedelijke zoeklicht opgesteld stond is op 10 februari 1941 genomen. Hier is een aarden wal met in het midden een schijnwerper te zien. Op deze foto is de tankval en de locatie van het luchtafweerkanon niet goed te zien.

Figuur 13: Luchtfoto d.d. 10 februari 1941 met hierop het zoeklicht uitvergroot (Bron: NCAP).

Op een luchtfoto van 9 april 1945 is het zoeklicht niet meer waarneembaar. Mogelijk is deze al afgebroken tegen deze tijd. Wel is hier een barak ten oosten van de brug te zien evenals een versperping die op een tankval kan duiden.

Figuur 14: Luchtfoto d.d. 9 april 1945 met hierop de tankval uitvergroot (Bron: Wageningen UR).

Naar aanleiding van de luchtfoto-analyse is de exacte locatie van het 8,8 cm luchtafweergeschut niet gevonden. Ook zijn de beschrijvingen van deze stelling in het bronnenmateriaal niet specifiek. Zoals eerder

gesteld, wordt er volgens de richtlijnen van het WSCS-OCE een verdacht gebied op 25 meter rondom het hart van een geschutopstelling afgebakend, maar niet verder dan een eventueel aangrenzende watergang. Aangezien er minimaal twee watergangen tussen het zoeklicht en het werkgebied liggen en dat de afstand tussen de twee meer dan driehonderd meter betreft, kan er geen NGE-Risicogebied ter plaatse van het werkgebied worden afgebakend naar aanleiding van de geschutopstelling.

Conclusie

Naar aanleiding van de aanwezigheid van een opstelling van 8,8 cm luchtafweergeschut kan er geen NGE-Risicogebied ter plaatse van het werkgebied worden afgebakend.

4.4 LEEMTEN IN KENNIS

Uit dit HVO-NGE is gebleken dat er een aantal leemten in kennis is, namelijk:

- Omdat de Duitse archieven grotendeels zijn vernietigd, zijn slechts weinig primaire gegevens beschikbaar over de Duitse zijde van de Tweede Wereldoorlog.
- Het is onvoldoende bekend of er gedurende de periode mei 1945 tot en met 1970 NGE zijn aangetroffen, dan wel verwijderd binnen het onderzoeksgebied.
- Bij de munitieruimrapporten van de EOD is de locatie van de vindplaats vaak niet nauwkeurig weergegeven. Daarnaast is gebleken dat de kalibers niet altijd correct zijn aangegeven.
- De precieze inslaglocatie en de hoeveelheid afgeworpen bommen bij de 7^e Luchtdoelbatterij is onbekend.
- Het is onbekend waar de brandbommen tijdens het bombardement op 7 op 8 oktober 1940 zijn neergekomen.
- De locatie van het luchtafweergeschut bij de Schipholbrug is niet precies uit het bronnenmateriaal op te maken.

5 CONCLUSIE EN ADVIES

In dit hoofdstuk wordt de conclusie van dit HVO-NGE gegeven. De in paragraaf 1.3 gestelde onderzoeksvragen worden hierbij beantwoord. In paragraaf 5.2 is een advies opgenomen. Hierin worden de vervolgstappen uiteengezet en wordt een advies met betrekking tot het uitvoeren van werkzaamheden gegeven.

5.1 CONCLUSIE HVO-NGE

In dit HVO-NGE zijn de volgende onderzoeksvragen beantwoord:

- Is sprake van een NGE-Risicogebied in (gedeelten van) het werkgebied naar de situatie van 1945 (het einde van de oorlog)?
  - o Nee, er is geen sprake van een NGE-Risicogebied binnen het werkgebied naar de situatie van 1945. Naar aanleiding van de bombardementen op 10 mei en 8 oktober 1940 en de aanwezigheid van militaire infrastructuur, is geen NGE-Risicogebied afgebakend binnen het werkgebied.
- Welke soort, hoeveelheid en verschijningsvorm van de vermoede NGE kunnen worden verwacht?
  - o Er worden geen NGE verwacht binnen het werkgebied.
- Wat is het advies met betrekking tot de (voorbereiding op de) uit te voeren werkzaamheden?
  - o Het advies is opgenomen in paragraaf 5.2.

5.2 ADVIES

In dit HVO-NGE is geconcludeerd dat geen NGE worden verwacht binnen het werkgebied. Geadviseerd wordt om de werkzaamheden regulier doorgang te laten vinden, zonder verdere maatregelen.

Mocht echter tijdens werkzaamheden spontaan een NGE aangetroffen worden, dan dienen de volgende acties te worden ondernomen:

- Het werk ter plaatse van de vindplaats dient te worden stilgelegd.
- De werklocatie, in ieder geval rondom het NGE, dient te worden afgezet. Het aanwezige personeel dient op de hoogte te worden gebracht van de vondst en geïnstrueerd te worden uit de buurt te blijven.
- Er dient contact te worden opgenomen met de politie (0900-8844). De vondst dient gemeld te worden aan de politie. De politie neemt vervolgens contact op met de Explosieven Opruimingsdienst Defensie (EOD).
- Als de EOD op locatie is, wordt een afspraak gemaakt voor de vernietiging. De EOD maakt deze afspraak met de gemeente, of de politie namens de gemeente.
- De EOD geeft aan de gemeente, of de politie namens de gemeente, advies over de in acht te nemen veiligheidsmaatregelen.
- Indien de te nemen veiligheidsmaatregelen dit toelaten, kan de gemeente aan de EOD advies vragen over de mogelijkheden tot doorwerken op de betreffende locatie, dan wel elders in de nabijheid van het werk en de daarbij in acht te nemen veiligheidsmaatregelen totdat het NGE wordt geruimd.
- Het NGE wordt geruimd.

Indien NGE worden aangetroffen binnen het werkgebied, is dit nieuwe feitelijke informatie. Als deze situatie zich voordoet, moet in overleg met een ter zake deskundige worden vastgesteld of sprake is van een incident of dat er aanleiding is de werkwijze aan te passen.

6 BIJLAGEN

BIJLAGE 1	BEGRIPPENLIJST (2 BLADEN)	27
BIJLAGE 2	GERAADPLEEGDE LITERATUUR	29
BIJLAGE 3	ARCHIEFONDERZOEK NEDERLANDSE ARCHIEVEN	38
BIJLAGE 4	ARCHIEFONDERZOEK INTERNATIONALE ARCHIEVEN	51
BIJLAGE 5	EOD: MUNITIERUIMING	53
BIJLAGE 6	CARTOGRAFISCH MATERIAAL	54
BIJLAGE 7	OVERZICHT LUCHTFOTO'S	59
BIJLAGE 8	IN HET VERLEDEN UITGEVOERDE ONDERZOEKEN	60
BIJLAGE 9	CHECKLIST WSCS-OCE EN VERZENDLIJST	67
BIJLAGE 10	TEKENINGEN (LOSBLADIG)	68

BIJLAGE 1 BEGRIPPENLIJST (2 BLADEN)

Begrip	Definitie
Bijdragebesluit / Gemeentefonds	Regeling voor Rijksfinanciering van (een deel van) de kosten voor het NGE-bodemonderzoek.
Conventionele Explosieven (CE)	Elk explosief dat niet als geïmproviseerd, nucleair, biologisch of chemisch kan worden aangemerkt. Bij het opsporingsproces wordt aan CE gelijkgesteld en als zodanig behandeld: <ul style="list-style-type: none"> - CE die geen explosieve stoffen (meer) bevatten; - Restanten van CE die door leken als zodanig herkenbaar zijn; - Voorwerpen die door leken kunnen worden aangemerkt als CE; - Wapens of onderdelen daarvan.
Historisch Vooronderzoek - Niet Gesprongen Explosieven (HVO-NGE)	Bureaustudie waarin de oorlogshandelingen van de periode 1940-1945 (incl. naoorlogse munitie ruimingen en opsporingsactiviteiten) worden geanalyseerd. Doel is om vast te stellen of in het onderzoeksgebied sprake is van een NGE-Risicogebied in relatie tot het werkgebied. Het HVO-NGE bestaat uit: <ul style="list-style-type: none"> - Rapportage. - Positief of negatief advies. - In het geval van een positief advies: Horizontale afbakening NGE-Risicogebied(en). - NGE-Risicokaart.
Negatief advies	Op basis van de analyse van het bronnenmateriaal wordt niet verwacht NGE aan te treffen in het onderzoeksgebied. Een vervolgstap van het NGE-bodemonderzoek wordt niet geadviseerd. De geplande werkzaamheden kunnen regulier worden uitgevoerd.
Niet Gesprongen Explosieven (NGE)	Door REASeuro gehanteerd begrip waaronder wordt verstaan: alle explosieven of onderdelen/restanten van explosieven die niet of gedeeltelijk hebben gefunctioneerd. Onder NGE vallen: <ul style="list-style-type: none"> - Conventionele Explosieven (CE); - Geïmproviseerde explosieven; - Explosieven voor civiel gebruik; - Chemische explosieven; - Biologische explosieven; - Nucleaire explosieven.
Niet Gesprongen Explosieven – Bodemonderzoek (NGE-Bodemonderzoek)	Werkwijze van REASeuro waaronder wordt verstaan: de integrale totaalaanpak voor de NGE-problematiek bestaande uit vijf afzonderlijke fasen. Hierdoor kan de opdrachtgever per fase een weloverwogen besluit nemen en zijn vervolgacties plannen met als doel dat de opdrachtgever de regie over het project in handen houdt. De vijf fasen zijn: <ol style="list-style-type: none"> 1. HVO-NGE (Historisch Vooronderzoek NGE). 2. PRA-NGE (Projectgeboden Risicoanalyse NGE). 3. Projectplan-NGE. 4. Uitvoering-NGE. 5. PvvO-NGE (Proces-verbaal van Oplevering).
Niet Gesprongen Explosieven – Risicogebied (NGE-Risicogebied)	Gebied waar op basis van historisch bronnenmateriaal een risico op het aantreffen van NGE bestaat naar de situatie van 1940-1945 (inclusief naoorlogse munitie ruimingen en opsporingsactiviteiten). Het NGE-Risicogebied is horizontaal afgebakend, waarin zijn opgenomen: <ul style="list-style-type: none"> - Eventuele onzekerheden en onnauwkeurigheden uit het bronnenmateriaal (o.a. cartografische onnauwkeurigheden). - De maximale horizontale verplaatsing van NGE in de bodem.

Begrip	Definitie
Niet Gesprongen Explosieven – Risicokaart (NGE-Risicokaart)	Cartografische weergave van het (de) NGE-Risicogebied(en).
Onderzoeksgebied	Gebied waarop het HVO-NGE zich richt. Het onderzoeksgebied is ruimer dan het werkgebied om een zo compleet mogelijk beeld te krijgen van de situatie in oorlogstijd.
Oorlogshandeling	Gebeurtenissen die kunnen hebben geleid tot de aanwezigheid van NGE. Voorbeelden van oorlogshandelingen zijn: <ul style="list-style-type: none"> - Bombardementen - Artilleriebeschietingen - Munitiedump - Munitieongevallen - Vliegtuigcrashes - Aanwezigheid van verdedigingswerken
Opsporingsgebied	Het verdachte gebied binnen het werkgebied waar voorafgaand aan de reguliere werkzaamheden de opsporing naar NGE wordt geadviseerd.
Positief advies	Analyse van het bronnenmateriaal heeft aangetoond dat NGE kunnen worden aangetroffen in het onderzoeksgebied. Een vervolgstap van het NGE-bodemonderzoek wordt geadviseerd. Tevens vormt een positief advies de legitimatie voor het indienen van een Raadsbesluit t.b.v. van een Rijksbijdrage.
Projectgebonden Risicoanalyse -Niet Gesprongen Explosieven (PRA-NGE)	Bureaustudie waarin het verdachte gebied binnen het NGE-Risicogebied wordt afgebakend. Daarnaast worden de risico's van de voorgenomen reguliere werkzaamheden in relatie tot de aan te treffen NGE vastgesteld. De PRA-NGE bestaat o.a. uit: <ul style="list-style-type: none"> - Indien nodig het opvullen van leemten in kennis van het HVO-NGE. - De horizontale en verticale afbakening van het verdachte gebied. - Een NGE-Risicoanalyse. - Het bepalen van aanvaardbare risico's. - Het opsporingsadvies. - De mogelijkheid tot een proefdetectie.
Reguliere werkzaamheden	Alle door de opdrachtgever voorgenomen niet NGE-gerelateerde werkzaamheden. Enkele voorbeelden zijn civieltechnische, milieutechnische en archeologische werkzaamheden.
Verdacht gebied	De horizontale en verticale afbakening van het NGE-Risicogebied. Bij de afbakening is o.a. rekening gehouden met: <ul style="list-style-type: none"> - Het vaststellen van de horizontale verplaatsing van de NGE in de bodem (inkaderen NGE-Risicogebied). - De mogelijke inperking van de onzekerheden en onnauwkeurigheden uit het bronnenmateriaal. - De naoorlogse werkzaamheden (zoals ontgravingen, ophogingen etc.). - De bodemkundige parameters (zoals grondsoort en draagkracht van de grond).
Werkgebied	Het door de opdrachtgever aangegeven gebied waarbinnen reguliere werkzaamheden (niet NGE-gerelateerd) uitgevoerd gaan worden of waar een functieverandering wordt doorgevoerd.
Werkveldspecifiek certificatieschema voor het systeemcertificaat Opsporen Conventionele Explosieven (WSCS-OCE)	Het WSCS-OCE is het Werkveldspecifiek certificatieschema voor het opsporen van Conventionele Explosieven. Hierin zijn onder andere richtlijnen, proceseisen en deskundigheidseisen opgenomen. Het WSCS-OCE is sinds 1 juli 2012 de opvolger van de Beoordelingsrichtlijn Opsporen Conventionele Explosieven (BRL-OCE) en is wettelijk verankerd in de Arbowet. Om het maatschappelijk belang – veiligheid en gezondheid van en rondom de arbeid – te waarborgen, is door de overheid gekozen voor een wettelijk verplichte certificatieregeling voor de borging van de kwaliteit/veiligheid van het opsporen van conventionele explosieven.

BIJLAGE 2 GERAADPLEEGDE LITERATUUR

Voor dit HVO-NGE is de volgende literatuur geraadpleegd:

Auteur	Titel	Relevant	Afkorting
Amersfoort, H. e.a.,	<i>Mei 1940, de strijd op Nederlands grondgebied</i> (Den Haag 2005).	Nee	-
Andere Tijden	<i>De zevende batterij op 10 mei 1940</i> (5 mei 2005).	Ja	AND
Annegarn, I. e.a.,	<i>Twee glazen champagne en drie gebakken boterhammen. Noord-Holland in 1945, de laatste oorlogsmaanden en daarna</i> (Den Haag 1994).	Ja	ANN
Bakker, A. red.,	<i>Diemens Oorlog. Dorp bij Amsterdam onder Duitse bezetting</i> (Diemen 2015).	Ja	BAK
Beek sr., P.J. ter,	<i>Historie van Diemen</i> (Bussum 1957).	Ja	BEE
Bodewest, J.A.,	<i>Buigen en barsten. De oorlog 1940-1945 in Noord-Nederland</i> (Haren 1991).	Nee	-
Boer, J.F.M. den & S. Duparc,	<i>Kroniek van Amsterdam over de jaren 1940-1945</i> (Amsterdam 1948).	Nee	-
Brand, H. en J. Brand,	<i>De Hollandse Waterlinie</i> (Utrecht/Antwerpen 1986).	Nee	-
Eijk, K. van, en W. Schenkeveld,	<i>Oorlogsjaren. Oorlogsherinneringen van Noord-Hollanders 1940-1945</i> (Meppel 2010).	Nee	-
Hertzberger, E.,	<i>Door de mazen van het net. Herinneringen van Eleonore Hertzberger</i> (Amsterdam 1990).	Ja	HER
Huurman, C.,	<i>Het spoorwegbedrijf in oorlogstijd, 1939-'45</i> (Eindhoven 2001).	Nee	-
Kok, R.,	"De archeologie van de Tweede Wereldoorlog in de Vechtstreek", <i>Archaeologica Naerdinklant</i> 3 (2013).	Nee	-
Korthals Altes, A.,	<i>Luchtgevaar. Luchtaanvallen op Nederland 1940-1945</i> (Amsterdam 1984).	Nee	-
Reurekas, J.F.,	<i>Diemen 1940-1945</i> (Diemen 1985).	Ja	REU
Salomons, J. en J. Snel,	<i>Prentenboek van Weesp en Weesperkarspel. Herinneringen aan grootouders, ouders, en eigen tijd</i> (Alphen aan den Rijn 1983).	Nee	-
Studiegroep Luchtoorlog 1939-1945	http://www.studiegroepvluchtoorlog.nl/	Ja	SGLO
Zomeren, D. van,	<i>Weesp. Van 1900 tot nu</i> (Ljubljana 1994).	Nee	-
Zomeren, D. van,	<i>Weesp in oorlogstijd. Een kroniek over Weesp in de periode 1934-1948</i> (Weesp 2012).	Ja	ZOM
Zwanenburg, G.J.,	<i>En Nooit was het Stil. Kroniek van een Luchtoorlog</i> (2 dln. & supplement; Oldemarkt).	Nee	-

Tabel 3: Verwijzing literatuur.

In de onderstaande tabellen worden per periode de gebeurtenissen die betrekking hebben op het onderzoeksgebied weergegeven.

Mobilisatie en inval, augustus 1939 - mei 1940

Toen in augustus 1939 duidelijk werd dat oorlog in Europa onvermijdelijk zou worden, begon in Nederland de mobilisatie. Tienduizenden soldaten werden opgeroepen, en Nederland bereidde zich voor op een Duitse aanval. In de ochtend van 10 mei 1940 viel het Duitse leger Nederland binnen na een serie bombardementen op vliegvelden en legerbases. Duitse parachutisten landden in de omgeving van Den Haag om het regeringscentrum uit te schakelen, terwijl een invasiemacht via de grens Nederland binnendrong. Op kleinschalige gevechten in Oost-Nederland na kon het Duitse leger hier eenvoudig oprukken, om vervolgens bij de Grebbelinie, voor de Afsluitdijk en langs de Moerdijk verwickeld te raken in felle gevechten. Op 14 mei 1940 werd Rotterdam gebombardeerd, waarna Nederland met uitzondering van de provincie Zeeland capituleerde. In Zeeland zou de strijd, mede door de aanwezigheid van Franse

en Belgische troepen, nog tot 27 mei 1940 duren. Voor dit project is de volgende informatie aangetroffen met betrekking tot deze periode:

Datum / jaar	Gebeurtenis	Bron	Pag.
Vooroorlogs	<p>Vanuit onze zitkamer [in de woonboot] keek ik uit op een barak waar de manschappen van de batterij waren ondergebracht met vlak daarnaast de boerderij van de familie Spruyt. Voordat de barak er stond waren de reservisten bij boeren ingekwartierd, die daar heel blij mee waren. Het bracht niet alleen leven in de brouwerij, ze werden er bovendien goed voor betaald.</p> <p>De 'Kleyburcht' was een barak met slaapzalen, een kamer voor de commandant en een kantine, waar ook ik af en toe een kop koffie ging drinken. Rechts van de Kleyburcht stonden de luchtdoel-kanonnen met de vuurgeleidingstoestellen. Aan de andere kant van onze schuit keek ik uit op een echt Hollands polderlandschap met een oude molen, waarvan de kap en de wieken lang geleden door een brand waren verwoest.</p> <p>- <i>Relevant, luchtdoelbatterij buiten onderzoeksgebied.</i></p>	HER	47-48
	<p>Weesp maakte deel uit van het zogenaamde Oostfront van de Vesting Holland. Dat Oostfront besloeg een strook van Muiden tot Leefdam, verdeeld in vijf groepen. Overste Apol commandeerde het 31ste Regiment Infanterie, dat organiek deel uitmaakte van de groep Naarden. Deze groep werd geacht een gebied te verdedigen van Muiden tot Nigtevecht/Nederhorst den Berg.</p> <p>- <i>Niet relevant, buiten het onderzoeksgebied.</i></p>	ZOM	40
	<p>In november 1939 begon het te vriezen. De luchtdoelkanonnen kwamen in actie wanneer vreemde vliegtuigen overkwamen, maar het waren slechts waarschuwingsschoten. De huls van het eerste schot kreeg ik op Sinterklaasavond van Eddie als surprise. Er is de datum 9-11-'39 in gegraveerd.</p> <p>- <i>Niet relevant, geen melding van neergekomen blindgangers.</i></p>	HER	56
	<p>In de meidagen was het 18e RA al uit Diemen verdwenen en stond opgesteld in de Grebbelinie: twee afdelingen stonden bij Huizen en verleenden vuursteun aan de 7e Divisie, een afdeling verleende steun aan de 8e Divisie bij Amersfoort.</p> <p>- <i>Niet relevant, het 18e Regiment Artillerie heeft niet binnen het onderzoeksgebied gevuurd.</i></p>	BAK	53
	<p>Tot de vele bepalingen van de Luchtbeschermingswet behoorde een inventarisatie van gevaar aantrekkende objecten. Er werden zeven bruggen benoemd, waarvan er zich twee al of niet gedeeltelijk buiten het gemeentelijke grondgebied gevonden. De Schipholbrug bij het Weesper Tolhek (of Bijlmer Tol) komt niet voor in de opsomming. De brug was nog in aanleg toen de oorlog uitbrak.</p> <p>- <i>Relevant, Schipholbrug binnen het onderzoeksgebied</i></p>	BAK	65
10 mei 1940	<p>Aan de overkant van de plek waar gisteren nog onze woonboot lag, is een groot gat in de dijk geslagen. Door die bres golft het water de lager gelegen polder in. 'We hebben een bomaanval gehad, 'zegt Eddie. 'Eén bom is op de dijk terecht gekomen. Ik moet er niet aan denken wat er zou zijn gebeurd als onze woonschuit daar nog gelegen had, of als dat projectiel op het munitiedepot was gevallen.'</p> <p>De bommen hebben gelukkig betrekkelijk weinig schade aangericht. Slechts één soldaat is licht gewond door een scherf in zijn voet.</p> <p>- <i>Relevant, binnen het onderzoeksgebied.</i></p>	HER	64
	<p>In de uitzending vertelt sergeant Co Volkers dat op deze dag een groep Duitse Heinkel-111 bommenwerpers over de batterij heen vloog, waarna één Heinkel uit westelijke richting terugkwam naar de 7e Luchtdoelbatterij. Hij liet twee bommen vallen die over de batterij en de Weespertrekvaart heen vielen en neerkwamen in de dijk aan de oostzijde van het kanaal. De bommen slaan een gat in de dijk, waardoor het water de polder inliep.</p> <p>- <i>Relevant, binnen het onderzoeksgebied.</i></p>	AND	-

Datum / jaar	Gebeurtenis	Bron	Pag.
	<p>Andere batterijen in de omgeving lijden zware verliezen door herhaaldelijke luchtaanvallen. Niet de onze [7^e luchtdoelbatterij].</p> <p>[...]</p> <p>De kapitein zei: "Er is helemaal geen gas. Die vieze stank veroorzaken de bommen die om ons heen zijn ontploft".</p> <p>[...]</p> <p>(Het citaat van de onderofficier) 'Ik zie de bomkleppen opengaan en daar komme twee sigaren uit' 'Jongens, spreiden! 'riep ik nog en duik zelf achter een boom. Ik hoorde niks dus dacht ik: effen kijken! Meteen komt die rotzooi omhoog.'</p> <p>'Welke rotzooi?' vroeg ik een beetje dom.</p> <p>Hij zuchtte. 'U hebt toch zelf dat gat in de dijk gezien.'</p> <p>- <i>Relevant, binnen het onderzoeksgebied.</i></p>	HER	65-66
	<p>Na één dag actie was de batterij al door haar gevechtssklare munitie heen. Door het raam van de barak zag ik jongens de laatste granaten uit het munitiedepot bij boer Hartog aandragen.</p> <p>- <i>Relevant, binnen het onderzoeksgebied.</i></p>	HER	68
	<p>In Weesp wordt die eerste dagen geen schot gelost. Dat is anders in de gemeente Weesperkarspel. Langs de Provinciale Weg richting Diemen is de Zevende Batterij Luchtafweer gelegerd, in een boerderij tegenover de nog gedeeltelijk bestaande molen langs de Stammerdijk aan de andere kant van de Gaasp. Die batterij met een bezetting van 109 man behoort tot de luchtverdedigingskring Anlsterdalu en wordt gecommandeerd door reserve-kapitein E. Hertzberger. Hij beschikt over drie 7,5 centimeter kanonnen. Om kwart voor vijf die ochtend, de oorlog is nog geen uur aan de gang, komen twee Duitse toestellen over, type Heinkel HE-III. De Nederlanders nemen ze onder vuur, waarop de toestellen de batterij aanvallen met bommen en mitrailleurvuur. Niemand raakt gewond, maar een bom treft de Stammerdijk tussen de Gaasp en de lager gelegen Gemeenschapspolder. Er ontstaat een groot gat en de polder loopt ogenblikkelijk onder. Doordat de militairen uit Weesp zelf naar Muiden zijn vertrokken en door het ontbreken van kriegsrumoer is het die zaterdag van het pinksterweekeinde merkwaardig rustig in de stad.</p> <p>- <i>Relevant, binnen het onderzoeksgebied.</i></p>	ZOM	52
	<p>De oorlog was slechts enkele uren oud, toen er al Duitse vliegtuigen boven Diemen verschenen. Een bom bestemd voor het afweergeschut aan het Weesperzand trof de Stammerdijk en sloeg een enorm gat in de dijk naast de boerderij "Landlust" van Cornelis Struik.</p> <p>[...]</p> <p>De gehele Gemeenschapspolder liep toen onder water tot het niveau van de Weespertrekvaart.</p> <p>- <i>Relevant, binnen het onderzoeksgebied..</i></p>	REU	10
	<p>Ook werd een Duitse bominslag gemeld aan de Stammerdijk no's 13 en 15.</p> <p>- <i>Relevant, binnen het onderzoeksgebied.</i></p>	BEE	184
	<p>De eerste bom in Diemen ontplofte op 10 mei 1940. Die ene bominslag is opvallend goed gedocumenteerd vergeleken met de tientallen andere bommen die nadien vielen. De aanleiding tot de bominslag was de 7de Batterij Luchtdoelartillerie die na de mobilisatie op 29 augustus 1939 als onderdeel van de luchtverdedigingskring Amsterdam werd geïnstalleerd aan het Weesper Zandpad. Daar lag een aantal boerderijen, waarvan de eigenaren zich mochten verheugen op de inkwartiering van 108 soldaten en officieren.</p> <p>[...]</p> <p>In september 1939 bouwden de mannen van de 7de Batterij in drie weken tijd een eigen houten onderkomen, dat ze de Kley- burcht doopten. De boeren aan het Weesper Zandpad waren hun bijverdienste kwijt. In het vervolg ging de fourier naar Sloten om voedsel voor 108 man in te slaan.²⁷ Aan het Weesper</p>	BAK	67-70

Datum / jaar	Gebeurtenis	Bron	Pag.
	<p>Zandpad was nu van noord naar zuid tussen de boerderijen van Struyk en Hartogh een complex ontstaan dat bestond uit:</p> <ul style="list-style-type: none"> - vuurgeleidingssysteem (pal naast boerderij van Struyk) - barak de Kleyburcht - opstellingen met twee mitrailleurs en drie luchtafweerkanonnen - munitieopslagplaats (ter hoogte van boerderij "Geen Rust" van Hartogh) <p>De commandant en zijn vrouw woonden in een woonark, die afgemeerd lag vóór de Kleyburcht. Een dag voor de fatale gebeurtenis op 10 mei 1940 moest de ark op last van de eigenaar weggesleept worden. In de boerderij "Ora et Labora" was een medische post ondergebracht voor de manschappen van de 7de Batterij. De boerderijen aan het Weesper Zandpad zijn nog afgebeeld op een kaart van de Dienst der Publieke Werken uit omstreeks 1957. Tien jaar later waren de meeste gesloopt.</p> <p>De 7de Batterij beschikte over 3 kanonnen voor hoog overvliegende vliegtuigen en 2 mitrailleurs voor lage doelen. De luchtafweerkanonnen, kaliber 7,5 cm tl (tegen luchtdoelen), van het merk Vickers Armstrong waren modern. De mitrailleurs, kaliber 7,92 mm, waren van het type M.25 (Spandau) uit 1925 en verouderd. De munitieopslagplaats tussen de Kleyburcht en boerderij Hartogh bevatte patronen 7.92 mm voor de M.25 en de 6,5 kg zware granaten 75 mm voor de Vickers. De bevoorradingsplaats vond plaats vanuit de munitiemagazijnen Noorderweg en 1800 Roeden bij Amsterdam.</p> <p>[...]</p> <p>Op 9 november 1939 kwam de 7de Batterij voor het eerst in actie.³⁰ Het waarschijnlijke doelwit was een Britse Armstrong Withworth Whitley bommenwerper of een Duitse Heinkel He-111 bommenwerper, waarvan de condens strepen vaak zichtbaar waren aan de hemel. Nederland was het vanuit zijn neutrale positie verplicht om op elk buitenlands toestel te schieten, ongeacht zijn herkomst. Zowel de Britten als de Duitsers ondernamen onder andere spionage- of fotoverkenningsvluchten. Britse bombardements- en strooibiljettenoperaties naar Duitsland werden geblokkeerd door de Nederlandse neutraliteit. De Britten beklagden zich erover dat de Nederlandse luchtafweer vaak schoot op Whitleys die beschadigd waren of op de terugweg. Er zijn tussen september 1939 en mei 1940 ruim veertig schendingen van het Nederlandse luchtruim bekend, maar het zijn er ongetwijfeld meer geweest. De 7de Batterij spuwde weer granaten in januari 1940. De projectielen kwamen terecht in Amsterdam zonder te ontploffen of schade aan te richten. Om slijtage aan de loop van de kanonnen te voorkomen en om munitie te besparen moest op bevel van generaal Reynders het vuren tot een minimum beperkt worden. Vanaf 17 april 1940, minister-president De Geer sprak op de radio over een "ernstige toestand", mocht commandant (reservekapitein) Eddie Hertzberger de 7de Batterij niet meer verlaten. Sindsdien was de batterij in alarmtoestand. Op 7 mei 1940 werden de verlopen ingetrokken. Er kwam een bevel binnen dat burgemeester De Geer van Oudegein moest zorgen voor manschappen voor het graven van greppels in de polders. In de gemeente werd van militaire zijde het aanwezige materiaal gevorderd. Alles moest dienen om "het dalen van vliegtuigen te beletten". Voor het transport van de mannen die moesten graven werd een bus van de firma Oostenrijk ingeschakeld.</p> <p>Ondanks, of juist door, de vele waarschuwingen van de militaire attaché, majoor G.J. (Bert) Sas, in Berlijn, kwamen de gebeurtenissen op 10 mei 1940 nog onverwacht. De 7de Batterij stond op het punt om een andere stelling te betrekken. Om 03.55 uur Nederlandse tijd begon de Duitse aanval. Om kwart over vijf die ochtend, de oorlog is nog geen uur aan de gang, kwamen twee Duitse toestellen van het type Heinkel He-111 over de 7de Batterij aanvliegen. Eén van de twee bommenwerpers kwam "mooi laag binnen", een niet te missen doelwit voor de mitrailleur, maar de M.25 stokte. Korporaals Volkel zag een bommenluik</p>		

Datum / jaar	Gebeurtenis	Bron	Pag.
	<p>opengaan, waaruit "twee sigaren komme". Een bom trof de Stammerdijk, waarin een groot gat ontstond. Het water uit de Gaasp stroomde onmiddellijk de achterliggende Gemeenschapspolder binnen. Ook de molenstomp aan de Stammerdijk raakte beschadigd.</p> <p>Na de aanval door de Heinkels keerde de rust terug aan de Stammerdijk [...]</p> <p>De Kleyburcht is na de capitulatie gesloopt op een onbekende datum. Het L-vormige grondvlak van de voormalige barak is nog duidelijk zichtbaar op geallieerde luchtfoto's, zoals op een opname van 26 februari 1945.</p> <p>- <i>Relevant, binnen het onderzoeksgebied.</i></p>		

Tabel 4: Overzicht gebeurtenissen Duitse inval mei 1940.

De bezetting van 1940 tot juni 1944 (D-Day)

Na de capitulatie werd Nederland bezet. Duitse militairen werden ondergebracht in voormalige Nederlandse kazernes en de vliegvelden werden door de Duitse luchtmacht, de *Luftwaffe*, overgenomen. De meeste Duitse militairen bevonden zich langs de kust. Hier werden stellingen aangelegd ter voorbereiding op een eventuele geallieerde invasie. Al tijdens de Duitse inval begon de Britse *Royal Air Force* (RAF) met de luchtoorlog tegen Duitsland. Bommenwerpers werden 's nachts uitgestuurd voor kleinschalige bombardementen op doelen van militair belang. Deze bommenwerpers verdwaalden met grote regelmaat, waardoor vergissingsbombardementen eerder regel dan uitzondering waren. De grote verliezen dwongen de Britten tot een andere tactiek. Vanaf 1942 werden bombardementen uitsluitend uitgevoerd door grote groepen bommenwerpers, die met tientallen tot honderden vliegtuigen één doel aanvielen. Vanaf 1942 verschenen daarnaast Amerikaanse bommenwerpers boven Nederland. Voor dit project is de volgende informatie aangetroffen met betrekking tot deze periode:

Datum / jaar	Gebeurtenis	Bron	Pag.
Na capitulatie	<p>Diemen werd ook bij de luchtverdediging van Amsterdam betrokken. De oprit naar de Schipholbrug ging deel uitmaken van een afdeling 88 mm luchtdoelgeschut aan de Middenweg 111 Amsterdam-oost, er stond een zoeklicht en afliesterapparaat. Links van de oprit stonden de barakken voor de Duitse militairen, die deze stelling bedienden. Voor de brug hadden de Duitsers een tankval laten aanleggen.</p> <p>- <i>Relevant, binnen het onderzoeksgebied.</i></p>	REU	13
	<p>Uit de literatuur blijkt dat er geen verdedigingswerken aangebracht zijn binnen het onderzoeksgebied.</p> <p>- <i>Niet relevant, geen betrekking op NGE.</i></p>	BAK	201-213
	<p>Ook vielen er bommen aan het einde van de Ouddielerlaan, onder de spoorbrug over de Muiderstraatweg, in Overdiemen bij Vedder en bij de vuilnisbelt aan het Weesperzandpad; de laatste waren bestemd voor de afdeling zoeklichten bij de Schipholbrug. Ook vielen er bommen aan het einde van de Ouddielerlaan, onder de spoorbrug over de Muiderstraatweg, in Overdiemen bij Vedder en bij de vuilnisbelt aan het Weesperzandpad; de laatste waren bestemd voor de afdeling zoeklichten bij de Schipholbrug. Een bom kwam terecht in de Korte Diem aan de Stammerdijk, huizenhoog spoot de modder daar in het rond. Ook Schellingwoude, de vliegbasis voor watervliegtuigen (omringd door luchtafweer), werd verschillende malen gebombardeerd.</p> <p>- <i>Relevant, binnen het onderzoeksgebied.</i></p>	REU	26

Datum / jaar	Gebeurtenis	Bron	Pag.
	<p>Kaart 'Widerstandspunt en inundaties'</p> <p>- Relevant, Widerstandspunt binnen het onderzoeksgebied.</p>	SGLO	-
17 mei 1940	<p>De eerste dagen na de capitulatie is er nog geen Duitser te zien in Weesp en omgeving en de lokale autoriteiten gaan meteen over tot de orde van de dag. Meteen na de capitulatie wordt in Weesperkarspel begonnen met het weer droogpompn van de Keverdijkse-, de Broeker- en de Heintjesrakpolder waar het water bijna 50 centimeter hoog staat.</p> <p>Op vrijdag 17 mei arriveren de eerste Duitse troepen in Weesp.</p> <p>- Niet relevant, heeft geen betrekking op NGE.</p>	ZOM	58
24 mei 1940	<p>De krant meldt dat in de gemeente Weesperkarspel onderdelen van luchtafweerbatterijen als kijkers en kompassen zijn gestolen. Dat moet gebeurd zijn bij het ontruimde bedrijfscomplex van Ducroo & Brauns, aan het kanaal bij de spoorbrug, waar door de Duitsers modern luchtafweergeschut van het Nederlandse leger is opgeslagen, dat echter niet of slecht werd bewaakt.</p> <p>- Niet relevant, heeft geen betrekking op NGE.</p>	ZOM	60
23 juli 1940	<p>"Hedennacht tussen 2 en 2.30 uur in polder Bijlmermeer onder Weesperkarspel, 9 of 10 bommen op percelen weiland in gebruik bij W. Bon, Bijlmerringkade A.78, W. Nagel, Bijlmermeer A.22 en N. Griffioen, Bijlmermeer A.19. Bij ieder resp. 6 of 7, 2 en 1 bom. Geen alarm. Geen persoonlijke ongelukken, ook geen vee getroffen. 2 hoogspanningsdraden vernield, bovendien materiële schade aan weiland."</p> <p>- Niet relevant, bombardement buiten onderzoeksgebied.</p>	BAK	124
7/8 oktober 1940	<p>In het NIOD is een raadselachtige geografische aanduiding gevonden van een aanval op 7/8 oktober 1940. Door zowel een luchtfoto als waarnemingen op de grond te analyseren en na rechercheren zijn de gebeurtenissen op 7/8 oktober 1940 goed te reconstrueren. Op 7 oktober 1940 stuurde Bombercommand diverse bommenwerpers naar bezet Europa.7 Zo kregen vijftien Whitley's opdracht voor een aanval op de Fokkerfabrieken in Amsterdam-Noord. Schiphol zou aangevallen moeten worden door twee Whitley's.</p> <p>Uit gegevens in The National Archives in Londen blijkt dat de Whitley's op verschillende tijdstippen hun bommen afwierpen.</p> <p>7-10-40 21:53 3 Whitley 7-10-40 22:40 7 Whitley 8-10-40 1:15 3 Whitley 8-10-40 1:15 2 Whitley 8-10-40 1:35 3 Whitley</p> <p>De tijdstippen kunnen naast de rapportages van de luchtbeschermingsdiensten van Amsterdam en Weesp gelegd worden.</p> <p>In de avond van 7 oktober 1940 ging het luchtalarm twee keer af in Amsterdam: van 21.45-22.10 u en van 23.06-23.50 u. De Amsterdamse uitkijkpost Wolkenkrabber, die van de drie posten het dichtst bij Diemen lag, meldde om 23.30 u een bominslag richting</p>	BAK	126-128

Datum / jaar	Gebeurtenis	Bron	Pag.
	<p>Watergraafsmeer. Tien minuten later meldde inspecteur Bijlsma van de Amsterdamse Luchtbeschermingsdienst brand in Diemen.</p> <p>In Weesp was twee keer luchtalarm in de avond van 7 oktober en de vroege nacht van 8 oktober: van 21.53-22.20 u en van 2.42-00.20 u. Het heeft er alle schijn van dat minimaal één van de 15 a 17 Whitley's behoorlijk uit de koers was geraakt en zijn zeven brisantbommen en zestig brandbom- men boven Diemen loste. Een melding van 'de Diemense burgemeester is te vinden in 'het NIOD-instituut. Het archiefstuk bevat (dagberichten over vijandelijke luchtaanvallen. Hieronder volgt een selectie voor Diemen.</p> <p>De vermelding Bylmetol op de datum 9 oktober 1940 roept vragen op. Is het een chemisch bedrijf of een brandstoffenhandel? De naam Bylmetol werd aanvankelijk aangetroffen in een rapportage van een explosievenonderzoek. Er moet dus rekening worden gehouden met een verkeerde transcriptie. Bij nader onderzoek van het document in het NIOD-instituut bleek dat een 'r' en een 't' op dezelfde plaats waren getypt.</p> <p>Er staat dus "Bylmertol". Een tol met een dergelijke naam heeft nooit bestaan. Wel is de Weespertol of het Weesper tolhek bekend. De Weespertol, nabij de Bijlmerringsloot, werd gemakshalve wel eens met Bijlmertol aangeduid. Dat het om een locatie ter hoogte van de Weespertol moet gaan, blijkt uit de melding op 12 oktober 1940:</p> <p>"Der Bürgermeister von Diemen bittet um schnelle Beseitigung der Blindgänger, da die Verkehrsstrasse Haarlem-Hilversum, über Schiphol, gesperrt werden musste."</p> <p>Er lagen dus blindgangers naast de verkeersweg Haarlem-Hilversum, de Provincialeweg die vanuit Schiphol tot aan de Schipholbrug over de Weespertrekvaart voerde. Al met al waren vijf brisantbommen ontploft en twee blindgangers achtergebleven. Het totaal van zeven bommen klopt met de lading van een Whitley, die naast 500- en 250-ponders ook zestig brandbommen van vier pond met zich meevoerde. Kennelijk zijn de staaftbrandbommen ontbrand gezien de waarneming van inspecteur Bijlsma in Amsterdam.</p> <p>Maar waar vielen de zeven brisantbommen precies? Een "Wiese am Verkehrsweg bei Bylmetol" zou een weiland kunnen zijn in zowel de Bijlmer- als de Venserpolder. Het antwoord op die vraag is te vinden in The Aerial Reconnaissance Archives in Schotland. In TARA wordt een collectie van ruim tien miljoen luchtfoto's beheerd die de Royal Air Force heeft genomen van bezet Europa. Eén van die foto's is op 10 februari 1941 boven Diemen genomen.</p> <p>De foto geeft een duidelijk beeld van de omgeving van de Weespertol. De aandacht wordt getrokken door nogal wat verstoringen aan het maaiveld van de Venserpolder. Het zijn onmiskenbaar bomkraters.</p> <p>Ook is een ronde constructie te zien op het grondlichaam van de oostelijke oprit naar de Schipholbrug. Het is een grondwal die opgeworpen is rondom een zoeklicht, waarschijnlijk met de gebruikelijke diameter van 150 cm.</p> <p>Nabij het zoeklicht stond Duits luchtafweergeschut (FLAK) en af luisterapparatuur opgesteld volgens J.F. Reurekas, die er pal naast woonde in de oorlogsjaren. De militairen waren ondergebracht in barakken "links van de oprit". Bezien vanuit de bebouwde kom van Diemen is dat ten oosten van de oprit. Het ligt voor de hand om te veronderstellen dat de Schipholbrug het doelwit was van de Whitley. In 1940 hadden bommenwerpers echter nog geen elektronische apparatuur aan boord om hun doel in beeld te krijgen. Men vloog op ETA (estimated time of arrival) of herkenbare landschapselementen, zoals spiegelende wateroppervlaktes van havens en rivieren.</p> <p>Waarschijnlijker is dat geprobeerd werd om het zoeklicht en/of de FLAK aan te vallen. Luchtafweerkanonnen zijn goed zichtbaar bij het afvuren van de granaten.</p> <p>De locatie van de ontplofte bommen komt overeen met de aanduiding "bij de vuilnisbelt aan het Weesperzandpad". Al tijdens de oorlog is een deel van de gebombardeerde locatie bebouwd, blijkt uit luchtfoto's van de RAF. Nu is het een deel van het bedrijventerrein Verrijn Stuart met papierrecyclingbedrijf Van der Eist en de lijnwerkplaats van het GVB.</p> <p>Er zijn geen gegevens beschikbaar over de ruiming van de twee blindgangers. Het is aannemelijk dat een Duitse Feuerwerker in dienst bij de Amsterdamse Luchtbescherming meegeholpen heeft om de blindgangers onschadelijk te maken.</p>		

Datum / jaar	Gebeurtenis	Bron	Pag.
	- <i>Relevant, binnen het onderzoeksgebied.</i>		
11 juni 1943	Een tweede vliegtuig, een Vickers Wellington M.K.X., serienummer H.F. 154, van no. 466 (R.A.A.F.) squadron, werd in de nacht van 11 op 12 juni 1943 om 2.16 uur door de Duitse luchtafweer uit de Kruislaan te Amsterdam neergeschoten. De bommenwerper, op weg naar Duitsland, stortte neer in het weiland van C. Hennipman in Overdiemen. In deze nacht deed de R.A.F. een aanval op Düsseldorf en Munster, van de 855 toestellen gingen er die nacht 38 verloren. - <i>Niet relevant, crash buiten onderzoeksgebied.</i>	REU	27
	Een Vickers Wellington X van het No. 466 Squadron is om 2.16 uur neergestort in de Overdiempolder, nadat het geraakt was door Flak. - <i>Niet relevant, crash buiten onderzoeksgebied.</i>	SGLO	T2438

Tabel 5: Overzicht gebeurtenissen Duitse bezetting tot juni 1944.

De periode juni 1944 (D-Day) tot en met oktober 1944

Op 6 juni 1944 landde een geallieerde invasiemacht in Normandië. Van daaruit rukten Britse, Canadese en Amerikaanse eenheden op richting Duitsland. De opmars verliep voorspoedig, maar in september 1944 liepen de geallieerden ten zuiden van Nederland vast. Om een doorbraak richting Duitsland te forceren, werd op 17 september 1944 Operatie Market Garden in gang gezet. Parachutisten moesten bruggen over de rivieren tussen Eindhoven en Arnhem veroveren, waarna grondtroepen door Nederland Duitsland binnen konden dringen. Na hevige gevechten bij Arnhem mislukte de operatie. De zuidelijke provincies werden gedurende de maand oktober en november bevrijd, waarbij op verschillende plaatsen fel werd gevochten. Uiteindelijk bevroor het front in een lijn van de Oosterschelde richting de Maas en de Waal. Voor dit project is de volgende informatie aangetroffen met betrekking tot deze periode:

Datum / jaar	Gebeurtenis	Bron	Pag.
Begin 1944	In het begin van 1944 werd op last van de Duitsers een gedeelte van de Diempolder onder water gezet en wel achter de nieuwe spoorringbaan tussen de Oud-Diemerlaan en Merwedekanaal tot aan de Diem en de Muiderstraatweg voor zover gelegen ten Oosten van de spoorringbaan. Hetzelfde lot trof ook een gedeelte van de Venserpolder en de Bijlmermeerpolder. - <i>Niet relevant, heeft geen betrekking op NGE.</i>	BEE	186
Na 5 september 1944	De Duitse legerleiding, die opdracht had het westen tot het uiterste te verdedigen, begon nog meer versterkingen aan te leggen. Op 10 september 1944 werd de bunker aan de Hartveldseweg met mitrailleurs versterkt. Bij de ophaalbrug, Prins Hendrikkade en Weesperstraat werden mitrailleursnesten aangelegd, de bruggen werden met springstoffen ondermijnd. Bij de Vinkenbrug werden kanonnen opgesteld en op de werf van Hillen & Roosen werd 88 mm luchtafweer in stelling gebracht. De officier van deze batterij was gelegerd op de Sniep 19, waar ook het stafbureau was. mitrailleurs staken uit de ramen, maar er is daar nooit een schot gelost (behalve bij het inschieten van de kanonnen). - <i>Niet relevant, buiten het onderzoeksgebied.</i>	REU	34
10 september 1944	Op 10 september 1944 kwam een afdeling Duitse soldaten het mitrailleurnest, bij de door hen in '43 opgerichte muur of bunker aan de Hartveldseweg, bezetten. Vóór die tijd was de daarbij geposteerde wacht reeds verdubbeld en versterkt tot twee man. De moffen voelden onraad op til. Immers, er waren tussen Lek en Hijn Amerikaanse parachutisten gedaald. En daarom werden al hun verdedigingswerken versterkt, ook de mitrailleurnesten aan de Diemerbrug, de Venserkade (oude Wilhelminakade) en in het plantsoen tussen Pr. Hendrikkade en Weesperstraat. - <i>Niet relevant, buiten het onderzoeksgebied.</i>	BEE	189

Tabel 6: Overzicht gebeurtenissen juni t/m oktober 1944.

November 1944 tot de Duitse capitulatie mei 1945

In de winter van 1944 kwam het front in Nederland nagenoeg stil te liggen. In november werd Walcheren bevrijd, en in Limburg vochten de geallieerden tot december door in een poging door te breken naar Duitsland. Gelijktijdig werden

in deze periode V-1 en V-2 *Vergeltungswaffen* afgevuurd. Deze langeafstandswapens waren gericht tegen Londen en Antwerpen, maar kwamen vaak vroegtijdig neer op Nederlands grondgebied. Deze nieuwe Duitse dreiging leidde tot een toename van de geallieerde luchtaanvallen op doelen in het bezette deel van Nederland. Vanaf maart 1945 kwam weer beweging in het front. Canadese eenheden, die door in Duitsland oprukten, bogen af richting Oost-Nederland en trokken via de Achterhoek Nederland binnen. In april 1945 werd ook vanaf het rivierengebied richting het noorden opgetrokken, waarna het Nederlandse grondgebied ten oosten van Amersfoort binnen enkele weken bevrijd werd. De Duitse bezettingsmacht in West-Nederland capituleerde pas op 5 mei 1945. Voor dit project is de volgende informatie aangetroffen met betrekking tot deze periode:

Datum / jaar	Gebeurtenis	Bron	Pag.
18 maart 1945	De wach van de spoorbrug over de Muiderstraatweg lag bij melkrijder Meijer ingekwartierd, die van de spoorbrug over het 11erwedekanaal (vanaf 21 mei 1952 Amsterdam-Rijnkanaal) bij de familie Van Kooy op de boerderij naast de spoorbrug. In maart 1945 werd deze brug door de geallieerden gebombardeerd. Twee bommen vlogen dwars door het woonhuis en ontploften tegen de stenen fundering. Het huis werd door de explosie en de luchtdruk grotendeels van de fundering gelicht. Niemand werd getroffen, het was zondagmorgen 11 uur en men had net het getroffen vertrek verlaten; dat gold ook voor de aanwezige soldaten. Twee blindgangers kwamen in de spoordijk en twee onder de spoorbrug in het water terecht. - <i>Niet relevant, bombardement buiten onderzoeksgebied.</i>	RUE	26
April 1945	Ondertussen werden in de Diempolder nog zijlings enkele verdedigingswerken aangelegd; hiervoor werden burgers opgeroepen. Het was nauwelijks te geloven: grauw van de honger moesten hier de mensen nog graven. Er was echter geen keus. Zelfs in de laatste week van april vonden nog razzia's plaats. In de dijk van de Venserpolder lieten de Duitsers rioolbuizen met springstof ingraven, om indien nodig de hele polder onder water te zetten. - <i>Niet relevant, buiten het onderzoeksgebied.</i>	REU	42
10 april 1945	In de avond van 10 april 1945 hoorde Diemen en omgeving een zware knal. Aan de zijde van Amsterdam was de verdedigingsmuur aan de Hartveldseweg geheel gespleten en aan de kant van Diemen was de voet van de bunker zwaar beschadigd. Dit was natuurlijk het werk der verzetsmensen geweest. - <i>Niet relevant, buiten het onderzoeksgebied.</i>	ANN	50

Tabel 7: Overzicht gebeurtenissen winter 1944 – mei 1945.

Naoorlogse periode

Direct na de oorlog begon de wederopbouw van Nederland. Verdedigingswerken, bunkers en achtergebleven NGE werden opgeruimd. Voor het ruimen van de duizenden mijnevelden werden onder meer Duitse krijgsgevangenen ingezet. Voor dit project is de volgende informatie aangetroffen met betrekking tot deze periode:

Datum / jaar	Gebeurtenis	Bron	Pag.
17 mei 1945	De stad Weesp was duidelijk van geen enkel militair belang. In 1940 duurde het na de capitulatie vijf dagen voordat de Duitsers hier eens kwamen kijken en de Canadezen deden er vijf jaar later zelfs nog langer over. Op donderdag 17 mei, twaalf dagen na de bevrijding, is er aan het begin van de middag hoog Canadees bezoek, als generaal Wood van het Eerste Canadese leger met een militaire personenauto in Weesp aankomt, begeleid door een pantserwagen. - <i>Niet relevant, heeft geen betrekking op NGE.</i>	ZON	212

Tabel 8: Overzicht gebeurtenissen naoorlogse periode.

BIJLAGE 3 ARCHIEFONDERZOEK NEDERLANDSE ARCHIEVEN

Voor dit HVO-NGE is onderzoek verricht in verschillende Nederlandse archieven. De resultaten van het onderzoek uit de volgende archiefinstellingen zijn opgenomen in deze bijlage:

- Gemeentearchief Diemen (GD)
  - Toegang 30546. Archief van de gemeente Diemen, 1813-1938, 1939-1987 en 1988-1999.
  - Toegang 31023. Archief van de gemeente Diemen: de Gemeenteopzichter (later de Gemeentearchitect) en de Dienst Gemeentewerken 1931-1960.
- Stadsarchief Amsterdam (SA)
  - Toegang 398: Archief van de Ambachtsheerlijkheid Weesperkarspel en Hoogbijlmer, de Gemeentes Weesperkarspel en Bijlmermeer en van de Directeuren der Veenderijen in de Hollands-Ankeveense en Andere Polders
- Noord-Hollands Archief (NHA)
  - Toegang 18. Provinciaal bestuur van Noord-Holland 1851-1943.
  - Toegang 228. Rijkswaterstaat Directie Noord-Holland te Haarlem.
  - Toegang 245. Militair Gezag Noord-Holland.
  - Toegang 640. Provinciaal bestuur van Noord-Holland, Economisch-Technologische Dienst, Provinciale Planologische Dienst, Griffie-Planologie en bijbehorende commissies te Haarlem.
- Nationaal archief (NA)
  - Toegang 2.04.53.15: Inspectie Bescherming Bevolking tegen Luchtaanvallen
- Nederlands Instituut voor Militaire Historie (NIMH)
  - Toegang 409: Gevechtsverslagen en -rapporten 1940
  - Toegang 492: De strijd op Nederlands grondgebied tijdens de Wereldoorlog II / De Groene Serie
  - Toegang 575: Bureau Inlichtingen/Duitse verdedigingswerken
- NIOD Instituut voor oorlogs-, holocaust- en genocidestudies
  - Toegang 077: Generalkommissariat für das Sicherheitswesen – Höhere SS- und Polizeiführer Nord-West

Gemeentearchief

In het Gemeentearchief Diemen en het Stadsarchief Amsterdam is conform de richtlijnen van het WSCS-OCE gezocht naar stukken met betrekking tot oorlogsschade, de luchtbeschermingsdienst en geruimde NGE nabij het onderzoeksgebied, welke binnen de gemeente Diemen en Weesperkarspel vielen. Daarnaast is gezocht naar overige relevante archiefstukken. De volgende stukken zijn geraadpleegd.

Gemeentearchief Diemen (GD)

30546 Archief van de gemeente Diemen, 1813-1938, 1939-1987 en 1988-1999	
Inventaris 3146	Dossier M. van Silfhout. 1920-1964
Niet relevant, betreft algemeen dossier.	
Inventaris 3251	Stukken betreffende het herstel van materiele schade veroorzaakt door de oorlog. 1940 - 1943
Naar aanleiding van het vallen van een vliegtuigbom op de Stammerdijk in de meidagen, is de Gemeenschapspolder onder water komen te staan. Pas na de droogmaling kon de schade worden opgenomen. De gebouwen zelf zijn intact gebleven, doch het binnenwerk heeft veel van het water geleden. De volgende gebouwen hebben schade opgelopen:	

30546 Archief van de gemeente Diemen, 1813-1938, 1939-1987 en 1988-1999

woonhuis Klein Merwede 18 , schade F.200.-
 woonhuis Klein Merwede 18a, schade F.200.-
 woonhuis Klein Merwede 19 , schade F.200.-
 woonhuis Klein Merwede 20 , schade F.200.-
 woonhuis Klein Merwede 22 , schade F.250.-

 boerderij Stammerdijk 13 , schade F. 400.-
 woonhuis Stammerdijk 14 , schade F. 200.-
 boerderij Stammerdijk 15 , schade F. 750.-
 boerderij Stammerdijk 19 , schade F. 150.-
 boerderij Stammerdijk 20 , schade F. 400.-
 boerderij Stammerdijk 21 , schade F. 350.-
 woonhuis Stammerdijk 22 , schade F. 400.-
 boerderij Stammerdijk 27 , schade F. 650.-
 hoenderpark, " " 28 , schade F. 250.-

 woonhuis Muiderstraatweg 59a, schade F. 600.-
 slooerij Muiderstraatweg 61 , schade F. 500.-
 woonhuis Muiderstraatweg 62 , schade F. 200.-
 woonhuis Muiderstraatweg 74a, schade F. 400.-

- Niet relevant, toedracht schade onbekend.

Inventaris 3252 | Inventarisatie schade en uitwerking verdere aanpak wederopbouw. 1945 - 1951

Schade aan gebouwen binnen de gemeente Diemen:

Ter voldoening aan nevensvermeld schrijven doe ik U de volgende gegevens toekomen:

Schadegroep I

a. aantal totaal verwoeste of onherstelbaar beschadigde woonpanden, welke nog niet geheel herbouwd zijn 228
 b. daarbij betrokken aantal woningen 437

Schadegroepen II en III

Geen

Groep IV

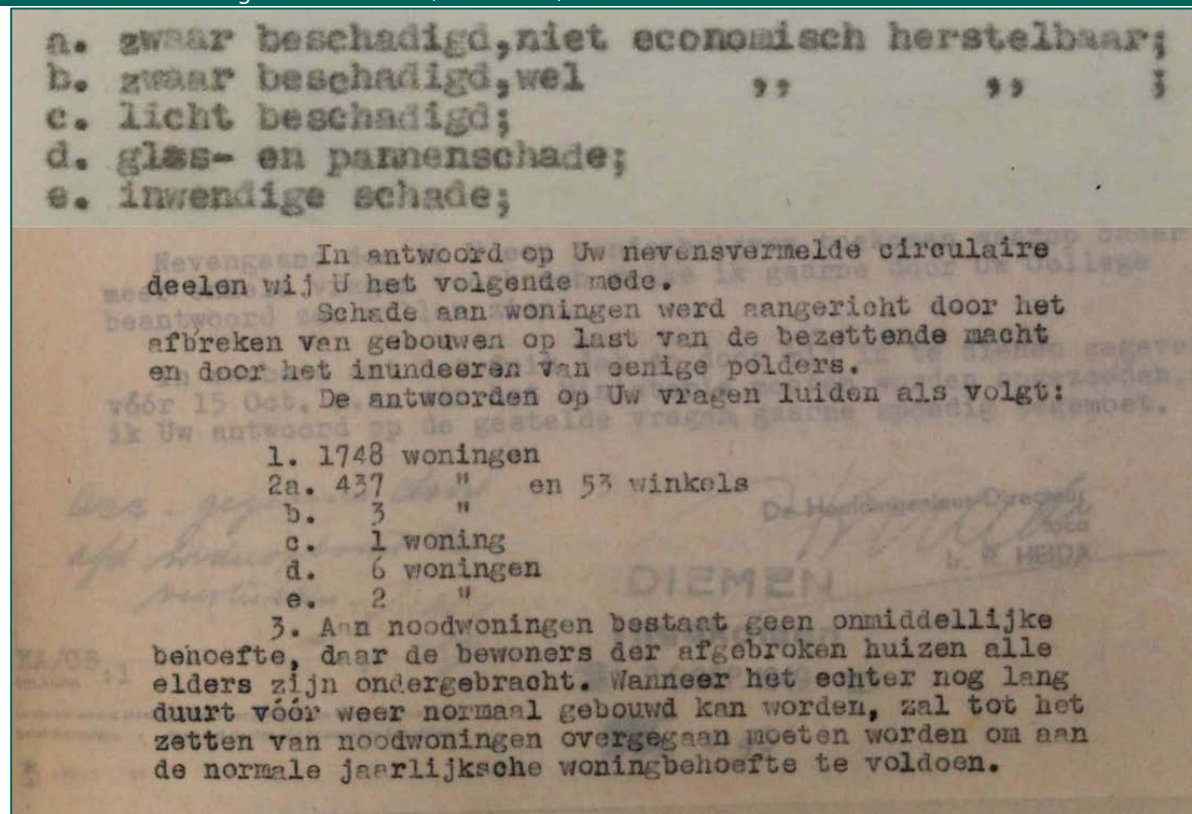
a. aantal onbeschadigde woonpanden 800
 b. daarbij betrokken aantal woningen 905

Onder de totaal verwoeste en onherstelbaar beschadigde woonpanden bevonden zich:

geen kerken, scholen, kantoren en boerderijen
 7 fabrieken en werkplaatsen
 40 winkelbedrijven
 12 gesloten huizen, waarin een bedrijf werd uitgeoefend.-

De Burgemeester van Diemen,

30546 Archief van de gemeente Diemen, 1813-1938, 1939-1987 en 1988-1999

- Niet relevant, toedracht schade onbekend.

Inventaris 3253	Het ruimen van puin. 1946 - 1956
-----------------	----------------------------------

Niet relevant, geen ruiming vermeld als gevolg van oorlogshandelingen.

Inventaris 3255	Herstel van straten en riolering. 1949 - 1953
-----------------	---

Niet relevant, geen schade vermeld door oorlogshandelingen.

Inventaris 3873	Verzekeringen en schadegevallen (riolering). 1941 - 1950
-----------------	--

Niet relevant, geen relatie met NGE.

Inventaris 3938	Statistische gegevens en stukken betreffende enkele individuele gevallen van evacuatie. 1940 - 1943
-----------------	---

Niet relevant, betreft algemeen dossier.

Inventaris 3940	Ontruiming van woningen. 1944 - 1946
-----------------	--------------------------------------

Niet relevant, betreft algemeen dossier.

Inventaris 3948	Brand- en hulpverleningsrapporten. 1934-1970
-----------------	--

Niet relevant, betreft algemeen dossier.

Inventaris 3949	Brand- en hulpverleningsrapporten. 1971-1975
-----------------	--

Op 30 juli 1943 heeft er een explosie en hierna een uitslaande brand plaatsgevonden in de hamermolen te Diemen. Als gevolg hiervan is een perceel, mogelijk de molen zelf, beschadigd. Bekend is dat een graanmaalderij te Muiderstraatweg 19 heeft gelegen.

- Niet relevant, buiten onderzoeksgebied.

Inventaris 4449	Stukken betreffende de toekenning van vergoedingen aan hen die schade hebben geleden als gevolg van oorlogshandelingen. 1940 - 1962
-----------------	---

30546 Archief van de gemeente Diemen, 1813-1938, 1939-1987 en 1988-1999

Schade aan percelen aan de Stammerdijk en in de Gemeenschapspolder door het neerkomen van een vliegtuigbom op 10 mei 1940.

- *Relevant, bombardement binnen onderzoeksgebied.*

Inventaris 4770	Stukken van de Nederlandsche Vereniging van Luchtbescherming afdeling Diemen. 1939 - 1940
Niet relevant, betreft algemeen dossier.	

Inventaris 4774	Diverse maatregelen (luchtverdediging). 1939 - 1944
Twee vermeldingen van twee nachtelijke bombardementen voor 25 juli 1940.	
- <i>Niet relevant, geen specifieke plaatsbepaling.</i>	

Inventaris 4777	Stukken betreffende de declaratie bij het Rijk van gelden besteed aan het graven van greppels ter voorkoming van de mogelijkheid van landing van vreemde vliegtuigen. 1940
Niet relevant, locatie gegraven greppels niet gegeven.	

Inventaris 4841	Stukken betreffende besluitvorming inzake grenswijzigingen als gevolg van de gemeentelijke herindeling van het zuidelijk deel van het IJsselmeer 1986 - 1994
Niet relevant, betreft algemeen dossier.	

Inventaris 4842	Stukken betreffende besluitvorming over straatnaamgeving 1988 - 1992
Niet relevant, geen omnummeringslijsten.	

Inventaris 4843-4846	Huisnummerbeschikkingen 1989 - 1994
Niet relevant, geen omnummeringslijsten.	

31023 Archief van de Gemeente Diemen: de Gemeenteopzichter (later de Gemeentearchitect) en de Dienst Gemeentewerken (1920) 1931-1960

Inventaris 41	Stukken betreffende de uitvoering van de regelingen voor het herstel van oorlogsschaden 1942 - 1949
---------------	---

Niet relevant, buiten het onderzoeksgebied.

Inventaris 53	Opzichtersdagboek betreffende de sloop van de verdedigingswerken aan de Harteveldseweg, het ruimen van funderingen en het afvoeren van materialen (bestek 1, dienst 1946) 1946
Niet relevant, dagelijkse updates over verrichte werkzaamheden, geen relatie met NGE.	

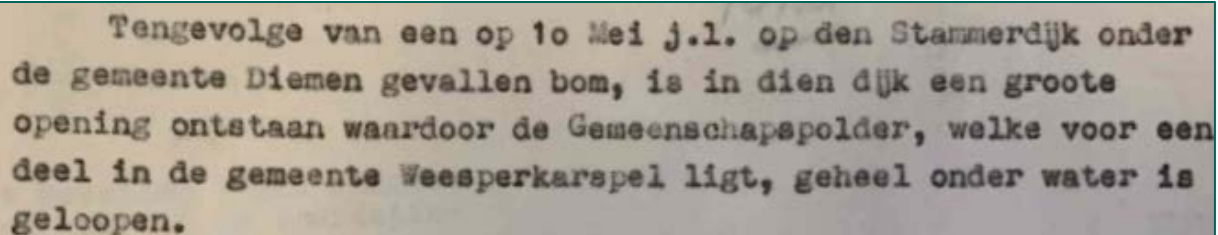
Inventaris 145	Brandweerrapporten, opgemaakt door de brandweercommandant 1934 - 1941
Niet relevant, geen branden door oorlogshandelingen vermeld.	

Stadsarchief Amsterdam (SA)

Toegang 398: Archief van de Ambachtsheerlijkheid Weesperkarspel en Hoogbijlmer, de Gemeentes Weesperkarspel en Bijlmermeer en van de Directeuren der Veenderijen in de Hollands-Ankeveense en Andere Polders

Inventaris 768	Stukken betreffende de zorgverlening aan getroffen en van het de oorlogsschade 1940-1955.
----------------	---

Uitsnede van brief aan de secretaris van de Commissie Oorlogsschade op 31 mei 1940:

Tengevolge van een op 10 Mei j.l. op den Stammerdijk onder de gemeente Diemen gevallen bom, is in dien dijk een groote opening ontstaan waardoor de Gemeenschapspolder, welke voor een deel in de gemeente Weesperkarspel ligt, geheel onder water is gelopen.

Toegang 398: Archief van de Ambachtsheerlijkheid Weesperkarspel en Hoogbijlmer, de Gemeentes Weesperkarspel en Bijlmermeer en van de Directeuren der Veenderijen in de Hollands-Ankeveense en Andere Polders

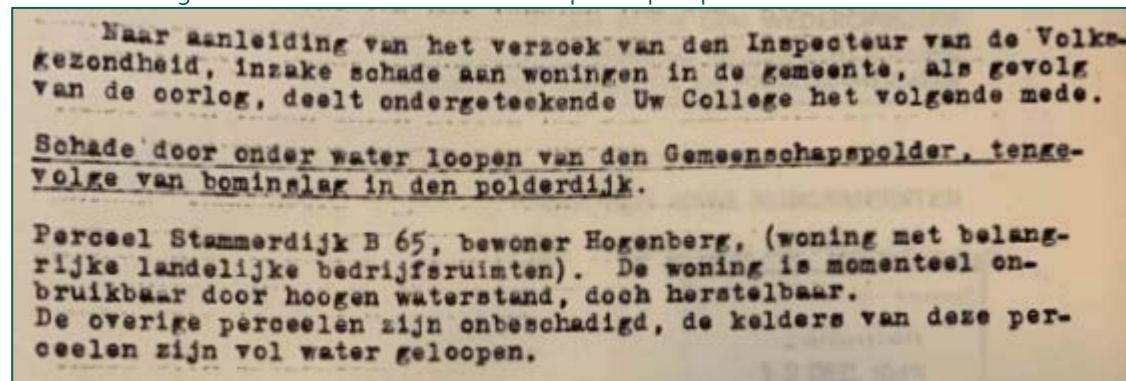
- *Relevant, bombardement binnen het onderzoeksgebied.*

Inventaris 875	Inge vulde vragenlijst ten behoeve van de militaire commissaris district Hilversum inzake de stand van de gemeente 1945.
----------------	--

Niet relevant, geen vermelding van schade binnen onderzoeksgebied.

Inventaris 1896	Stukken betreffende het herbouwen en herstellen na oorlogsgeweld, bezettings- en inundatieschade aan bouwwerken 1940-1946.
-----------------	--

Brief aan de burgermeester en wethouders van Weesperkarspel op 29 mei 1940:

Naar aanleiding van het verzoek van den Inspecteur van de Volksgezondheid, inzake schade aan woningen in de gemeente, als gevolg van de oorlog, deelt ondergeteekende Uw College het volgende mede.

Schade door onder water loopen van den Gemeenschapspolder, tengevolge van bominslag in den polderdijk.

Perceel Stammerdijk B 65, bewoner Hogenberg, (woning met belangrijke landelijke bedrijfsruimten). De woning is momenteel onbruikbaar door hoogen waterstand, doch herstelbaar. De overige perceelen zijn onbeschadigd, de kelders van deze perceelen zijn vol water gelopen.

- *Relevant, bombardement binnen het onderzoeksgebied.*

Lijst met schadegevallen door oorlogsgeweld, bezetting of inundatie in de gemeente Weesperkarspel:

Toegang 398: Archief van de Ambachtsheerlijkheid Weesperkarspel en Hoogbijlmer, de Gemeentes Weesperkarspel en Bijlmermeer en van de Directeuren der Veenderijen in de Hollands-Ankeveense en Andere Polders

Gemeente WEESPERKARSP E L.				
Oorlogsgeweld-, bezettings- en inundatieschade aan bouwwerken:				
Straat-en huis no. beschadigde per- ceel:	Eigenaar beschadigde perceel	Huurder beschadigde perceel	Inschrijvings- No. bij schade- Enquête Commissie.	Stand der herstel werkzaamheden
Klompweg C 30	G.v.d.Pol	H.v.d.Worp	niet ingeschreven	N.H.
" " 31	idem	A.Koster	" "	N.H.
" " 48	Mevr. de Bruin te Bunsum	F.H.Riege	onbekend	N.H.
" " 49	idem	A.Boekweit	" "	N.H.
" " 50	idem	J.C.A.Smit	" "	N.H.
" " 51	idem	A.M.Kroes	" "	N.H.
" " 52	idem	A.v.Schaik	" "	N.H.
Dammerweg C 85	A.Hooyer	idem	" "	G.H.
L. Mälderweg D 84	H.v.Dockum	C.G.Bouhof	" "	G.H.
Stammerdijk B 13	R.S.de Boer	idem	" "	N.H.
" " B 23	Centrale Ammoniakfabriek	idem	19801	G.H.
Zandpad B 275	Mevr. Honders	J.D.E.van te Weesp.	niet ingeschreven	N.H.
" B 268	W.Stol	idem	" "	N.H.
" B 267	Aetsveldsche	machinisten- polder woning	" "	I.U.
" B 256	Rijks- Waterstaat	H.de Bie	opgegeven aan directie R.W.	N.H.
" B 257	idem	J.Meijer	idem	N.H.
" B 265	idem	E.v.Leeuwen	idem	N.H.
" B 264	idem	P.Joen	idem	N.H.
" B 263	idem	A.Velt	idem	N.H.
" B 262	idem	J.v.Leeuwen	idem	N.H.
" B 261	idem	T.Wolzak	idem	N.H.
" B 260a	idem	houten woning geplaatst inge- volge keeten- besluit	idem	afgebroken.
Stammerdijk B 23I	idem	G.J.Ferron	idem	N.H.
" B 23 II	idem	J.Hollander	idem	N.H.
" B 23 III	idem	W.Reede	idem	N.H.
B.Bletzstraat 204	Woningb. V.	I.de Groen	wel opgegeven geen No.	N.H.
" 209	idem	T.J.Vervat	" "	N.H.
" 208	idem	E.Dolman	" "	N.H.
" 210	idem	J.Klein	" "	N.H.
" 211	idem	Giltjes	" "	N.H.
" 218	idem	J.Winter	" "	N.H.
" 219	idem	H.Westra	" "	N.H.
" 220	idem	Wed.Kruijswijk	" "	N.H.
" 221	idem	Wed.Willemsen	" "	N.H.
" 224	idem	R.v.d. Bunt	" "	N.H.
" 228	idem	Th. de Lange	" "	N.H.
" 232	idem	Wed. Bakker	" "	N.H.
" 236	idem	T.Gerritse	" "	N.H.
" 238	idem	Wed. Leenhoven	" "	N.H.
" 240	idem	W.v.Beek	" "	N.H.
" 244	idem	F.Brouwer	" "	G.H.

Toegang 398: Archief van de Ambachtsheerlijkheid Weesperkarspel en Hoogbijlmer, de Gemeentes Weesperkarspel en Bijlmermeer en van de Directeuren der Veenderijen in de Hollands-Ankeveense en Andere Polders

Gemeente W E E S P E R K A R S P E L.				
Oorlogsgeweld-, bezettings- en inundatieschade aan gebouwen.				
Straat-en huis no. beschadigde perceel.	Eigenaar beschadigde perceel	Huurder beschadigde perceel	Inschrijvings- No. bij schade- Enquete Commissie	Stand der herstel- werkzaamh.
B. Bletzstraat 245	Woningb. Ver. "De Goede Woning"	Wed. Verwoerd	wel opgegeven geen No.	G.H.
" 247	idem	Job. Kuijl	"	N.H.
" 249	idem	J. Vuijst	"	N.H.
" 250	idem	Ant. de Heus	"	N.H.
" 252	idem	J. v. Leyen	"	N.H.
" 223	idem	Wed. A. v. d. Bunt	"	N.H.
" 231	idem	Vervat	"	N.H.
" 197	J. Kruiswijk	idem	niet opgegeven	N.H.
" 199	P. W. Millenaar	idem	niet opgegeven	N.H.
" Landpad 188	J. v. Wessel	A. v. Schaik	"	N.H.
Klompweg ongen.	H. v. Nieuwland te Weesp	idem	wel opgegeven No. onbekend	houten consumptie- tent en woon- wagen, in- middels afge- brokken
a) Klompweg C 24 L	B. Germeraad	idem	wel opgegeven No. onbekend	N.H.
a) Houten ophaal- brug in den Heeren- weg	Hollandsch Ankeveense polder	Seer: F. Fennis C 131	opgegeven aan Rijkscommissie voor Advies Wederopbouw Publiek post Ankeveen. rechterlijke lichamen:	N.H.
a) Schutsluis voor toegang tot den polder	idem	idem	idem	N.H.
b) Gein B 115	J. Roest	E. Gijzen	niet opgegeven.	N.H.
" Landpad 186	N. V. Aannemings- bedrijf Zuid- Nederland	W. de Rijk	"	N.H.

De schadegevallen onder a genoemd zijn volgens taxatie boven f 3000.--
De gevallen onder b genoemd betreffen inundatieschade onder f 3000.--
Voor het herstel van de overige bouwwerken zullen de herstelkosten volgens taxatie beneden f 3000.-- blijven.

G.H. = gedeeltelijk hersteld
N.H. = niet hersteld.

-0-0-0-0-0-0-0-

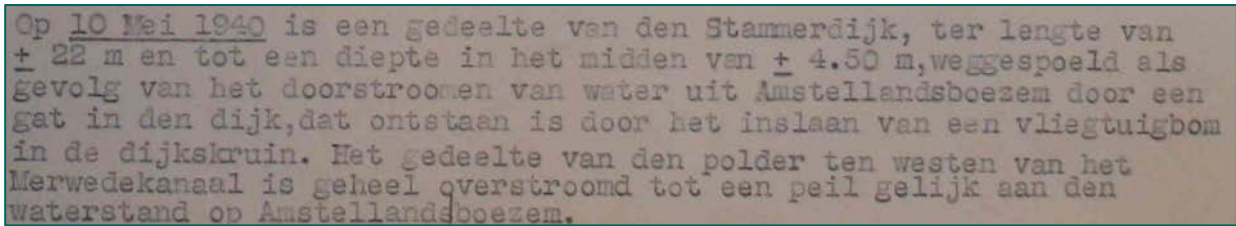
- Niet relevant, toedracht schade niet gegeven.

Provinciaal Archief

Noord-Hollands Archief (NHA)

Het Noord-Hollands Archief bewaart de archieven van de provincie Noord-Holland. In de diverse provinciale archieven zijn conform het WSCS-OCE archiefstukken geraadpleegd met betrekking tot het Militair Gezag en Provinciaal Bestuur van Noord-Holland gedurende de Tweede Wereldoorlog. Daarnaast is gezocht naar overige relevante archiefstukken. De voor dit HVO-NGE geraadpleegde archiefstukken zijn weergegeven in onderstaande tabellen.

Toegang 18: Provinciaal bestuur van Noord-Holland, 1851-1943	
Inventaris 3739	Stukken betreffende aanvragen om toekenning van bijdragen van het Rijk ten behoeve van de wederopbouw en het herstel van door oorlogsgeweld beschadigde eigendommen van waterschappen, veenschappen en veenpolders, 1941-1943.
10 mei 1940: Gemeenschapspolder: Bominslag in de waterkering (Stammerdijk) is oorzaak van het onder water lopen van een groot gedeelte van de polder.	
 <p>Op 10 Mei 1940 is een gedeelte van den Stammerdijk, ter lengte van $\pm$ 22 m en tot een diepte in het midden van $\pm$ 4.50 m, weggespoeld als gevolg van het doorstromen van water uit Amstellandsboezem door een gat in den dijk, dat ontstaan is door het inslaan van een vliegtuigbom in de dijkskruin. Het gedeelte van den polder ten westen van het Merwedekanaal is geheel overstromd tot een peil gelijk aan den waterstand op Amstellandsboezem.</p>	
- Relevant, bombardement binnen onderzoeksgebied.	
Inventaris 4166	Stukken betreffende de verkrijging van goedkeuring c.q. vergunning van de regeringscommissaris voor de Wederopbouw, later de algemeen gemachtigde voor de Wederopbouw, tot voortzetting van werken, uitgevoerd door de Provinciale Waterstaat, en de uitvoering van nieuwe werken (1940-1943).
Niet relevant, betreft financieel dossier. Geen specifieke data en oorzaak van schade vermeld.	
Inventaris 4927	Stukken betreffende de afrekening met aannemers van provinciale werken wegens door hen geleden schade door oorlogsgevaar en oorlog, 1941
Niet relevant, betreft financieel dossier. Geen specifieke data en oorzaak van schade vermeld.	
Inventaris 7037	Stukken betreffende het nemen van maatregelen tegen luchtaanvallen, vooral in de gemeenten, en de oprichting van luchtbeschermingsdiensten, 1927-1941.
Niet relevant, betreft algemeen dossier.	
Inventaris 7038	Ingekomen stukken van de Rijksinspectie voor de bescherming van de bevolking tegen luchtaanvallen, houdende de maandoverzichten van de ongevallen ten gevolge van het gebruik van luchtstrijdkrachten voor Nederland in het algemeen en Noord-Holland in het bijzonder, 1940-1941
Niet relevant, inslagen buiten gemeenten Weesperkarspel en Diemen.	
Inventaris 7299	Stukken betreffende de medewerking aan de nationale collecte voor de door de oorlog getroffen gebieden, alsmede stukken betreffende de opgave door de Noord-Hollandse gemeenten van de opbrengst van deze inzameling en van de geleden oorlogsschade, 1940
Niet relevant, betreft algemeen dossier.	
Inventaris 7657	Ingekomen stukken bij en minuten van uitgaande stukken van mr.dr. F.H.A. Hooft van Iddekinge, administrateur, chef afd. 3A van de Provinciale Griffie, als vertegenwoordiger van de provincie Noord-Holland in de Rijkscommissie van advies inzake bijdragen wederopbouw publiekrechtelijke lichamen, betreffende geleden bezettingsschade.
Niet relevant, buiten het onderzoeksgebied.	

Toegang 228: Rijkswaterstaat Directie Noord-Holland te Haarlem	
Inventaris 80	De opruiming van vaartuigen door of in verband met de oorlog in rijkswateren gezonken, 1940.
Niet relevant, betreft algemeen dossier.	
Inventaris 102	De toestand van de bruggen voor gewoon verkeer, de beschikbaarstelling van hulpbruggen en de opruiming van mijnen, 1945-1946.
Niet relevant, buiten het onderzoeksgebied.	

Toegang 245: Militair Gezag Noord-Holland	
Inventaris 14	Geen titel.
Map 108.	
Niet relevant, buiten het onderzoeksgebied.	
Inventaris 28	Geen titel.
Map 200.	
Niet relevant, buiten het onderzoeksgebied.	
Inventaris 140	Geen titel.
Map 41.	
Niet relevant, buiten het onderzoeksgebied.	
Inventaris 150	Geen titel.
Map 39.	
Niet relevant, betreft algemeen dossier.	

Toegang 640: Provinciaal Bestuur van Noord-Holland, Economisch-Technologische Dienst, Provinciale Planologische Dienst, Griffie-Planologie en bijbehorende commissies te Haarlem	
Inventaris 429	Overzichten van bezettings- en oorlogsschade, met tekeningen, 1944-1945
Niet relevant, buiten het onderzoeksgebied.	

Nationaal Archief (NA)

De volgende geraadpleegde toegangen hebben relevante resultaten opgeleverd:

- Toegang 2.04.53.15: Inspectie Bescherming Bevolking tegen Luchtaanvallen.

De resultaten zijn in de onderstaande tabel opgenomen:

Toegang 2.04.53.15: Inspectie Bescherming Bevolking tegen Luchtaanvallen	
Inventaris 76	Zuid-Holland
<p>10 mei 1940: Tijd niet gemeld. Betreft luchtaanval op den Stammerdijk te Diemen, waardoor de gemeenschapspolder onder water liep, welke voor een deel onder Weesperkarspel valt. Geen persoonlijke ongelukken.</p> <p>- <i>Relevant, bombardement binnen onderzoeksgebied.</i></p>	
<p>8 juli 1940:</p> <p>Een luchtaanval werd uitgevoerd boven de Aetsveldsepolder tussen 16.15 en 16.30 uur. Hierbij zijn drie zwaar- en vijf lichtgewonden gevallen. Vermoedelijk is één bom niet ontploft nadat deze in het water viel. De baggermolen is getroffen en een schuit is gezonken.</p> <p>- <i>Niet relevant, buiten het onderzoeksgebied.</i></p>	

12 juli 1940: Tussen 2 en 2.30 uur zijn er in de polder Bijlmermeer (onder Weesperkarspel), 9 of 10 bommen op percelen weiland gevallen. Geen persoonlijke ongelukken, ook geen vee getroffen. 2 Hoogspanningsdraden vernield, bovendien materiële schade aan weiland.

- *Niet relevant, buiten het onderzoeksgebied.*

4 oktober 1940:

Om 15.00 uur is in een hooiland op 250 meter zuidoostelijk van de boerderij van H. Grootendorst, Bijlmerringkade A.76 een niet ontbrande staafbrandbom gevonden. Waarschijnlijk enkele dagen eerder afgeworpen.

- *Niet relevant, oorlogshandeling voorgaande aan de neergekomen staafbrandbommen onbekend.*

Om 16.00 uur heeft er een luchtgevecht op 100 meter in de wei achter de woning van J. Grootendorst te Bijlmermeer A.81 plaatsgevonden. Hierbij is een koe getroffen.

- *Niet relevant, naar aanleiding van beschietingen wordt er geen NGE-Risicogebied afgebakend.*

NIMH

Het raadplegen van de volgende collecties heeft relevante resultaten opgeleverd:

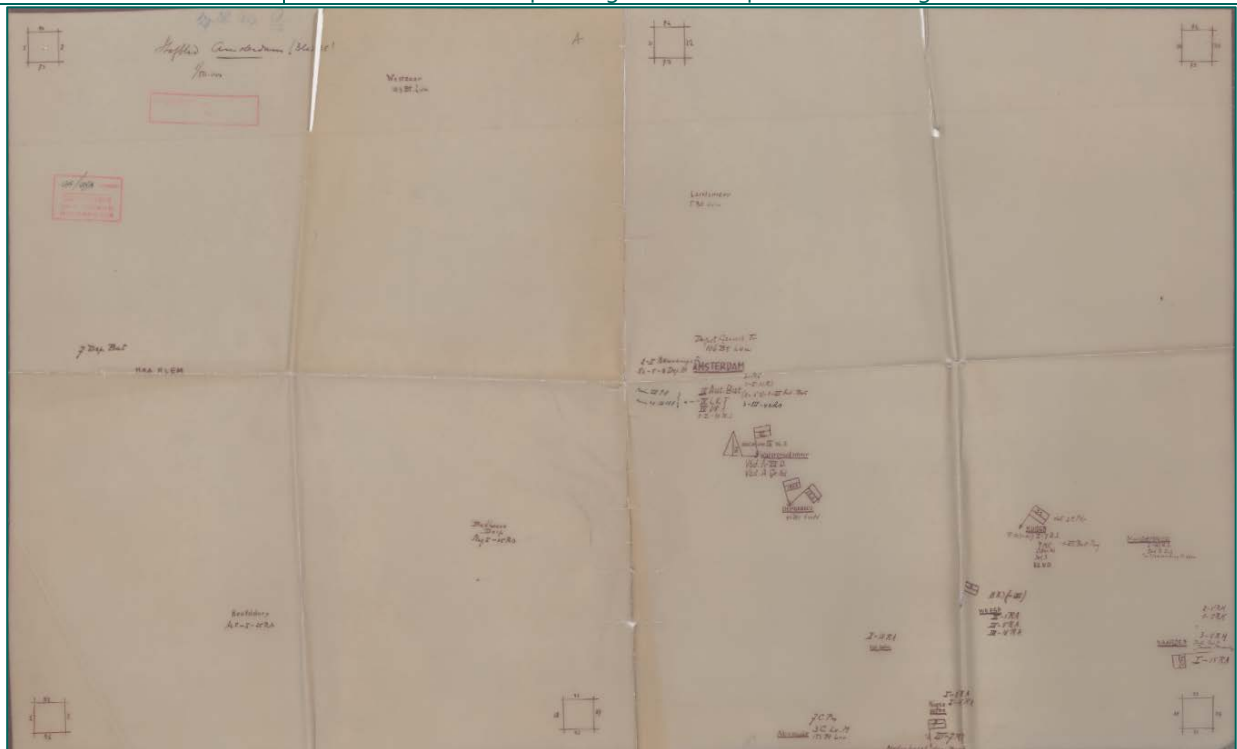
- Collectie 409: Gevechtsverslagen en -rapporten mei 1940.
- Collectie 492: De strijd op Nederlands grondgebied tijdens de Wereldoorlog II / De Groene Serie.
- Collectie 575: Bureau Inlichtingen/ Duitse verdedigingswerken.

De resultaten zijn in de onderstaande tabel opgenomen:

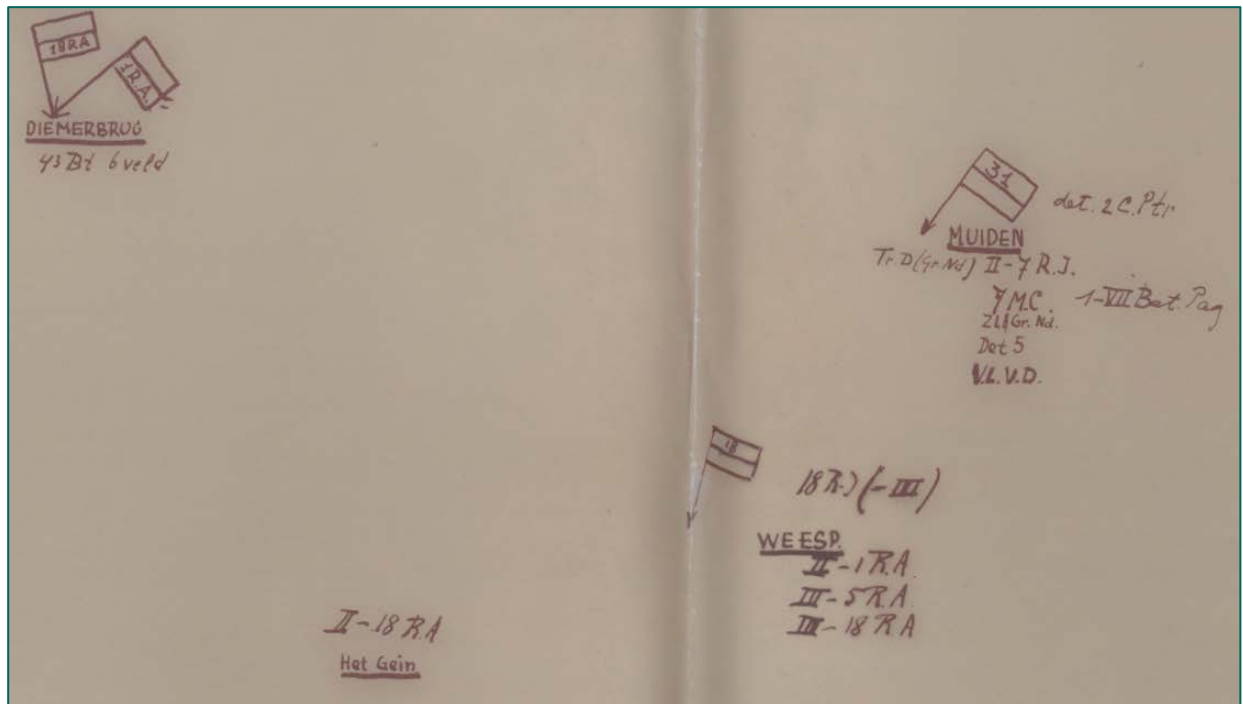
Toegang 409: Gevechtsverslagen en -rapporten mei 1940

Inventaris 480040a

Kaarten betreffende opstelling van de troepen in de Vesting Holland

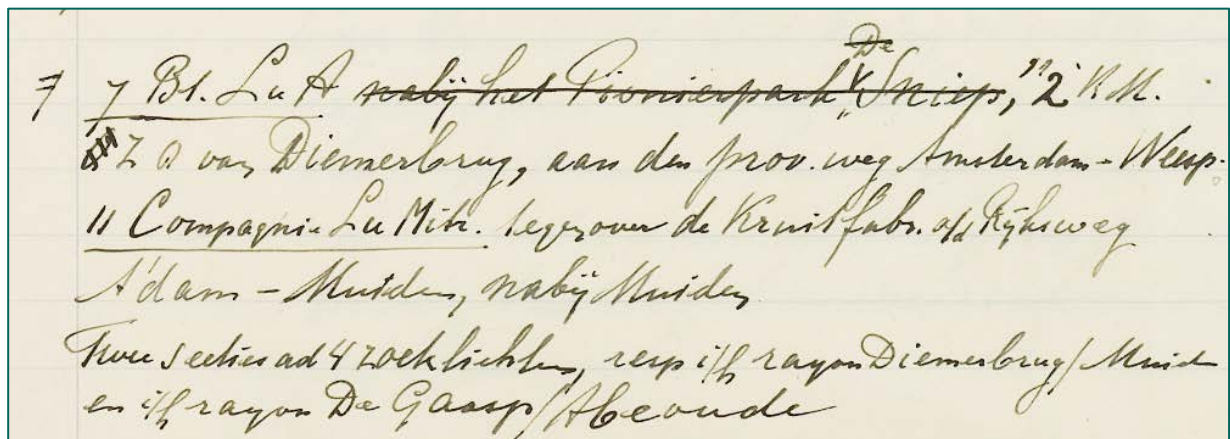
Uitsnede van kaart:

- Relevant, opstelling binnen onderzoeksgebied..

Inventaris 489010 | Dagboek van de commandant van de groep Naarden kolonel mr. W.C. Camman

Uitsnede uit het dagboek van W.C. Camman betreffende de opstellingen van eenheden bij Stammerdijk:

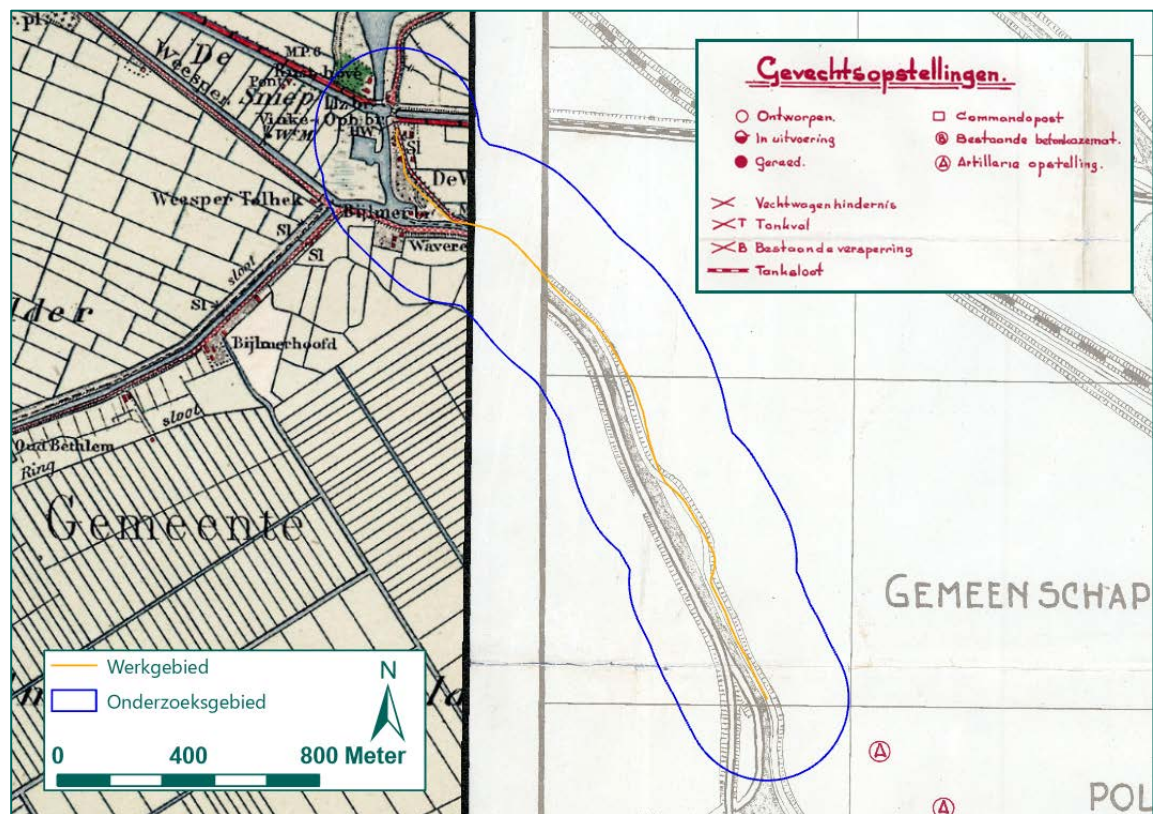

- Niet relevant, buiten het onderzoeksgebied.

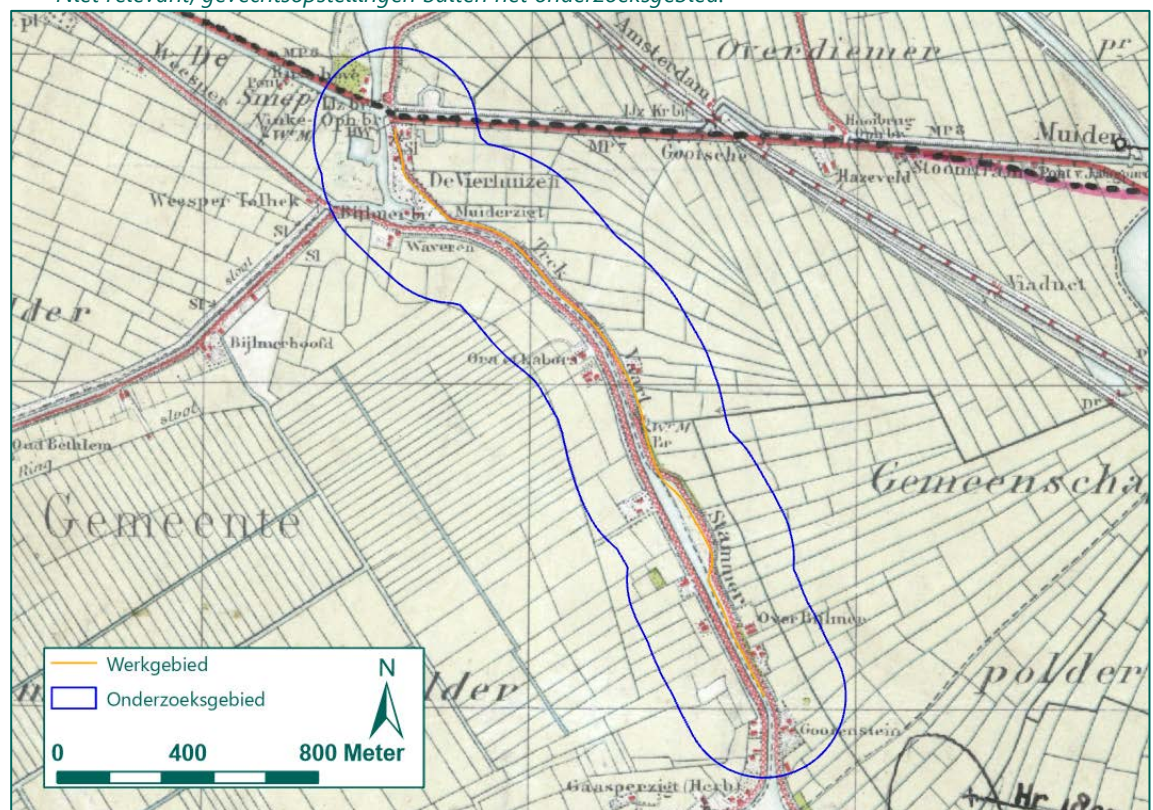
Inventaris 489027 | Kaarten betreffende de opstelling van de troepen in de groep Naarden

Uitsneden van kaarten met hierop gevechtsoptellingen aangegeven, mei 1940:

- Niet relevant, gevechtsoptellingen buiten het onderzoeksgebied.

- Niet relevant, gevechtsoptellingen buiten het onderzoeksgebied.

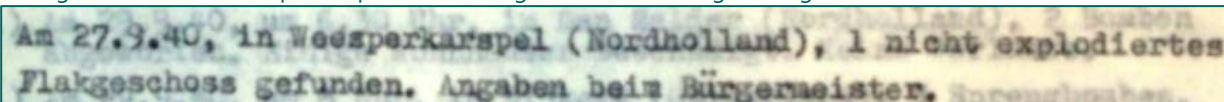
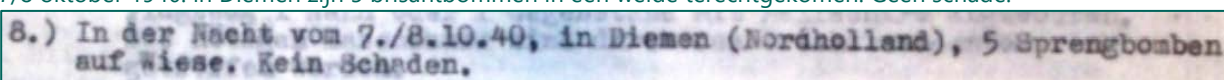
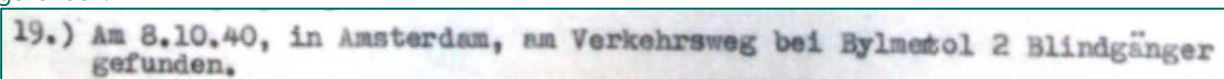
Inventaris 499028	Verslag van de commandant van de IIIe afdeling van het 18 ^e regiment artillerie kapitein J.C.T. Motké
IIIe afdeling van het 18 ^e Regiment Artillerie heeft tijdens de oorlogsdagen zich niet nabij het Merwedekanaal gevonden.	
- Niet relevant, buiten het onderzoeksgebied.	

Toegang 492: De strijd op Nederlands grondgebied tijdens de Wereldoorlog II / De Groene Serie	
Inventaris 8	Deel 3. De operatiën van het Veldleger en het Oostfront-Vesting Holland
Niet relevant, geen vermelding van militaire acties binnen het onderzoeksgebied.	

Toegang 575: Bureau Inlichtingen/ Duitse verdedigingswerken	
Inventaris 466	Datum: 10-03-1945; Schaal/code/blz.: E/1975/45; Omschrijving: Duitse orders betreffende legering, troepensterkte, verdedigingswerken en alarmorders voor Amsterdam [NB 3 stuks], bijgevoegd schets met versperringen bij Oud Diemen en Weesp
Niet relevant, betreft enkel onduidelijke schets van locatie versperringen.	

NIOD

In het NIOD is de toegang 077: Generalkommissariat für das Sicherheitswesen – Höhere SS- und Polizeiführer Nord-West geraadpleegd. Dit heeft de volgende resultaten opgeleverd:

Toegang 077: Generalkommissariat für das Sicherheitswesen – Höhere SS- und Polizeiführer Nord-West	
Inventaris 1328	Dagberichten van de Befehlshaber der Ordnungspolizei Den Haag betreffende vijandelijke luchtaanvallen, 1940-1941.
27 augustus 1940: in Weesperkarspel is één niet-gedetoneerde Flakgranaat gevonden.	
	
- Niet relevant, naar aanleiding van blindgangers afkomstig uit luchtafweergeschut wordt geen NGE-Risicogebied afgebakend.	
7/8 oktober 1940: in Diemen zijn 5 brisantbommen in een weide terechtgekomen. Geen schade.	
	
- Relevant, bombardement binnen onderzoeksgebied.	
8 oktober 1940: in Amsterdam op de verkeersweg bij de Bylmetol (vermoedelijk Bijlmertol) zijn twee blindgangers gevonden.	
	
- Relevant, bombardement binnen onderzoeksgebied.	

BIJLAGE 4 ARCHIEFONDERZOEK INTERNATIONALE ARCHIEVEN

Voor het analyseren van de oorlogshandelingen binnen het onderzoeksgebied is gebruik gemaakt van documenten uit verschillende internationale archiefinstellingen. REASeuro beschikt over een uitgebreide collectie kopieën van documenten uit de Britse, Amerikaanse en Duitse archieven. Voor dit HVO-NGE hebben de volgende archiefinstellingen relevante resultaten opgeleverd:

- The National Archives (TNA) in Londen, Groot-Brittannië.
- National Archives and Records Administration (NARA) in College Park (MD), Verenigde Staten.
- Library and Archives of Canada (LAC), Ottawa, Canada.
- Bundesarchiv-Militärarchiv (BaMa) in Freiburg, Duitsland.
- Bundesarchiv Berlin-Lichterfelde (BaBL) in Berlijn, Duitsland.

The National Archives

REASeuro beschikt over de ORB's van verschillende Britse luchtmachteenheden die actief waren boven Nederland, zoals Second Tactical Air Force, Fighter Command, Coastal Command en Bomber Command. Daarnaast beschikt REASeuro over de *War Diaries* van diverse geallieerde eenheden die betrokken waren bij gevechten in Nederland. Deze documentatie is opgenomen in een database, waarin is gezocht op de kaartvierkanten zoals weergegeven op de stafkaart (zie bijlage 6), op de onderliggende coördinaten, op plaatsnamen en data waarop oorlogshandelingen plaatsvonden. Relevante informatie uit The National Archives is opgenomen in de onderstaande tabellen.

Records created or inherited by the Air Ministry, the Royal Air Force, and related bodies		
Reference: AIR		
Inventaris	Bron	Omschrijving
8 oktober 1940		
25/93	No. 4 Group Bomber Command	In de nacht van 7 op 8 oktober 1940 hebben verschillende vliegtuigen van No. 4 Group de havens bij Amsterdam aangevallen. Ook de Fokkerfabriek te Amsterdam werd gebombardeerd. Wegens het slechte weer is niet altijd waargenomen of dit doelwit ook daadwerkelijk geraakt is. Bij deze aanval werden 250 lbs G.P. en 500 lbs S.A.P. bommen en licht ontvlambare pakketten stof (<i>Deckers and Razzles</i>) afgeworpen (per vliegtuig 5 x 250 lbs en 2 x 500 lbs + brandbommen). - <i>Relevant, bombardement binnen onderzoeksgebied..</i>
27/141	No. 10 Squadron Bomber Command	
27/491	No. 51 Squadron Bomber Command	
27/543	No. 58 Squadron Bomber Command	
27/655	No. 77 Squadron Bomber Command	
27/660	No. 78 Squadron Bomber Command	
11 juni 1943		
25/256	Bomber Command HQ	Twee Wellingtons van No. 466 Squadron, No. 4 Group Bomber Command keerde tijdens een aanval op Düsseldorf niet terug. Deze droegen twee 500 lbs brisantbommen en meerdere 30 lbs, 4 lbs en 4 lbs 'X' brandbommen met zich mee. Het is onbekend of de bommen al afgeworpen waren voor de crash. - <i>Niet relevant, crash buiten het onderzoeksgebied.</i>
25/93	No. 4 Group Bomber Command	
18 maart 1945		

Bundesarchiv Berlin-Lichterfelde (BaBL)

Het Bundesarchiv beheert de archieven van de Duitse krijgsmacht en de civiele archieven tijdens de Tweede Wereldoorlog. De collectie is zwaar gehavend door gebeurtenissen tijdens de oorlog. Zo is slechts ca. 2% van het archief van de Duitse luchtmacht (Luftwaffe) is bewaard gebleven. Deze collectie is vernietigd door bombardementen en opzettelijke archiefvernietiging. Ook de stukken van de grondeenheden zijn door vernietiging tijdens terugtrekking van de Duitse Wehrmacht slechts fragmentarisch bewaard. REASeuro beschikt over een grote collectie stukken uit het Bundearchiv. Het betreffen stukken van de Duitse Wehrmacht, Luftwaffe en Kriegsmarine die actief waren in Nederland. In deze collectie is gezocht naar stukken met betrekking tot het onderzoeksgebied. Dit heeft de volgende relevante resultaten opgeleverd:

R 58 Reichssicherheitshauptamt

R 58/3580

Jan.-Sept. 1942
Bandnummer 3
Enthält v.a. :
Englische und sowjetische Flugzeuge
Luftangriffe auf deutsche Städte, Dez. 1941, Jan.-Sept. 1942
Angriffe auf Holland, Frankreich, Norwegen, Polen, Litauen, Lettland und die Tschechoslowakei
Erfassung der durch den Abwurf von Spreng- und Brandbomben entstandenen Sachschäden
Zahl der toten, verletzten und evakuierten Personen
Absturz und Abschuss von Flugzeugen

Uitsnede Luftangriffe auf das Reichsgebiet und besetzte Gebiete:

26 juli 1942:

<u>Datum:</u>	<u>Ort:</u>	<u>Inhalt der Meldung:</u>
26.7.	Bereich BdO. Holland	<u>BdO. Holland :</u> In der Nacht zum 26.7. wurden noch in Miasland, Weesperkarspel, Aalsmeer, Vorden, Vierlingsbeek, Millingen, Enschede, Lochem, Weerselo, Didam, Zevenaar, Wijhe 34 Spreng- und 16 Brandbomben abgeworfen. 1 Bauernhof zerstört, 1 Bauernhof schwer und 3 Bauernhöfe leicht beschädigt. Außerdem leichter Sach- und Flurschaden.

- Niet relevant, geen specifieke locatiebeschrijving.

R 58/3581

Apr.-Juli 1943
Bandnummer 4
Enthält v.a. :
Englische, kanadische, amerikanische und sowjetische Flugzeuge
Luftangriffe auf deutsche Städte, März-Juli 1943
Angriffe auf Holland, Norwegen, Polen, Litauen, Estland, die Ukraine und die Tschechoslowakei
Erfassung der durch den Abwurf von Spreng- und Brandbomben entstandenen Sachschäden
Zahl der toten, verletzten und evakuierten Personen
Absturz und Abschuss von Flugzeugen
Abwurf von Lebensmittelkarten

Uitsneden Luftangriffe auf das Reichsgebiet und besetzte Gebiete:

1 mei 1943:

Weesperkarspel (Nordholland)	1 Sprengbombe und 3 Phosphorbrandbomben, davon 1 nicht entzündet, in freies Feld. An 5 Häusern leichter Glasschaden.
---------------------------------	--

- Niet relevant, geen specifieke locatiebeschrijving.

12 juni 1943:

Diemen/Nordholland	1 englischer Bomber abgestürzt. 4 Mann der Besatzung tot.
---------------------------	--

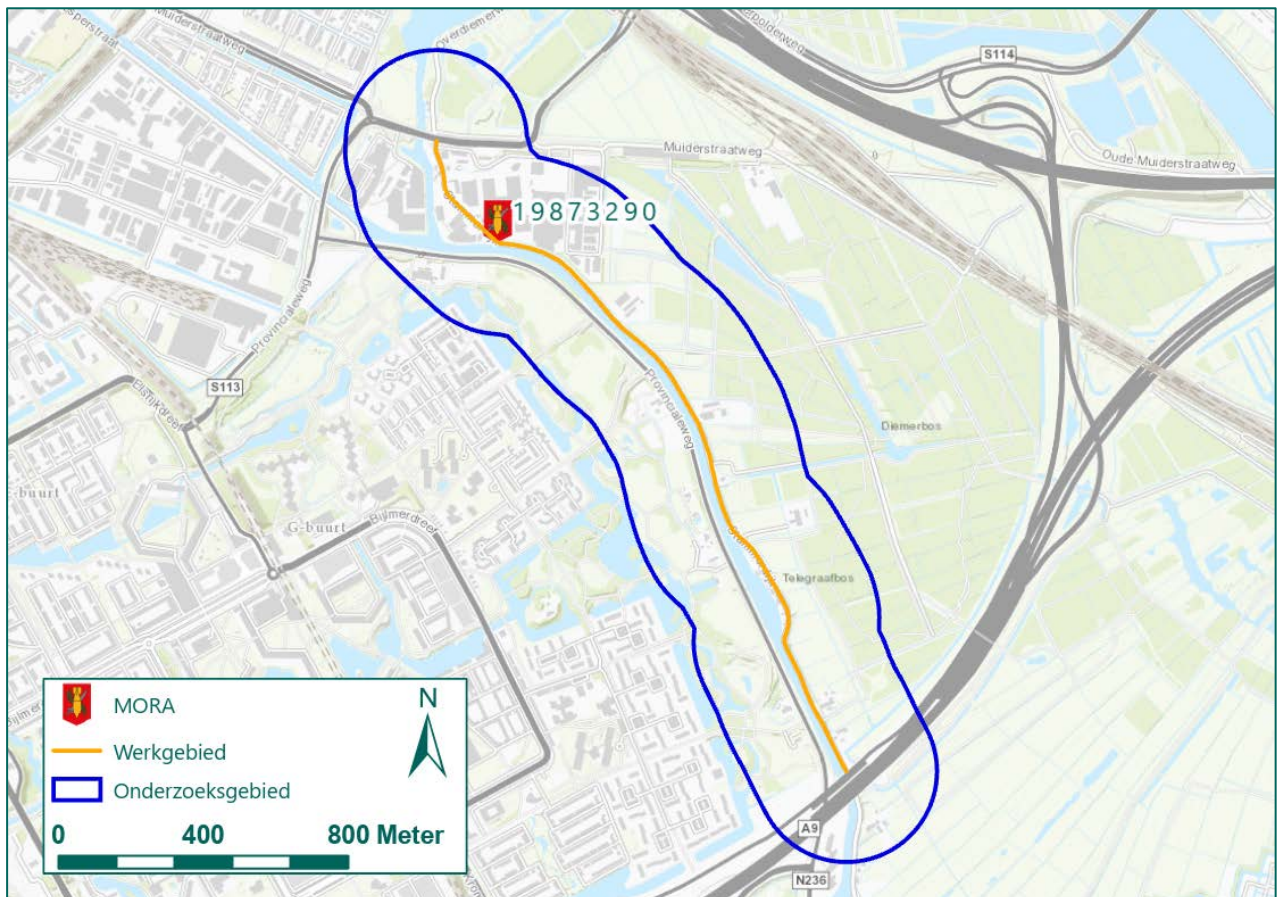
- Niet relevant, vliegtuig neergestort buiten het onderzoeksgebied.

BIJLAGE 5 EOD: MUNITIERRUIMING

In deze bijlage zijn de gegevens met betrekking tot de naoorlogse ruiming van munitie opgenomen. Deze gegevens zijn afkomstig van de EOD.

EOD: Munitieruiming

In het munitieruimrapporten van de EOD van 1971 tot heden is gezocht naar geruimde NGE in of in de omgeving van het onderzoeksgebied. De munitieruimrapporten in een straal van 500 meter rond het onderzoeksgebied zijn meegenomen in de analyse, zodat een goed beeld wordt verkregen van de soort NGE die zijn ingezet in de omgeving tijdens de oorlog.

Figuur 15: Munitieruiming EOD binnen het onderzoeksgebied.

In de onderstaande tabel is de geraadpleegde munitieruiming van de EOD opgenomen. De locatieaanduiding is indicatief aangegeven.

Munitieruiming	Geruimde NGE	Locatie	Relevantie
19873290	15 x hulzen van 25 mm granaten.	Aan de Spannendijk [waarschijnlijk Stammerdijk] ter hoogte van de Schipholbrug.	Niet relevant, geen exacte locatiebepaling en onbekende afkomst 25 mm granaten.

Tabel 9: Overzicht munitieruiming (Bron: EOD).

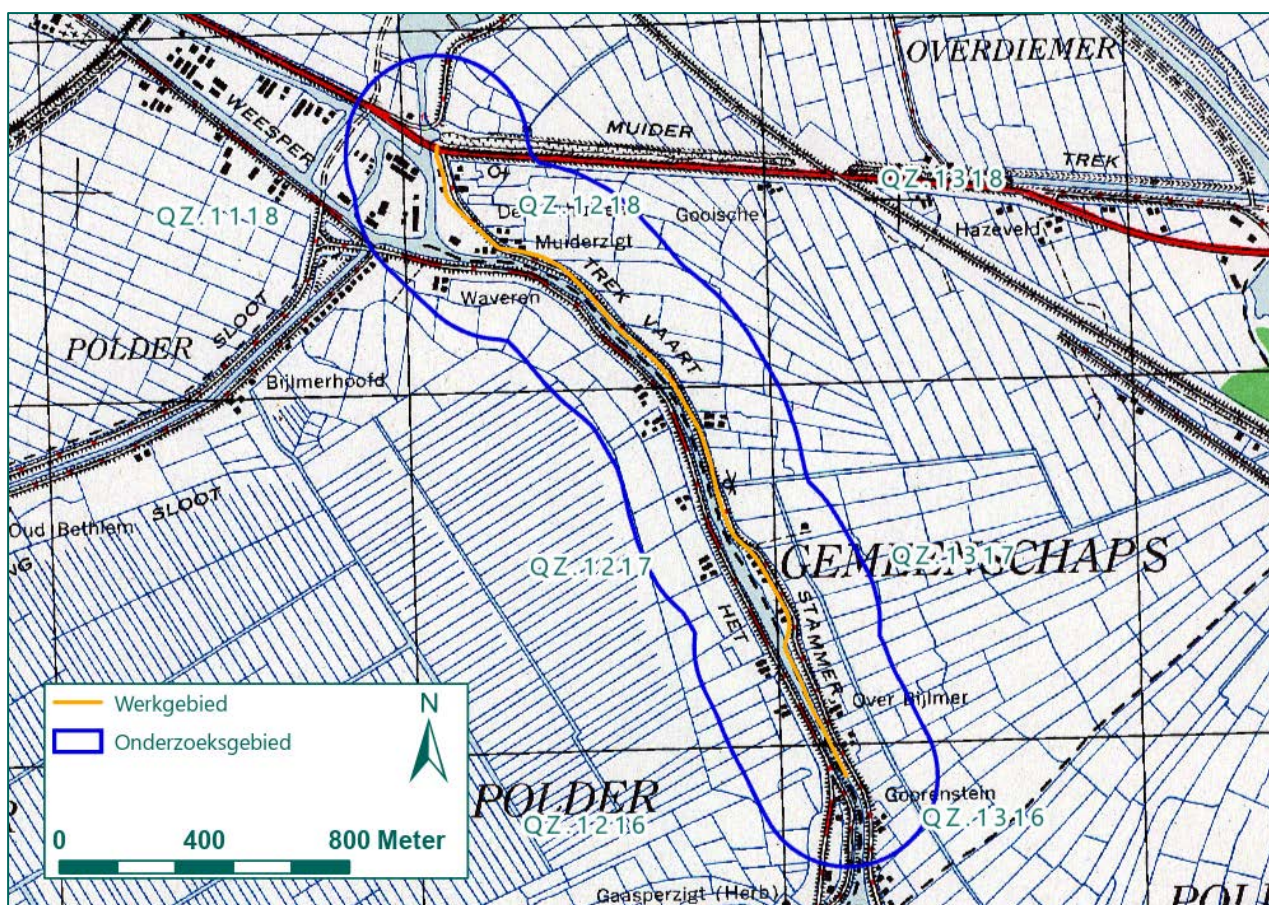
BIJLAGE 6 CARTOGRAFISCH MATERIAAL

Voor dit HVO-NGE is intensief gebruik gemaakt van kaartmateriaal. Dit kaartmateriaal is digitaal ontsloten in GIS. Het volgende kaartmateriaal is opgenomen in deze bijlage:

- Geallieerde stafkaart
- Bunkerarchief
- Mijnenveldkaart
- Topotijdreis
- Huidige topografische kaart

Geallieerde stafkaart

De geallieerde stafkaarten zijn verkregen via het Kadaster en geven een beeld van hoe het gebied er tijdens de Tweede Wereldoorlog uitzag. Stafkaarten zijn voorzien van een coördinatenstelsel gebaseerd op kaartvierkanten, het zogenaamde Nord du Guerre-coördinatenstelsel. Een kaartvierkant is een locatieaanduiding van één kilometer bij één kilometer. In sommige gevallen zijn de locaties op honderd meter (zescijferig coördinaat) en op tien meter (achtcijferig coördinaat) nauwkeurig. In stukken van land- en luchteenheden uit de Britse National Archives worden deze coördinaten gebruikt om locaties aan te duiden. Het onderzoeksgebied ligt op de geallieerde stafkaart 360 Oudekerk, in de kaartvierkanten qZ.1118, qZ.1216, qZ.1217, qZ.1218, qZ.1316, qZ.1317 en qZ.1318. In onderstaand figuur is de geallieerde stafkaart inclusief het werk- en onderzoeksgebied en kaartvierkanten weergegeven.

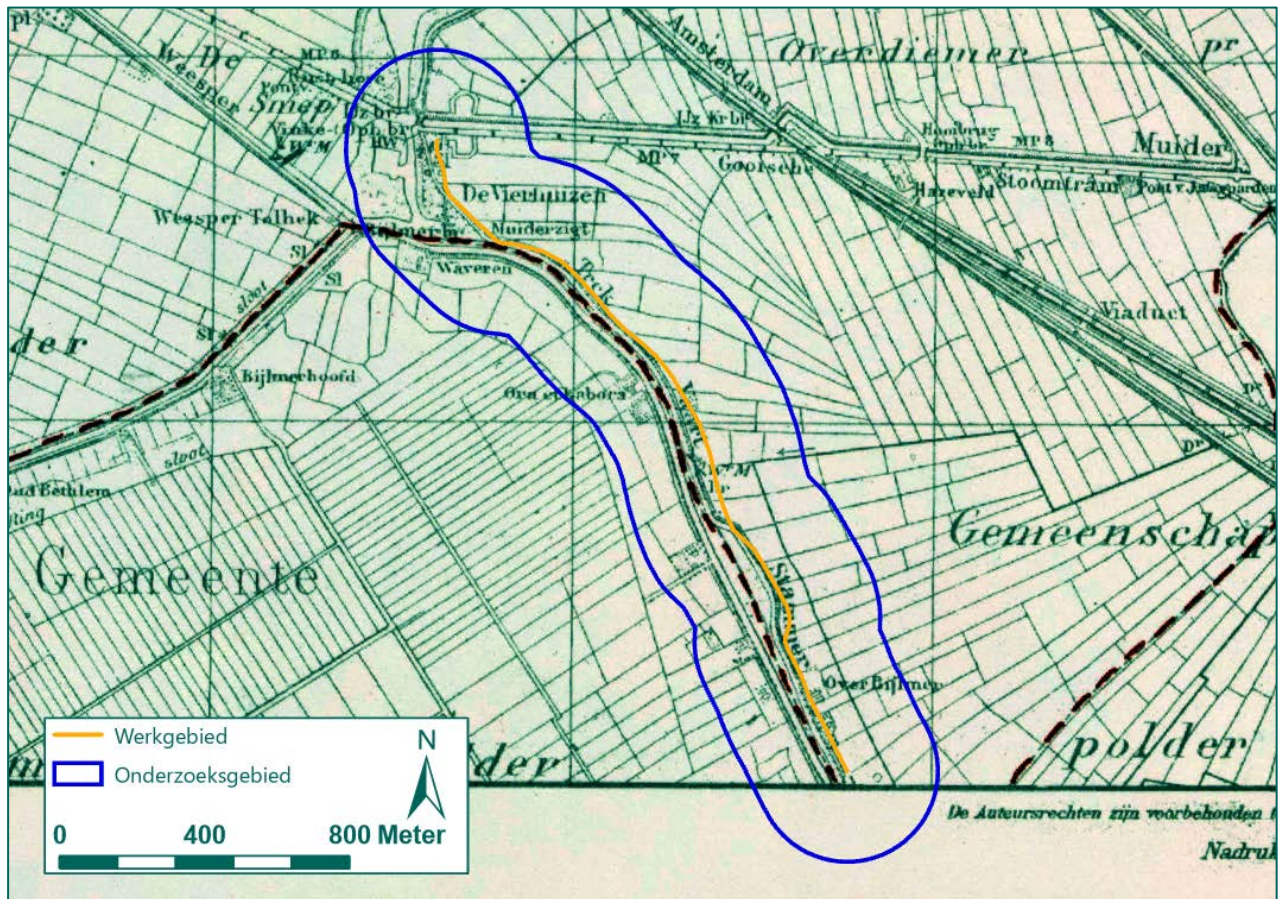

Figuur 16: Uitsnede geallieerde stafkaart met relevante kaartvierkanten (Bron: Kadaster).

Bunkerarchief

Het archief van het 2e Geniecommandement, Bureau Registratie Verdedigingswerken van het Ministerie van Defensie (beter bekend als het Bunkerarchief) bevat informatie over verdedigingswerken van meer permanente aard. Voorbeelden hiervan zijn de betonnen bunkers van de Atlantikwall, versterkingen rond vliegvelden en onderdelen van stellingen. In Figuur 17 is de Blokkaart weergegeven, waarop het onderzoeksgebied zichtbaar is.

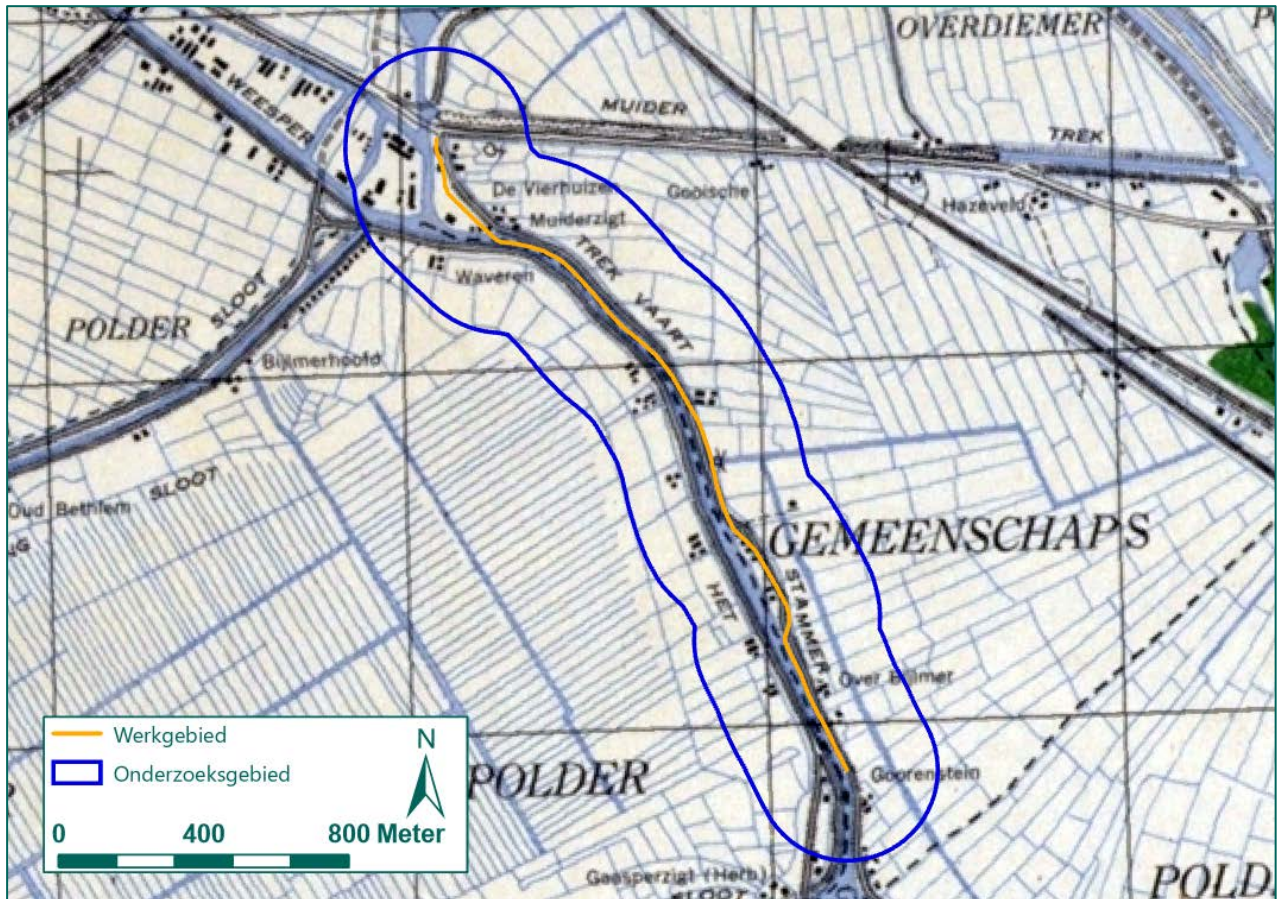

Figuur 17: Uitsnede Blokkaart 275 Blok 3D (Bron: Nationaal Archief).

Mijnenveldkaart

Via de EOD is de mijnenveldkaart verkregen. Mijnenveldkaarten zijn stafkaarten waarop de mijnenvelden met rood zijn aangegeven. Zoals zichtbaar in Figuur 18 waren binnen het onderzoeksgebied geen mijnenvelden of mijnenveldverdachte gebieden aanwezig.

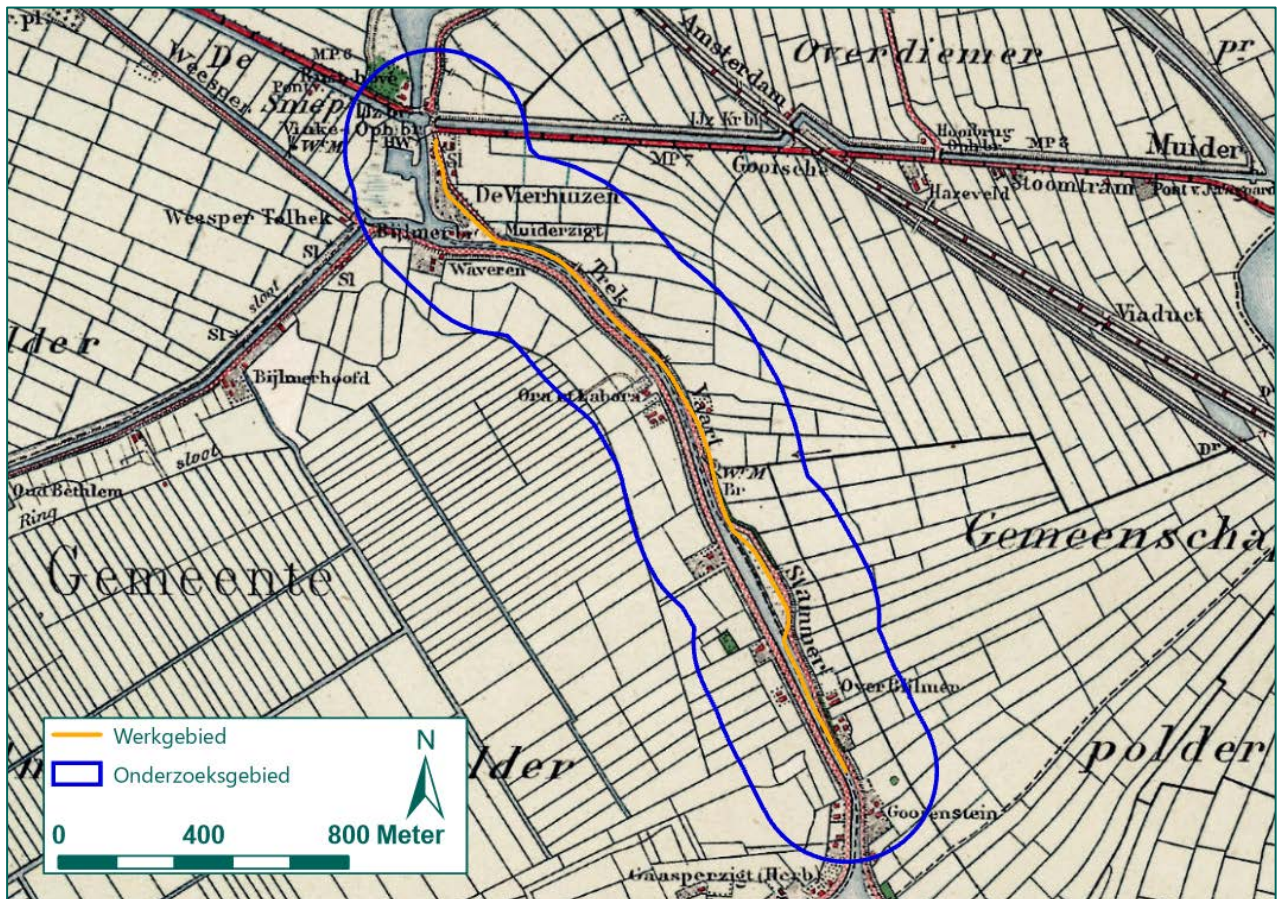

Figuur 18: Uitsnede mijnenveldkaart 360 Oudekerk (Bron: EOD).

Topotijdreis

Op topotijdreis.nl staan de kadastrale kaarten van Nederland in de periode 1815 tot heden. Verschillende jaren van kadastrale kaarten zijn door REASeuro in GIS te openen. Op deze wijze kunnen kaarten van het onderzoeksgebied van vóór, tijdens en na de Tweede Wereldoorlog worden vergeleken. Als voorbeeld is de kaartlaag van 1943 weergegeven in Figuur 19.

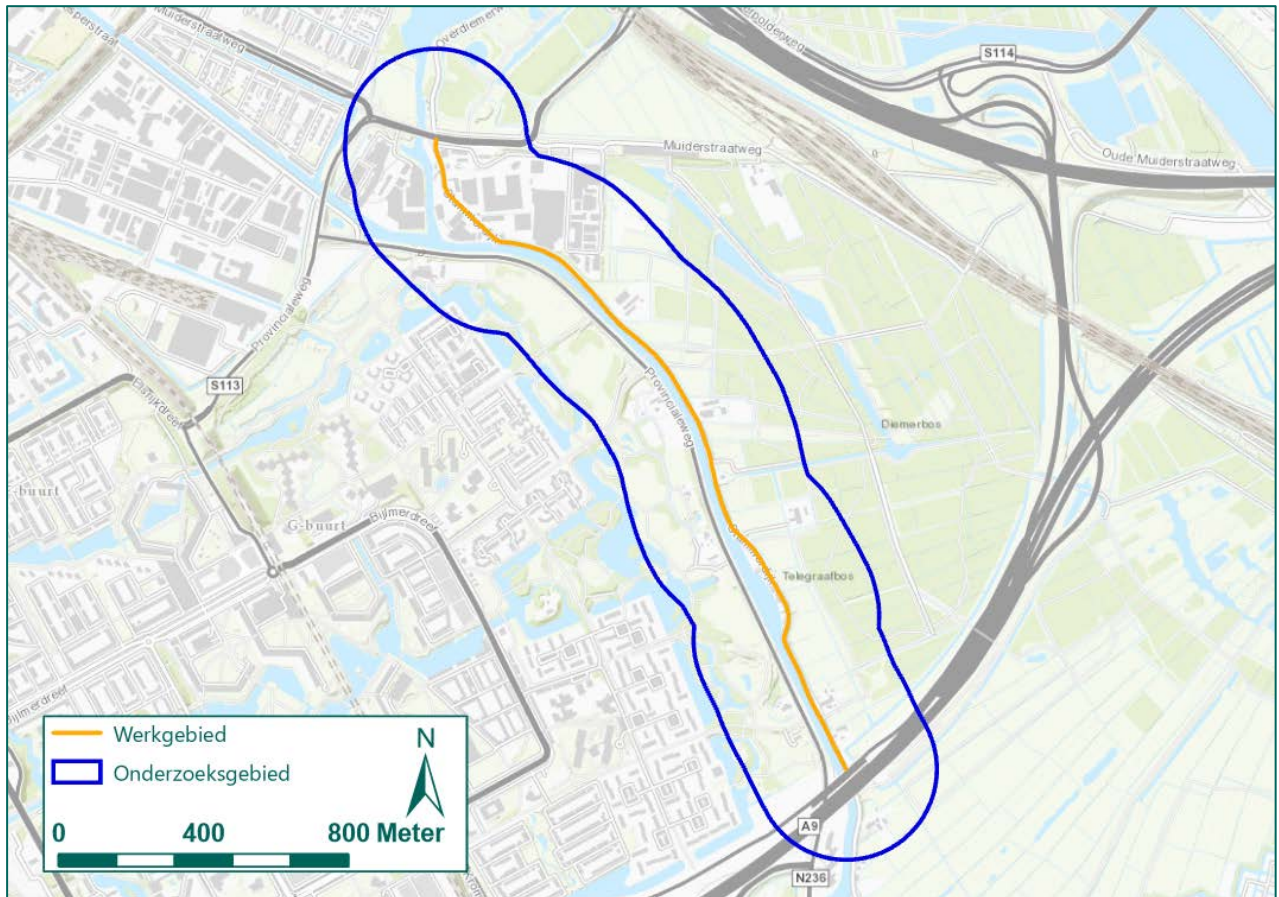

Figuur 19: Uitsnede kaartlaag 1943 (Bron: Topotijdreis.nl).

Huidige topografische kaart

De huidige topografische kaart is afkomstig van ESRI, de ontwikkelaar van GIS. Deze kaartlaag is dermate nauwkeurig dat deze bruikbaar is voor het inpassen van overig kaartmateriaal en voor het nauwkeurig weergeven van NGE-Risicogebieden. Een uitsnede van deze kaart is weergegeven in Figuur 20.

Figuur 20: Uitsnede huidige topografische kaart (Bron: ESRI).

BIJLAGE 7 OVERZICHT LUCHTFOTO'S

Bij de volgende luchtfoto-instanties zijn luchtfoto's van tijdens de oorlog geraadpleegd:

- Luchtfotocollectie van de Universiteit Wageningen, afdeling Speciale Collecties (Wageningen UR).
- Luchtfotocollectie Topografische Dienst Kadaster Zwolle, afdeling GEO-informatie (Kadaster).
- Luchtfotocollectie The National Collection of Aerial Photography in Edinburgh (NCAP).

In het geraadpleegde bronnenmateriaal (zie bijlage 2, 3 en 4) zijn meldingen aangetroffen van een oorlogshandeling en de aanwezigheid van militaire infrastructuur binnen het onderzoeksgebied. Om de luchtaanvallen binnen het onderzoeksgebied te analyseren zijn verschillende luchtfoto's van kort na de luchtaanvallen op 10 mei en 8 oktober 1940 geraadpleegd. Bij het selecteren van luchtfoto's is, naast de datum, rekening gehouden met de kwaliteit en schaal van de luchtfoto's. Er zijn luchtfoto's beschikbaar gebleken van kort na alle uit het bronnenmateriaal relevant gebleken luchtaanvallen. De luchtfoto's zijn tevens geanalyseerd op de aanwezigheid van militaire infrastructuur binnen het onderzoeksgebied.

Luchtfoto's van tijdens de Tweede Wereldoorlog:

Collectie / sortie	Fotonummer	Datum	Bron
HNA/0017	0205	17 mei 1940	NCAP
H/0378	0023	29 oktober 1940	
B/40	455	10 februari 1941	
J/92/3061	3061	21 januari 1944	Kadaster
106G/2967	3067	17 september 1944	
271/I	4021	9 april 1945	Wageningen UR
271/II	3021		
	3023		
	3024		
271/V	4112		

Tabel 10: Overzicht luchtfoto's.

In tekening 01A tot en met 01F zijn de luchtfoto's ingepast.

BIJLAGE 8 IN HET VERLEDEN UITGEVOERDE ONDERZOEKEN

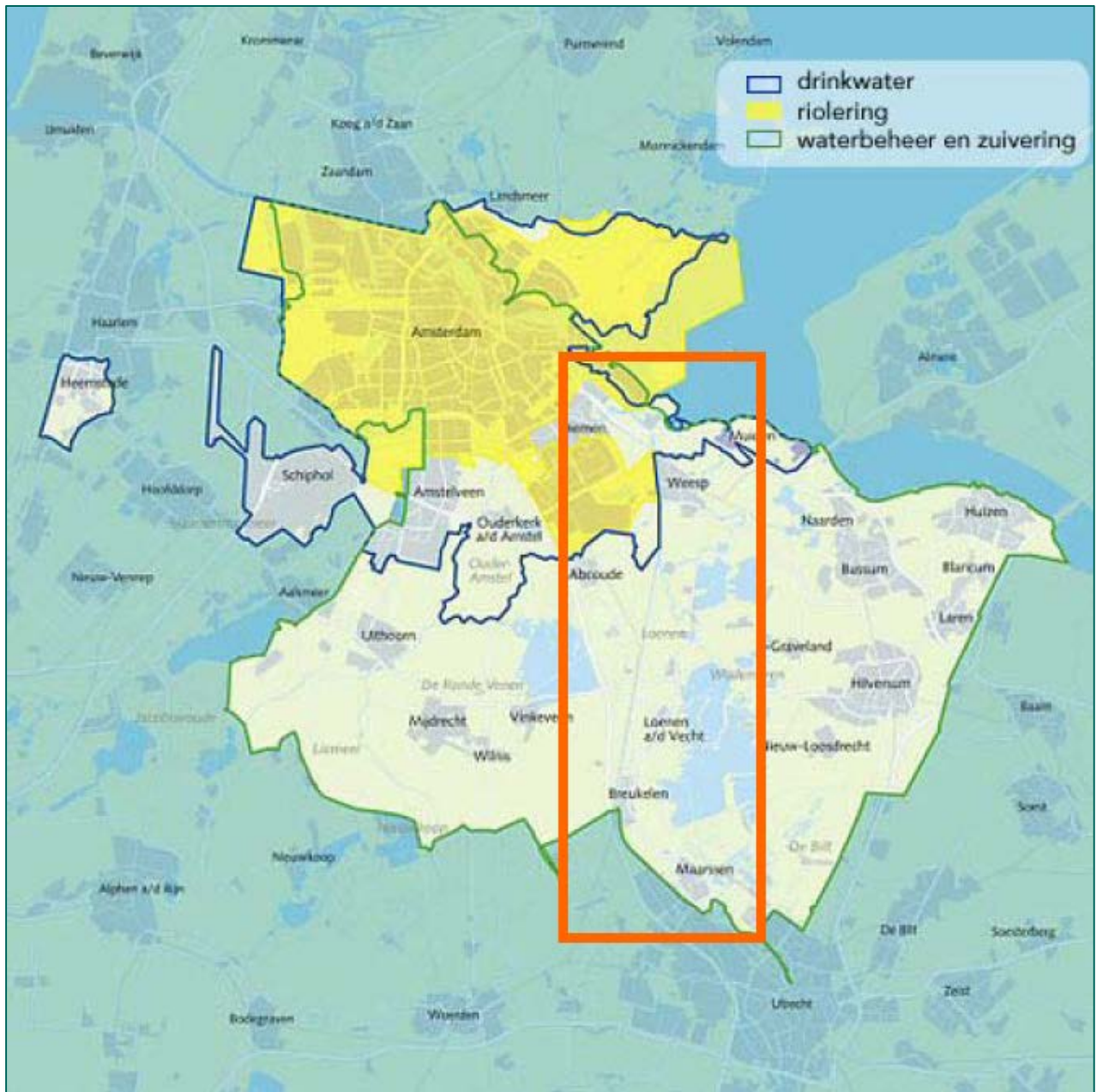
In het verleden zijn verschillende NGE-bodemonderzoeken uitgevoerd in en nabij het huidige onderzoeksgebied. Per onderzoek is aangegeven wat de relevantie is voor het huidige onderzoek. Hierbij zijn enkel onderzoeken opgenomen die voldoen aan het WSCS-OCE, aangezien informatie uit eerdere onderzoeken ondertussen achterhaald zijn. Aangezien enkele onderzoeken als nader vooronderzoek uitgevoerd zijn, wordt het originele onderzoek uit 2007 hieronder ook weergegeven.

Nr.	Opsteller	Datum / kenmerk	Titel
1.	REASeuro	5 november 2007 / 07569 / RO-070180	Vooronderzoek Vecht, zijwateren Vecht, Smal Weesp, Gaasp en Weespertrekvaart
2.	REASeuro	22 januari 2014 / 07569 / RO-130137	Nader Vooronderzoek 7 ^e Luchtdoelbatterij Stammerdijk
3.	REASeuro	22 januari 2014 / 07569 / RO-130139	Nader Vooronderzoek Hartveldsebrug, Diemerbrug en Schipholbrug te Diemen

Tabel 11: Overzicht geraadpleegde in het verleden uitgevoerde onderzoeken.

1. REASeuro, RO-070180, 5 november 2007

Naar aanleiding van geplande bodem- en baggerwerkzaamheden in de Vecht, zijwateren Vecht, Smal Weesp, Gaasp en Weespertrekvaart door Waternet heeft REASeuro de opdracht gekregen om een Vooronderzoek uit te laten voeren naar de aanwezigheid van conventionele explosieven. Dit onderzoek is in vier deelgebieden opgesplitst waarbij gebied 4: Gaasp-Smal Weesp-Amstel het voorliggende onderzoeksgebied overlapt. Dit onderzoek is uitgevoerd conform de inmiddels achterhaalde BRL-OCE richtlijn. Uit het onderzoek blijkt dat er op verschillende plekken NGE aangetroffen kan worden. Zo zijn er binnen deelgebied 4 twee gedeelten verdacht: de spoorbrug bij de Weesperstraat en de Muiderstraatweg in Diemen en verkeersbrug S113 te Diemen. Hier werd geen afwerpmunitie verwacht. Op basis van deze conclusie werd aanbevolen om beveiligd te baggeren binnen deze gebieden. Aangezien de vermelde bronnen, die kunnen helpen bij het uitvoeren van een historisch vooronderzoek, voor voorliggend onderzoek allen zijn gebruikt, levert het Vooronderzoek Vecht, zijwateren Vecht, Smal Weesp, Gaasp en Weespertrekvaart geen aanvullende informatie op. Daarbij is het BRL-OCE niet meer leidend voor onderzoek naar NGE.

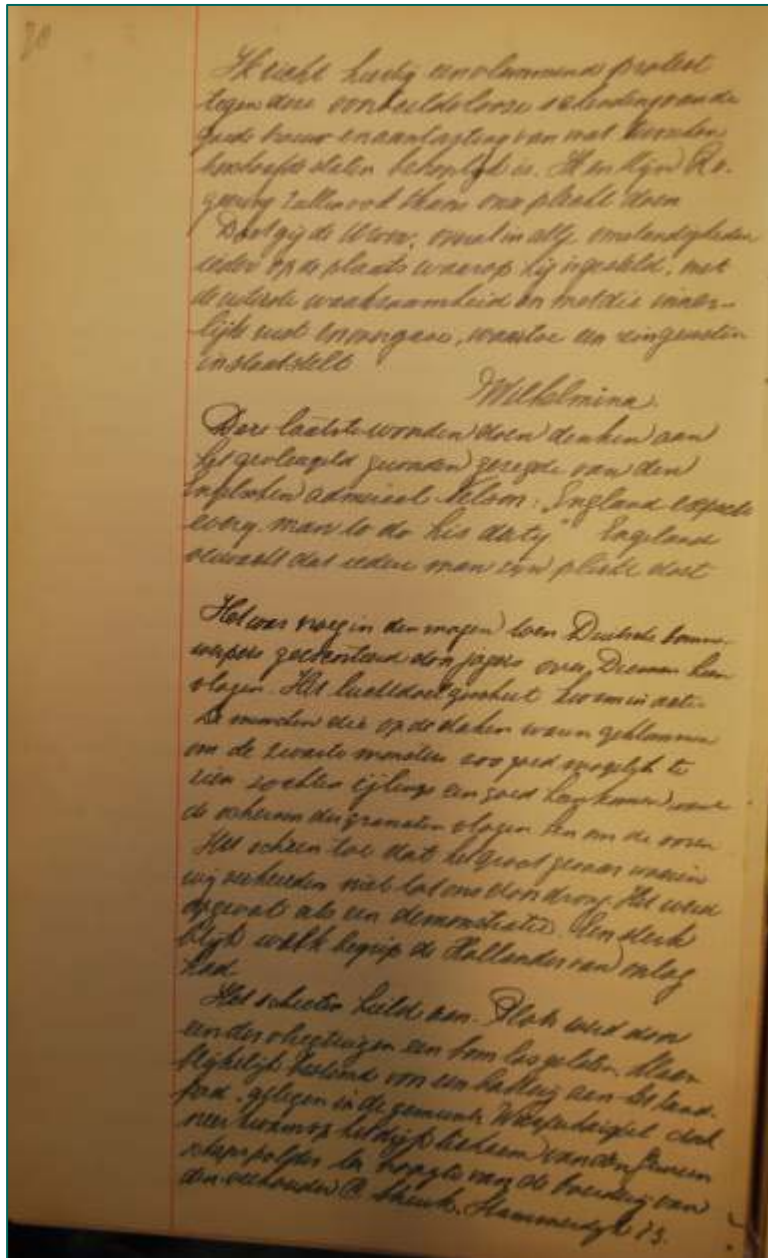
Figuur 21: Werkgebied rood omlijnd aangegeven op een moderne topografische kaart zoals afgebeeld in rapport RO-070180 van REASeuro uit 2007.

2. REASeuro, RO-130137, 22 januari 2014

Naar aanleiding van het verkrijgen van aanvullende informatie is er door REASeuro een Nader Vooronderzoek uitgevoerd naar de 7^e luchtdoelbatterij Stammerdijk. Dit onderzoek is gebaseerd op het onderzoek RO-070180 door REASeuro uit 2007 en behandelde het bombardement op deze stelling op 10 mei 1940. In het onderzoek wordt geconcludeerd dat er twee bommen door een Duitse Heinkel-111 bommenwerper af zijn geworpen welke aan de oostzijde van de Weespertrekvaart neergekomen waren. Daarom is ter plaatse van de vaart geen NGE-Risicogebied afgebakend. Aangezien deze conclusie op basis van het onderzoek uit 2007 met enig aanvullend materiaal is gedaan, en dus niet volledig conform de WSCS-OCE richtlijn, zullen de conclusies uit dit rapport in het voorliggend rapport opnieuw beoordeeld worden.

In dit rapport is een verslag van de gemeentesecretaris M. van Silfhout opgenomen. Dit is destijds door locatiedeskundige A. Bakker aangeleverd en zal voor het voorliggend onderzoek ook gebruikt worden.

Figuur 22: Verslag gemeentesecretaris M. van Silfhout zoals weergegeven in rapport RO-130137 van REASeuro uit 2014.

Verder worden alle vermelde bronnen die kunnen helpen bij het uitvoeren van een historisch vooronderzoek voor het voorliggend onderzoek gebruikt. De conclusie van dit rapport wordt niet overgenomen aangezien er voor het voorliggend onderzoek nieuwe bronnen geraadpleegd zijn.

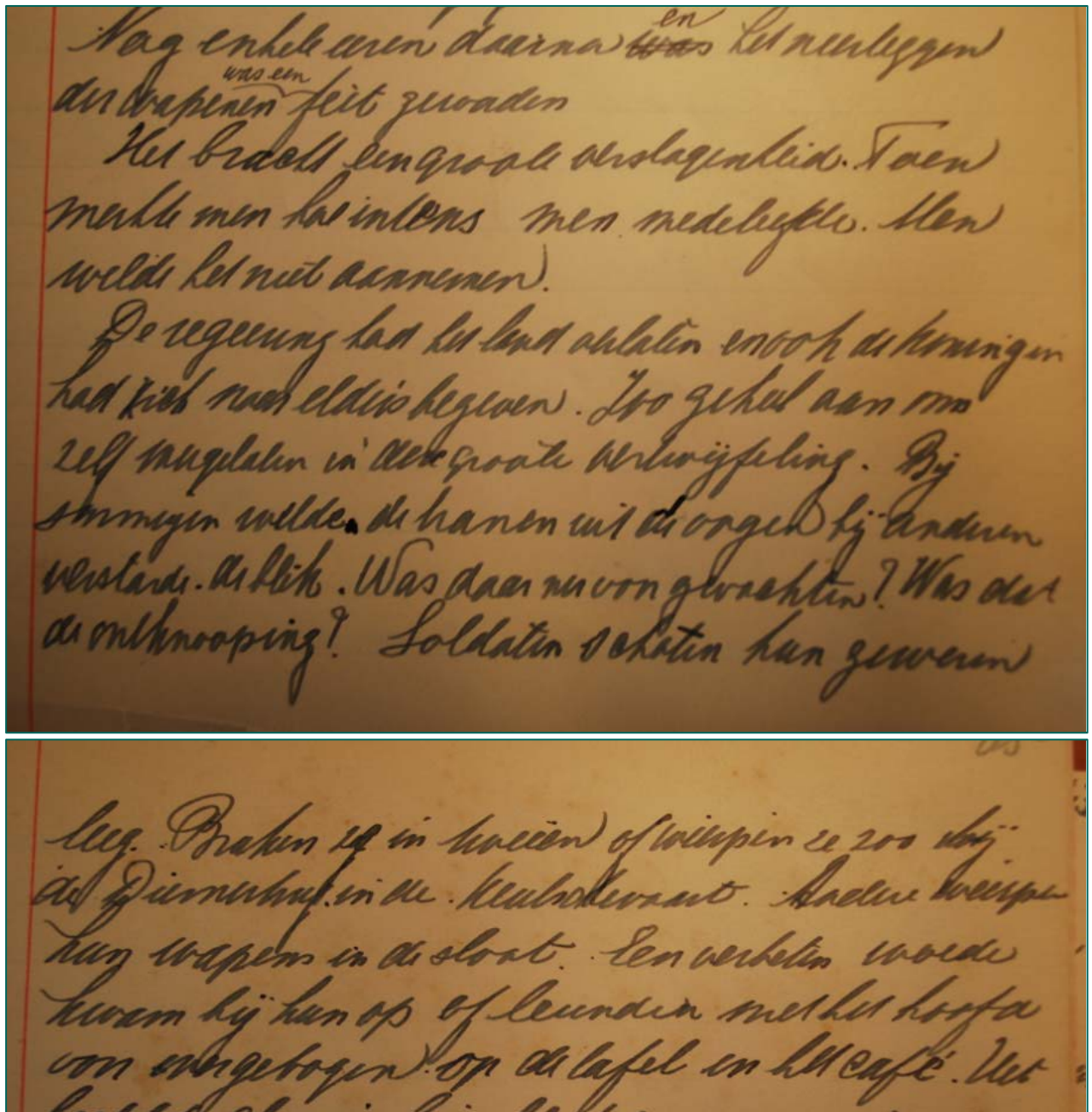
Figuur 23: Onderzoeks- en werkgebied blauw respectievelijk rood omlijnd aangegeven op een moderne luchtfoto zoals afgebeeld in rapport RO-130137 van REASeuro uit 2014.

3. REASeuro, RO-130139, 22 januari 2014

Naar aanleiding van het verkrijgen van aanvullende informatie is er door REASeuro een Nader Vooronderzoek uitgevoerd naar de Diemerbrug, de Hartveldsebrug en de Schipholbrug over de Weespertrekvaart. Dit onderzoek is gebaseerd op het onderzoek RO-070180 door REASeuro uit 2007. Rondom alle bruggen zijn NGE-Risicogebieden afgebakend. Hierbij overlapt het NGE-Risicogebied bij de Schipholbrug het voorliggend onderzoeksgebied. Uit het bronnenmateriaal is gebleken dat de brug ondermijnd is met springstoffen om de brug te laten springen. Verder heeft er minstens één bombardement in 1940 plaatsgevonden waarbij de brug het doelwit was. Op basis hiervan is er een NGE-Risicogebied afgebakend tot 230 meter rondom de Schipholbrug. Aangezien deze conclusie op basis van het onderzoek uit 2007 met enig aanvullend materiaal is gedaan, en dus niet volledig conform de WSCS-OCE richtlijn, zullen de conclusies uit dit rapport in het voorliggend rapport opnieuw beoordeeld worden.

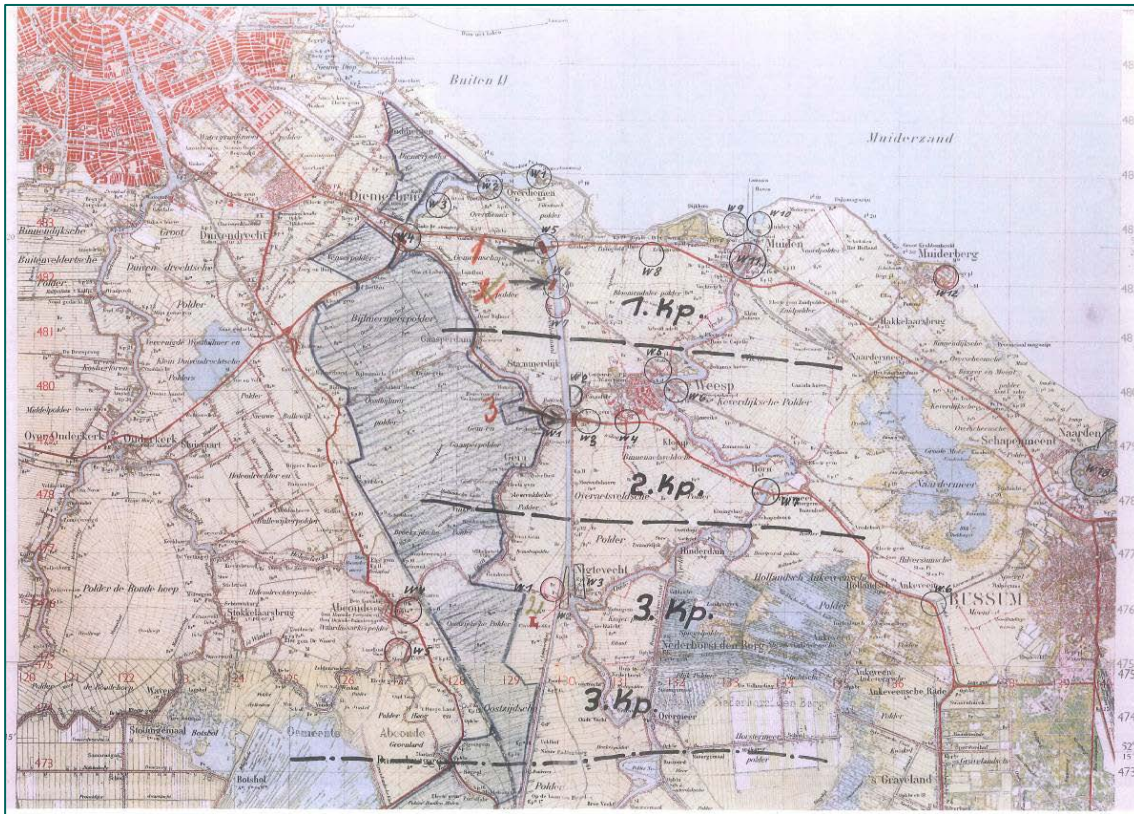
In dit rapport is een verslag van de gemeentesecretaris M. van Silfhout opgenomen. Dit is destijds door locatiedeskundige A. Bakker aangeleverd en zal voor het voorliggend onderzoek ook gebruikt worden.

Figuur 24: Verslag gemeentesecretaris M. van Silfhout zoals weergegeven in rapport RO-130139 van REASeuro uit 2014.

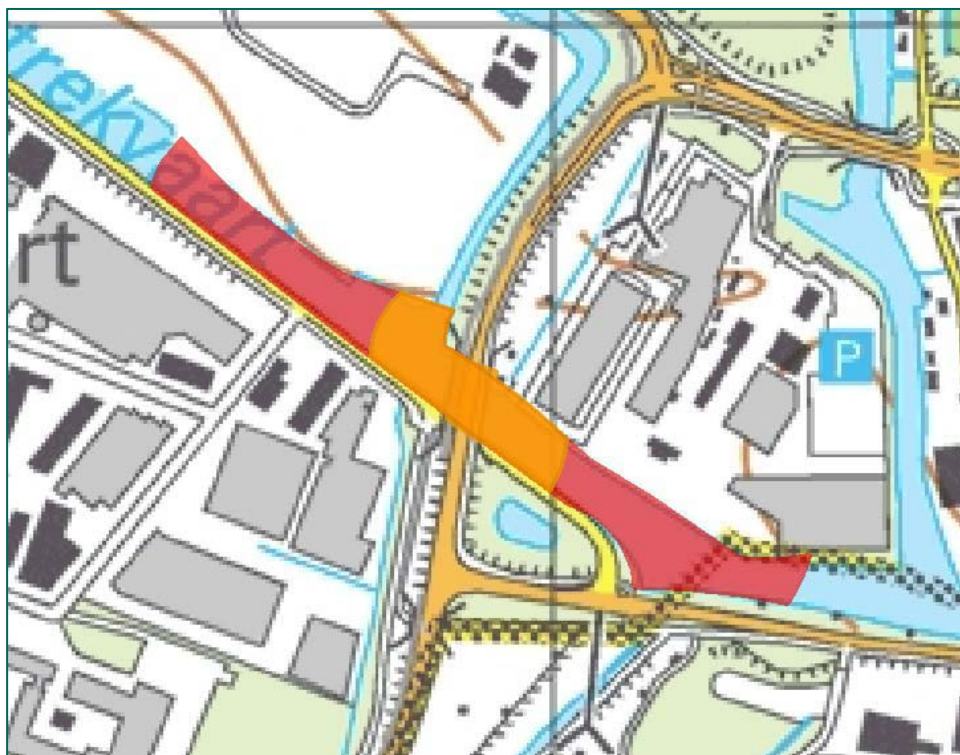
Ook is de kaart 'Widerstandspunkte en inundaties' door de Studiegroep Luchtoorlog 1939-1945 aangeleverd, welke voor het voorliggend onderzoek relevant is. Het is echter onbekend waar de Studiegroep deze kaart vandaan heeft. In de geraadpleegde archieven is deze niet teruggevonden.

Figuur 25: 'Widerstandspunten en inundaties' aangeleverd door de Studiegroep Luchtoorlog 1939-1945.

Verder worden alle vermelde bronnen die kunnen helpen bij het uitvoeren van een historisch vooronderzoek voor het voorliggend onderzoek gebruikt. De conclusie van dit rapport wordt niet overgenomen aangezien er voor het voorliggend onderzoek nieuwe bronnen geraadpleegd zijn.

Figuur 26: NGE-Risicogebieden rondom de Schipholburg n.a.v. het bombardmeent (rood) en springstoffen (oranje) zoals geconcludeerd in RO-130139 door REASeuro op 22 januari 2014.

BIJLAGE 9 CHECKLIST WSCS-OCE EN VERZENDLIJST

Actie	Verwijzing rapport
Aanleiding van het HVO-NGE	Paragraaf 1.1
Omschrijving en doelstelling van opdracht	Paragraaf 1.3
Begrenzing van het onderzoeksgebied	Paragraaf 1.2
Beschrijving uitvoering onderzoek (incl. betrokken personen)	Zie offerte
Verantwoording bronnenmateriaal (incl. bronverwijzing)	Hoofdstuk 2
Leemten in kennis	Paragraaf 4.2
Advies	Paragraaf 5.2

Verzendlijst:

- 1 digitaal exemplaar van het rapport voor de opdrachtgever.

BIJLAGE 10 TEKENINGEN (LOSBLADIG)

Tekening 01A:	Inpassing luchtfoto d.d. 17 mei 1940
Tekening 01B:	Inpassing luchtfoto d.d. 29 oktober 1940
Tekening 01C:	Inpassing luchtfoto d.d. 10 februari 1941
Tekening 01D:	Inpassing luchtfoto d.d. 21 januari 1944
Tekening 01E:	Inpassing luchtfoto d.d. 17 september 1944
Tekening 01F:	Inpassing luchtfoto's d.d. 9 april 1945
Tekening 02:	Vergelijk geallieerde stafkaart en huidige topografische kaart
Tekening 03:	Oorlogshandelingenkaart

— Werkgebied
— Onderzoeksgebied

Amsterdam, Stammerdijk Noordzijde

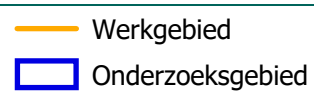
Inpassing luchtfoto d.d. 17 mei 1940

Rapportnummer RO-190262

Getekend:	L. van den Burg	19-11-2019
Gecontroleerd:	T. Dekker	19-11-2019
Akkoord:	M. Taks	19-11-2019

Tekening no:
73648-01-01A

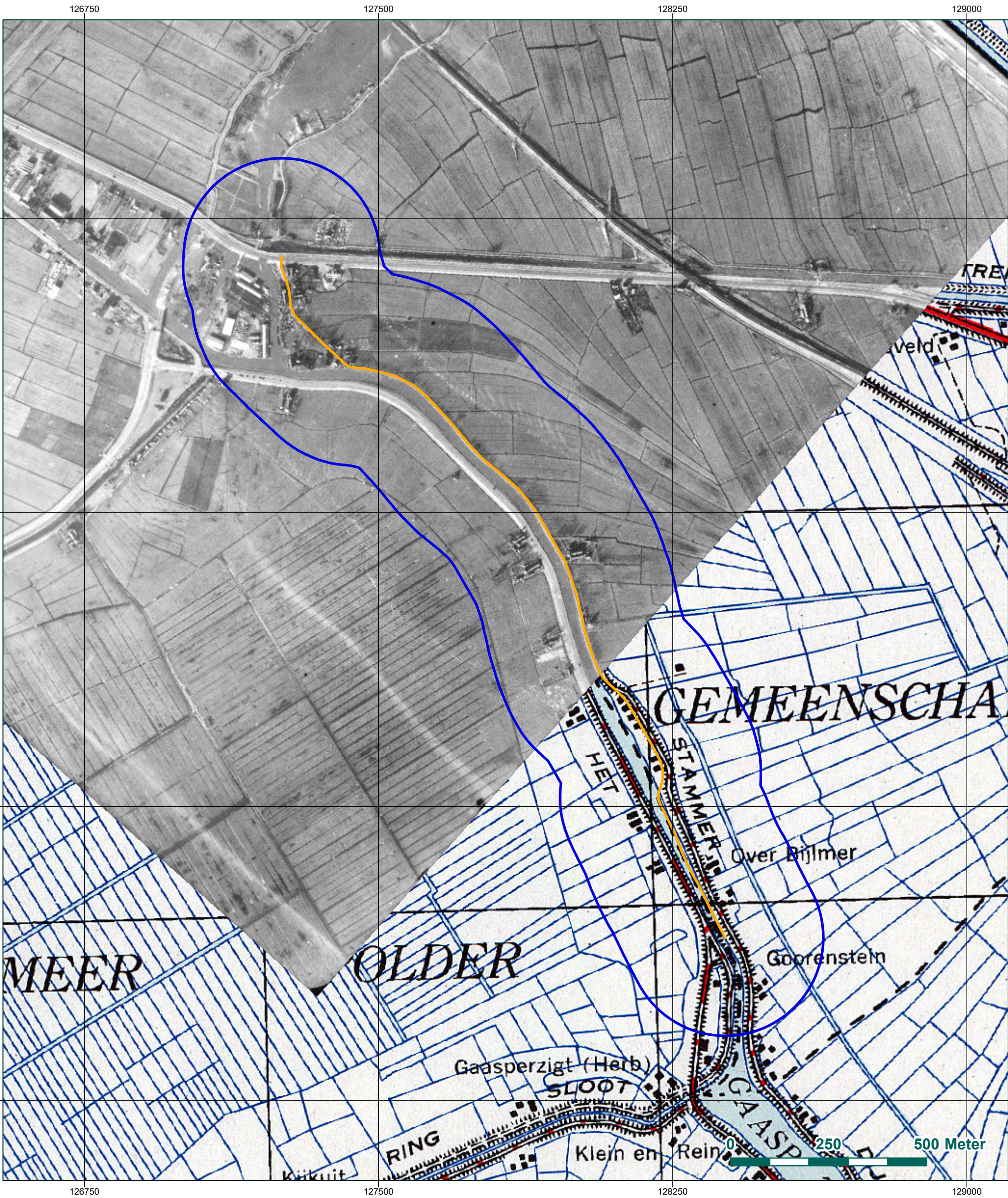

Inpassing luchtfoto d.d. 29 oktober 1940

Rapportnummer RO-190262

Getekend:	L. van den Burg	19-11-2019	Tekening no: 73648-01-01B
Gecontroleerd:	T. Dekker	19-11-2019	
Akkoord:	M. Taks	19-11-2019	

- Werkgebied
- Onderzoeksgebied

Amsterdam, Stammerdijk Noordzijde

Inpassing luchtfoto d.d. 10 februari 1941

Rapportnummer RO-190262

Getekend:	L. van den Burg	19-11-2019
Gecontroleerd:	T. Dekker	19-11-2019
Akkoord:	M. Taks	19-11-2019

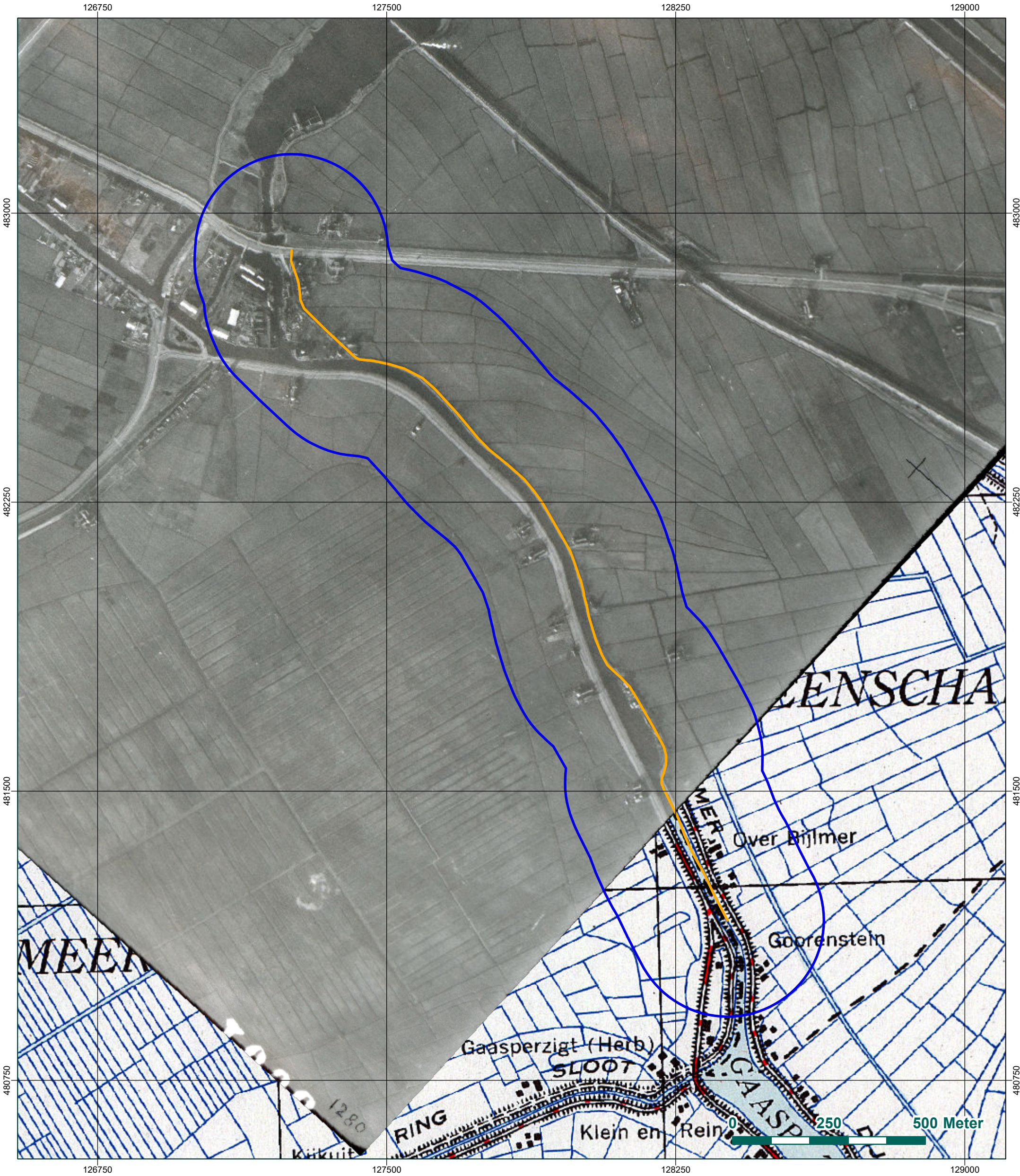
Tekening no:
73648-01-01C

Riel Explosive Advice & Services Europe B.V.
Businesspark Van Riel
Alphenseweg 4A 5133 NE Riel
Postbus 21 5133 ZG Riel
Tel: 013-5186076
E-mail: info@reaseuro.com

- Werkgebied
- Onderzoeksgebied

Amsterdam, Stammerdijk Noordzijde

Inpassing luchtfoto d.d. 21 januari 1944

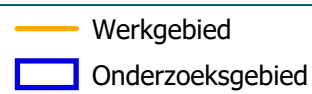
Rapportnummer RO-190262

Getekend:	L. van den Burg	19-11-2019
Gecontroleerd:	T. Dekker	19-11-2019
Akkoord:	M. Taks	19-11-2019

Tekening no:
73648-01-01D

Inpassing luchtfoto d.d. 17 september 1944

Getekend: L. van den Burg 19-11-2019

Gecontroleerd: T. Dekker	19-11-2019
--------------------------	------------

Akkoord:	M. Taks	19-11-2019
----------	---------	------------

Tekening no:

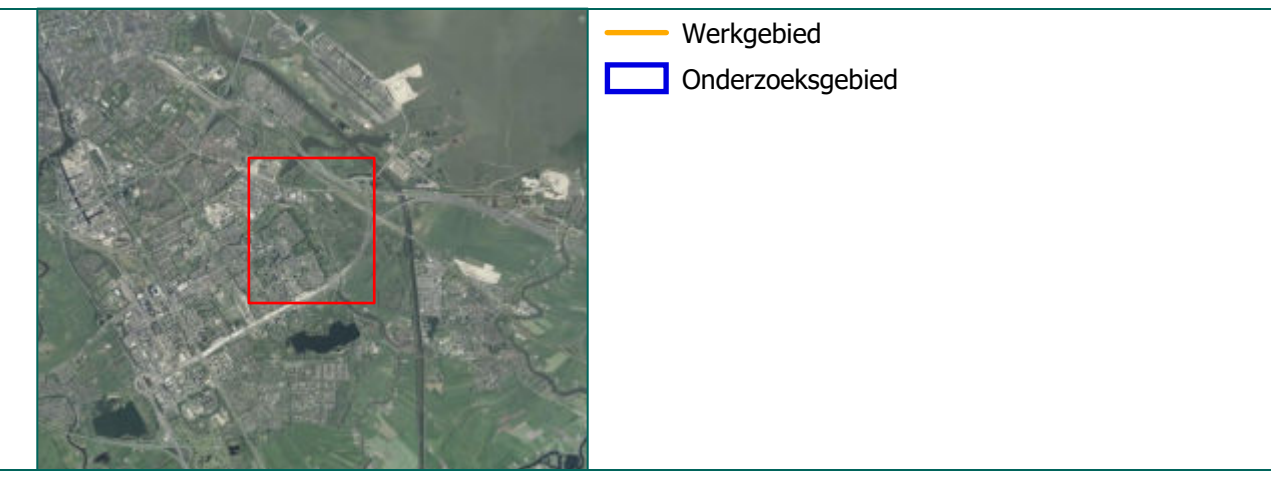
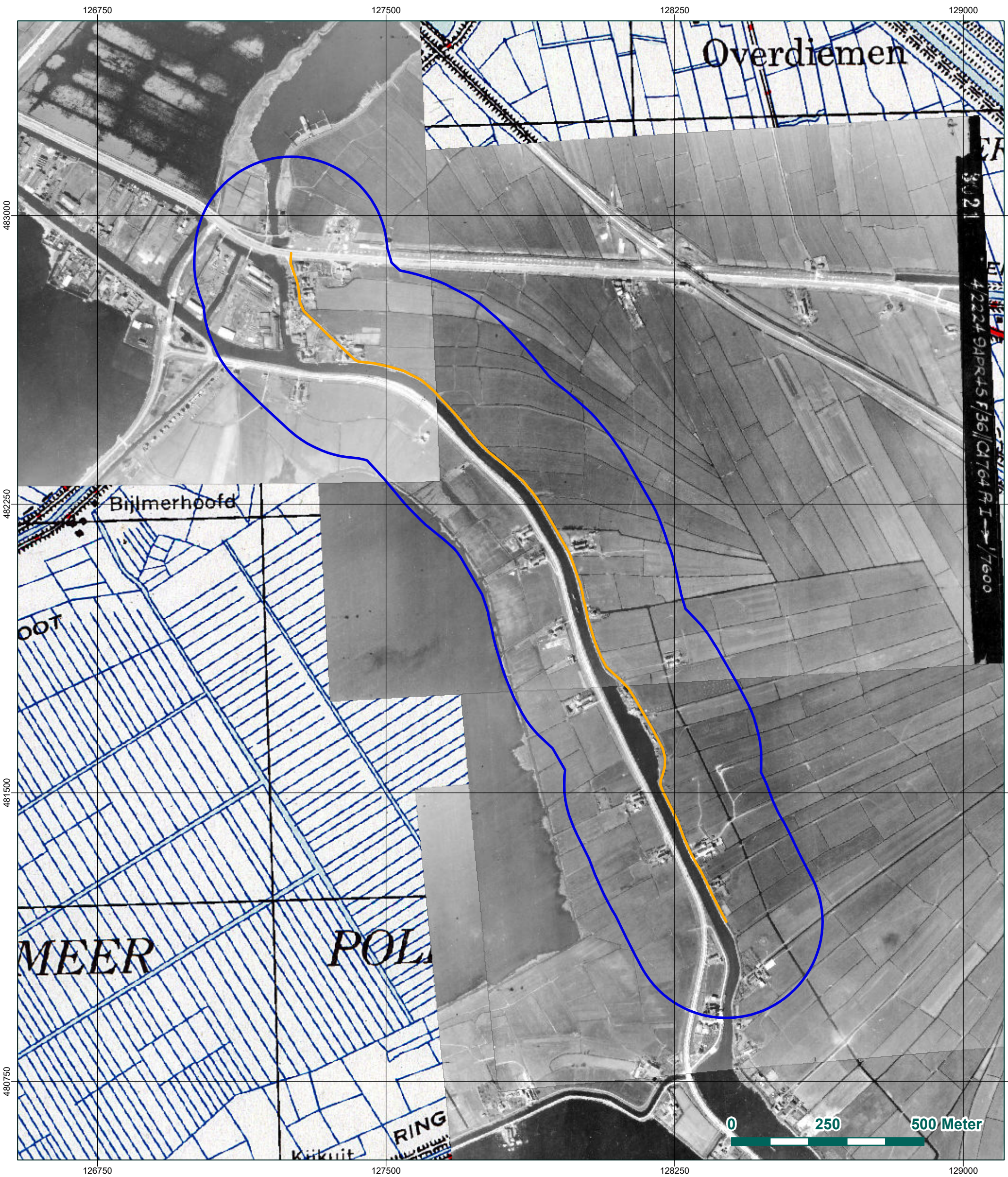
73648-01-01E

1. *Journal of the American Medical Association*, 1997; 277: 1001-1005.

Riel Explosive Advice & Services Europe B.V.
Businesspark Van Riel
Alphenseweg 4A 5133 NE Riel
Postbus 21 5133 ZG Riel
Tel: 013-5186076
E-mail: info@reaseuro.com

Amsterdam, Stammerdijk Noordzijde

Inpassing luchtfoto's d.d. 9 april 1945

Rapportnummer RO-190262

Getekend:	L. van den Burg	19-11-2019	Tekening no: 73648-01-01F
Gecontroleerd:	T. Dekker	19-11-2019	
Akkoord:	M. Taks	19-11-2019	

RFASeuro

Riel Explosive Advice & Services Europe B.V.

Businesspark Van Riel

Alphenseweg 4A 5133 NE Riel

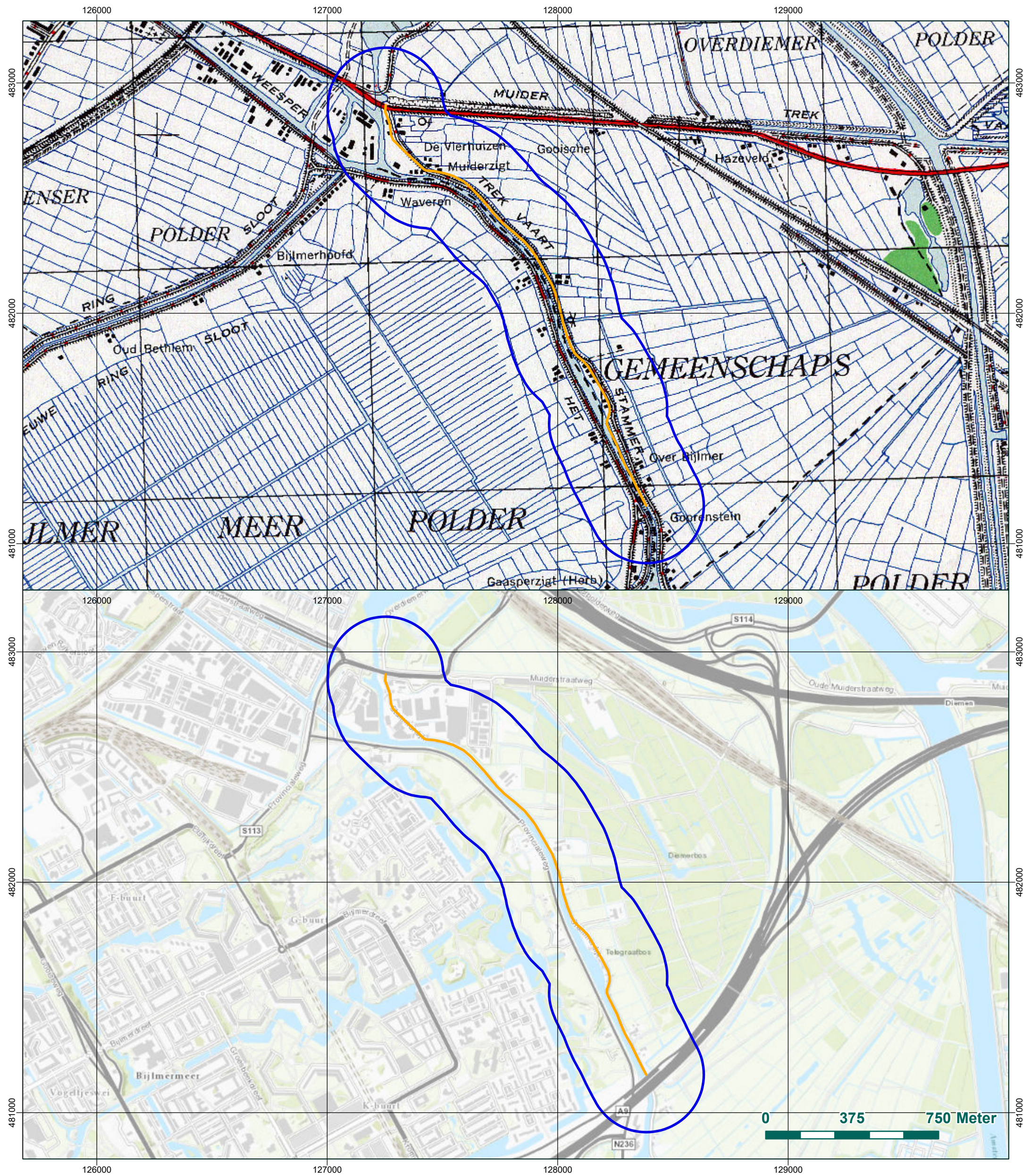
Postbus 21 5133 ZG Riel

Tel: 013-5186076

E-mail: info@reaseuro.com

N

- Werkgebied
- Onderzoeksgebied

Amsterdam, Stammerdijk Noordzijde

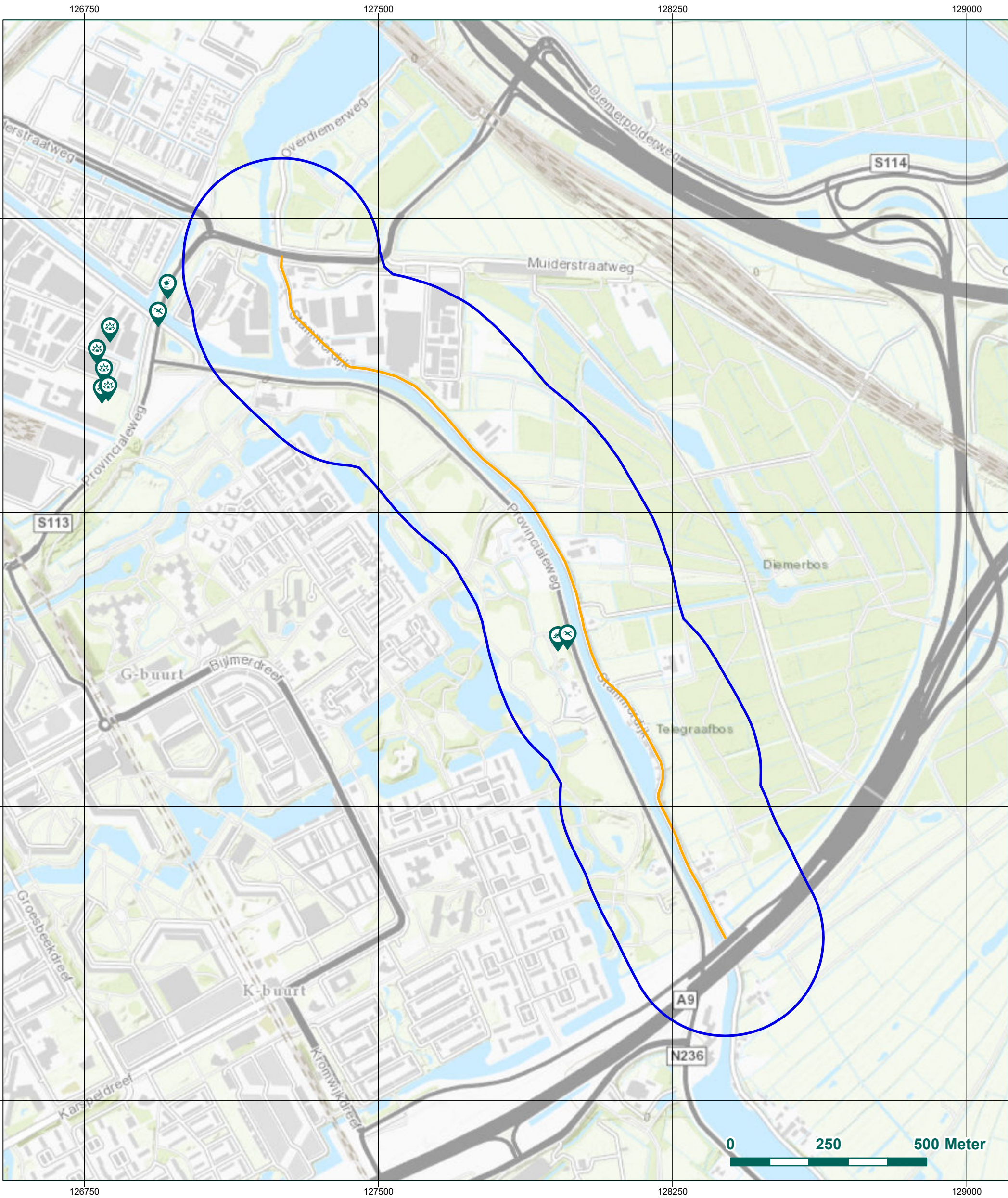
Vergelijking geallieerde stafkaart en huidige topografische kaart

Rapportnummer RO-190262

Getekend:	L. van den Burg	19-11-2019	Tekening no:
Gecontroleerd:	T. Dekker	19-11-2019	73648-01-02
Akkoord:	M. Taks	19-11-2019	

- Doelwit luchtaanval
- Geschutopstelling
- Krater
- Zoeklicht
- Werkgebied
- Onderzoeksgebied

Amsterdam, Stammerdijk Noordzijde

Oorlogshandelingenkaart

Rapportnummer RO-190262

Getekend:	L. van den Burg	19-11-2019	Tekening no: 73648-01-03
Gecontroleerd:	T. Dekker	19-11-2019	
Akkoord:	M. Taks	19-11-2019	

Riel Explosive Advice & Services Europe B.V.
Businesspark Van Riel
Alphenseweg 4A 5133 NE Riel
Postbus 21 5133 ZG Riel
Tel: 013-5186076
E-mail: info@reaseuro.com

